

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς, ὑφ' ἑτέρων δ'
εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψη-
φίσμασιν εἰρημένα παλαιοῖς πεπεύραμαι συνα-
γαγεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν,
ἀλλὰ τὴν πρὸς κατανόησιν ἥθους καὶ τρόπου
παραδιδούς.

Πλουτ. Νικίας 1, 5

Ο ΜΕΝΤΩΡ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδιφικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας,
ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους
μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ, ὁ ὁποῖος συντάσσει τὰ ἀνυπόγραφα κείμενα.

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Πρὸς τοὺς ἑταίρους: 161-163 • Dora Vassilicos, Jacques Chamay: *Antiquité. 180 Articles de presse*: 164-167 • Μιχάλη Α. Τιβέριου, Τὰ σώματα τῶν θεῶν, τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἀθλητῶν ἕως τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους: 168-186 • Βασιλείου Χ. Πετράκου, Μάντω Οἰκονομίδου (1927 - 19 Ἰαν. 2015): 187-188 • Βασιλείου Χ. Πετράκου, Luigi Beschi (1930 - 15 Ἰουλ. 2015): 189-190 • Ἄγγελου Δεληβορριά, Μνήμη Luigi Beschi: 191-193 • Παναγιώτη Α. Βοκοτόπουλου, Σκόρπιες Ἀναμνήσεις: 194-205 • Βασιλείου Χ. Πετράκου, Ἐταιρεία καὶ ἔθν. Ἀρχαιολ. Μουσεῖο: 206-208 • Πρακτικὸ τῆς Α' Τακτικῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῆς 10 Μαΐου 2015: 209-229 • Δωρεὰ δημοσιευμάτων: 230 • Δωρεές: 230 • Σχολὴ Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης: 231-232.

Ἐκδοτικὴ φροντίδα Ἐλευθερίας Κονδυλάκη Κόντου

ISSN 1105-7181

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήναι

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ ΟΓΔΩΟ • ΤΕΥΧΟΣ 112 • ΙΟΥΝΙΟΣ 2015

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους

Ἡ χώρα μὲ τὴ μεγαλύτερη καὶ βαθύτερη ἐπίδραση στὰ ἑλληνικὰ πράγματα εἶναι ἡ Γερμανία. Χωρὶς ἀνώφελες ἀναδρομὲς σὲ πολὺ παλιὰ χρόνια, ἅς θυμηθοῦμε ὅλους ἐκείνους πὺν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα τοῦ '21 σπούδαζαν στὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια καὶ μόλις ἤλθε ὁ Καποδίστριας ἔσπευσαν νὰ τοῦ προσφέρουν τὰ φῶτα τους στὴν ὀργάνωση τοῦ κράτους. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς βρέθηκαν στὴν Ἑλλάδα καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Ἀγῶνος ὡς γραμματικοὶ ἀγωνιστῶν ἢ ὡς γραφιάδες καὶ γραμματεῖς σὲ κάποια ἀπὸ τὰ κυβερνητικὰ σχήματα τῶν χρόνων ἐκείνων. Καθυστερημένος, ἐξ αἰτίας τῆς μικρῆς ἡλικίας του, ἔφθασε στὸ Ναύπλιο ἀπὸ τὸ Μόναχο ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ Βαυαρικοῦ στρατοῦ ὁ πρῶτος Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Ἀλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβῆς, συστημένος στὸν Καποδίστρια ἀπὸ τὸν «φιλέλληνα» Θεῖρσιο, τοῦ ὁποίου Θεῖρσιου ὁ σκοπὸς ἦταν ἡ ἐξασφάλιση τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος γιὰ τὸν δευτερότοκο γιὸ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Βαυαρίας Ὅθωνα, κάτι πὺν ὁ Γερμανὸς φιλόλογος τὸ δηλώνει στὰ ἴσια στὶς 26 Ὀκτωβρίου 1829 (ν.ῆ.). Παρακαλεῖ μὲ γράμμα του καὶ κολακεύει τὸν Κυβερνήτη νὰ δεχθεῖ τὴν

παρακλήσή του, ὥστε ὁ Ὅθων νὰ καταστεῖ «digne de succéder au restaurateur de la Grèce après le jour où Dieu le conduira aux palmes destinées à ses travaux.»

Ἔχοντας ὁ Καποδίστριας κοντά του τὸν Ὅθωνα θὰ μπορέσει «former le chef qui serait en état de la gouverner [τὴν Ἑλλάδα] après le temps ou la Providence divine vous appellera de la glorieuse carrière de Votre vie politique.»

Φαίνεται ὅτι τὰ χρόνια τῆς Ἐπανάστασης καὶ κατόπιν, οἱ Γερμανοί, ὀρισμένοι τουλάχιστον, ἔτρεφαν συμπάθεια πρὸς τοὺς Ἕλληνες πὺν ἀθροοὶ συνέρρεαν στὰ πανεπιστήμια τῆς χώρας τους, διαιρεμένης τότε. Ὅταν ὁ Θεόφιλος ἦλθε στὴν Ἑλλάδα γιὰ πρώτη φορά, μὲ σκοπὸ νὰ πραγματοποιεῖ μὲ τὸν Καποδίστρια τὸ θέμα τῆς διαδοχῆς του ἀπὸ τὸν Ὅθωνα, οἱ Ἕλληνες φοιτητὲς τοῦ Μονάχου μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀρχιμανδρίτη Μισαήλ Ἀποστολίδη, ἐφημέριο τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τοῦ Μονάχου καὶ κατόπιν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν, ἐφοδίασαν τὸν Βασιλῆα κατηχητὴ μὲ συστατικὸ γράμμα τῆς 14 Αὐγ. 1831 πρὸς τὸν Κυβερνήτη, μὲ τὸ ὁποῖο ἐξέθεταν τὶς ἀρετὲς τοῦ Θεοφίλου, πὺ «πρῶτος ἀνύψωσε τὴν φωνὴν του προτρέπων, παρακαλῶν καὶ κατὰ πάντα τρόπον πείθων τὸ φιλόπλοον γένος τῶν Γερμανῶν εἰς βοήθειαν τῶν ἀναξιοπαθούτων Ἑλλήνων».

Ξαναγυρίζοντας στὸν Ραγκαβῆ διαπιστώνουμε ὅτι δὲν τοῦ ἄρεσε τὸ στρατιωτικὸ στάδιο στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀσχολήθηκε, μὲ τὸν πατέρα του, μὲ κτηματικὲς ἀγορὲς στὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Ἀθήνα, καὶ μαζί του πλῆθος σπουδασμένων καὶ Φαναριωτῶν. Προστέθηκε καὶ αὐτός, ἔπειτα ἀπὸ τὶς σπουδὲς του στὴ μοναρχικὴ Βασιλία, στοὺς συνταγματικοὺς καὶ διέπρεψε ἐπὶ δεκάδες ἔτη ὡς πολιτικὸς παράγων.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς γνωστότερους σπουδασμένους Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ὁ Ἀναστάσιος Πολυζωίδης ὑμνημένος ὡς ἀδιάλλακτος δημοκράτης καὶ ἀγωνιστὴς γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ συντάγματος, καὶ γιὰ τὴ στάση του κατὰ τὴ δίκη τοῦ Κολοκοιτρώνη. Μακριὰ ἀπὸ κάθε κίνδυνο, στοὺς βράχους τῆς Ὑδρας, μεταχειρίστηκε τὶς γνώσεις πὺ εἶχε ἀποκτήσει «διὰ τῆς ἐξαιτοῦς εἰς τὰ λαμπρότερα τῆς φωτισμένης Εὐρώπης πανεπιστήμια πρῶμιον», ὅπως λέγει «διατριβῆς μας» γιὰ νὰ προκαλέσει τὸν φόνο τοῦ Κα-

ποδίστρια. Τρεῖς μέρες μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Κυβερνήτη γράφει ἀπὸ τὴν Ὑδρα: «ἡ ὑψηλὴ ἀπόφασις ἔγινεν· ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ὁ Τύραννος ἐξέλιπε, καὶ οὕτως ἡ πηγὴ, ὅθεν ὅλαι αἱ συμφοραὶ προήρχοντο, ἐστέρησε μονομαῖας». Δημοκράτης ὅπως δήλωσε ἀπὸ τὶς σπουδές του καὶ συνταγματικὸς ἔσπευσε τοὺς ἐπόμενους μῆνες νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἀπόλυτη μοναρχία τῶν Βαυαρῶν. Γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του, τὴν ἐξόντωση τοῦ Καποδίστρια καὶ τὴ διαδοχὴ του ἀπὸ τὸν Ὅθωνα, ὅπως ἐπεδίωξε ὁ Θεῖριος, ἔλαβε τὴν ἀνάλογη ἀνταμοιβή.

Γιὰ νὰ περιορισθοῦμε μόνο στὴν ἀρχαιολογία, ἡ γερμανολατρεία ἦταν καὶ εἶναι ἕως σήμερα ἀδιάσπαστη. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι, μὲ κάποιες ἐξαιρέσεις, ἔκαναν συστηματικὲς σπουδὲς στὴ Γερμανία. Λίγα χρόνια μετὰ τὴν Κάνδανο (3 Ἰουν. 1941), τὰ Καλάβρυτα (13 Δεκ. 1943) καὶ τὸ Δίστομο (10 Ἰουν. 1944) βρέθηκαν Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι στὴ Γερμανία ἔχοντας ὡς καθηγητὲς πρόσωπα πὸν εἶχαν ὑπηρετήσῃ μὲ σιολή, 1941-1944, στὴν Ἑλλάδα.

Δὲν εἶναι γνωστὸ ὅτι, μεταξὺ ἄλλων, γιὸς καθηγητοῦ ἀρχαιολογίας πανεπιστημίου σπούδαζε κατὰ τὴν Κατοχὴ ἰατρικὴ στὴ Γερμανία. Ἄλλος, ἀποτυχημένος, σπούδαζε ἀρχαιολογία. Αὐτοῦ στενὸς συγγενὴς ἦταν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀρσακειάδος.

Ἐνα ἀγαθὸ τῆς φύσης εἶναι ἡ λήθη. Ξεχάσαν οἱ περισσότεροι τὰ παλιὰ καὶ ἐνθουσιάζονται μὲ τὸν ὀρθὸ καὶ δίκαιο εὐρωπαϊσμό, τουλάχιστον ἡ κρατοῦσα μερίδα τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἱστορία διδάσκει ὅταν θέλεις νὰ διδαχτεῖς. Ἄλλιῶς εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκοῦμε κάθε στιγμή τὸν Mustapha Mond νὰ ἐπαναλαμβάνει: «you all remember, I suppose, that beautiful and inspired saying of Our Ford's: History is bunk. History», he repeated slowly, «is bunk»*.

Ἄν τὰ παραπάνω ἔχουν κάποια ἱστορικὴ ἢ ἄλλη συνάφεια μὲ ὅσα συμβαίνουν στὴν Ἑλλάδα τὶς μέρες τοῦ 2015, αὐτὸ εἶναι ἀντικείμενο προσωπικῆς κρίσης.

*Aldous Huxley, *Brave new world*, κεφ. 3.

JACQUES CHAMAY: ANTIQUITÉ

180 ARTICLES DE PRESSE*

Il y a des livres, des pièces de musique, des tableaux qui touchent à l'essence même de la «personnalité» d'une ville ou d'un pays. On pourrait en citer plusieurs exemples à commencer par Victor Hugo et «Notre Dame de Paris»; mais il y aussi des journaux et c'est le cas de la «Tribune de Genève», la «Tribune» qui condense dans ses pages la vie genevoise, vie politique et sociale, les problèmes et les aspirations des Genevois sans oublier le contexte général suisse ou européen. Mais aussi, et c'est peut être le plus important, la «Tribune» s'ouvre à la vie culturelle car c'est bien la culture qui soude les hommes; c'est le fait de participer à des lectures, à des événements d'ordre intellectuel ou spirituel qui fait ressortir les valeurs communes et ouvre la voie à de nouvelles perspectives.

Pour son tirage mensuel sur les arts, la «Tribune» a eu l'excellente idée de penser à l'archéologie et l'idée encore plus excellente de confier une chronique sur ce sujet à Jacques Chamay, la personne idéale entre toutes pour ce faire.

Et voilà que ces chroniques — 180 articles de presse sous le titre sobre et évocateur *Antiquité* sont réunies et publiées pour notre plus grand plaisir. Le recueil est arrivé à bon port à la Société Archéologique d'Athènes, l'endroit idéal pour être apprécié. Il ravive une tradition qui existait en Grèce déjà au 19e siècle quand des archéologues prestigieux envoyaient des articles à la presse pour présenter une fouille, un site célèbre ou une œuvre d'art antique et faire ainsi profiter les lecteurs du patrimoine culturel de leur pays.

La dernière archéologue en date dans ce domaine était Semni Karouzou, céramologue illustre, qui dans les années 1960 a écrit toute une série d'articles superbes sur un nom-

* *Hellas et Roma XV*, Slatkine, Genève 2014.

bre de sujets. Monsieur Chamay la connaissait bien entendu. Cette tradition se perd maintenant, non seulement en Grèce mais partout parce que l'archéologie devient une science très spécialisée et qu'il n'y a guère plus d'archéologues avec de connaissances assez variées, ce qui rend *Antiquité* encore plus précieux.

On regrette néanmoins l'absence totale de datation. Ces articles, étant datés, il serait intéressant de voir l'évolution de l'écrivain selon les sujets qui l'occupent à des périodes différentes, et aussi selon l'actualité: une nouvelle acquisition, une exposition. L'omission de la date serait-il un choix délibéré de la part de l'éditeur? Un index de noms propres serait aussi le bienvenu et très utile. Ceci dit, ne gâchons pas notre plaisir.

Monsieur Chamay est un puits de science: il fait naviguer ses lecteurs depuis une idole anatolienne de 3000 ans avant notre ère jusqu'à Sainte Hélène, en nous livrant l'histoire de cette femme volontaire et son portrait inédit, saisissant de réalisme.

L'archéologie est une science intimidante selon ses propres paroles et pourtant Monsieur Chamay a le don de la rendre vivante et proche. Dans un vocabulaire savant mais accessible à tous, il nous entraîne dans le dédale de la pensée antique sans jamais nous dépayser, à commencer par les titres souvent pleins d'humour: le «ketchup de l'antiquité» pour parler de la saumure et d'une recette de poisson, ou «Astérix aurait aimé porter ce casque» ce qui est vrai, tellement ce casque du 7e s. av. J.-C. est original; sans oublier la «tessonite aigüe», «maladie» qui consiste à collectionner des tessons!

Il présente des grands chefs d'œuvre telle la statue chrysléphantine de Zeus à Olympie, ou le torse du Belvédère que même Hitler admirait car à ses yeux il représentait l'idéal de la sculpture antique. Pour mettre en évidence la pérennité des hommes il compare les époques: «Comme nous, les grecs aimaient leurs chiens», la belle statue d'Eirene —la Paix— portant Ploutos est une «préfiguration de la madone», une «maternité» touchante du 5e s. av. J.-C. Oublions les idées

toutes faites: Hélène a été enlevée mais elle était consentante; c'est Hérodote qui le dit et notre chroniqueur est d'accord. Ses remarques sont charmantes, édifiantes en même temps quand il nous apprend ou qu'il nous rappelle le sens de certains mots et expressions: Charybde et Scylla sont des monstres, le Pactole est un fleuve, le Colisée l'emplacement d'un colosse, les notaires des sténographes — ceux écrivent sur les tablettes avec des signes abrégatifs — et j'en passe.

Mais surtout Jacques Chamay nous présente avec fierté et amour son cher Musée, le Musée d'Art et d'Histoire de Genève dont il a été le directeur pendant plusieurs années; les belles pièces, les nouvelles acquisitions, les œuvres d'art oubliées qui retrouvent la lumière, les collections uniques comme celle des intailles et des camées. Il nous dévoile ses idées sur les musées: «Un musée», dit-il «qui n'accroît pas ses collections est un musée mort ou moribond». Et c'est pour enrichir son musée que Monsieur Chamay a visé l'aide privée. En 1982 il crée l'«Association Hellas et Roma» qui compte jusqu'à maintenant plus de 600 adhérents et qui a pour but non seulement de trouver les fonds pour acheter des antiquités mais aussi de regrouper et d'encourager tous ceux qui à Genève collectionnent l'art antique.

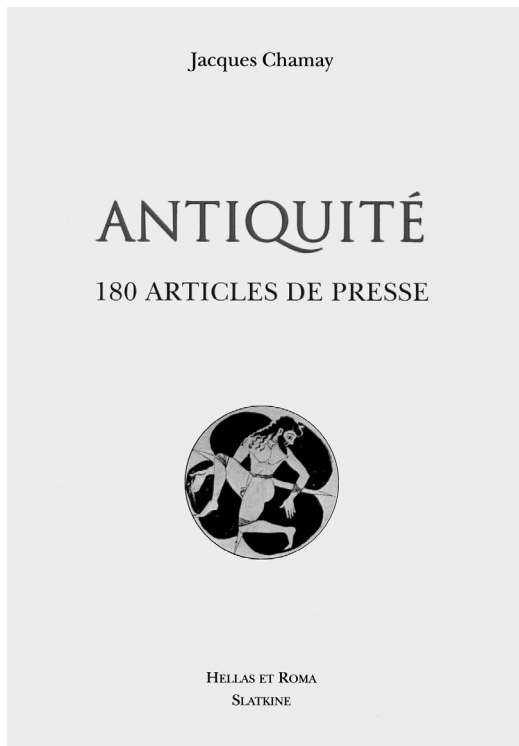
Monsieur Chamay pense aussi à juste titre qu'un des principaux devoirs d'un conservateur de musée consiste à faire connaître la collection dont il à la charge. Comment? En la publiant! Lui même a publié beaucoup et il a favorisé beaucoup d'autres à le faire aussi.

À travers les pages d'*Antiquité*, passent des dieux, Aphrodite, Dionysos dieu du vin «qui a sa place en terre vaudoise!», des personnages mythiques ou historiques Achille, Alexandre, César —genevois en l'année 58—, son infortuné fils Césarion que nous voyons sur un relief du Musée représenté en style égyptien alors que nous pensons quelquefois à lui avec les vers du poète Cavafy «vêtu de soie couleur de rose ... Je t'ai créé sentimental et beau. Mon art donne à ton visage la finesse d'un rêve».

À travers les pages passent aussi des hommes d'aujourd'hui ceux que Chamay a connu et apprécié: les collectionneurs Pierre Sciclounoff, Monique Nordmann pour ne citer que ceux-la, les grands marchands tels que Giorgio Fallani et Pollak qui ont aussi enrichi les musées et les collections, puis les grands savants Dietrich von Bothmer, Karl Scheffold, Kenan Erim qui a relevé Aphrodisias et entre tous John Beazley.

Tous ces articles de presse, d'une variété extraordinaire, sont brefs, précis, denses et en même temps réjouissants, ce sont des pages d'histoire qui nous parlent d'éternité.

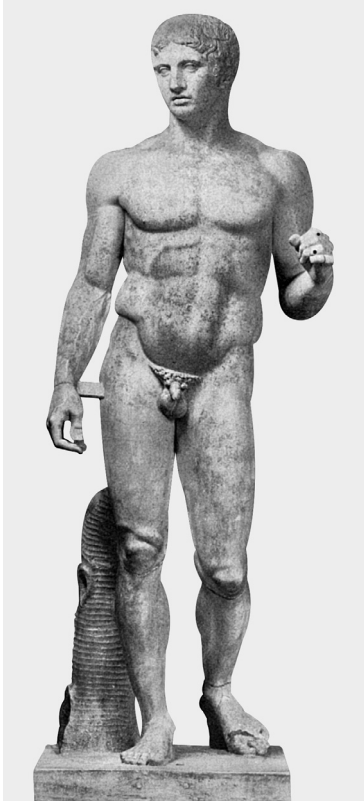
DORA VASSILICOS

ΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΕΩΝ, ΤΩΝ ΗΡΩΩΝ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΘΛΗΤΩΝ ΕΩΣ
ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ*

Η τέχνη των αρχαίων Ελλήνων ήταν ανθρωποκεντρική. Το ανθρώπινο σώμα κατείχε καίρια θέση στον ελληνικό πολιτισμό και αποτελούσε τον πυρήνα κάθε καλλιτεχνικής δημιουργίας. Ήταν το κύριο συστατικό μιας μορφής και αντανακλούσε ως ένα βαθμό τον ψυχικό και πνευματικό της κόσμο. Οι Έλληνες πίστευαν μάλιστα ότι το σώμα ήταν αυτό που αντιπροσώπευε τον άνθρωπο, αυτό ήταν ο εαυτός του, ενώ η ψυχή ήταν μια σκιά. Γι' αυτό και η ελληνική τέχνη ασχολήθηκε πρωτίστως με την απόδοση του ανθρώπινου σώματος. Σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία, όπως ήταν αυτή της αρχαίας Ελλάδας, αναπόφευκτο ήταν να κυριαρχήσει στην τέχνη της το ανδρικό σώμα και μάλιστα το γυμνό [1]. Για την εμφάνιση και σημασία της ανδρικής γυμνότητας έχουν εκφραστεί ποικίλες απόψεις και έχουν διατυπωθεί πολλές θεωρίες. Ορισμένοι την ερμήνευσαν με συμβολικό τρόπο. Συγκεκριμένα τη θεώρησαν ως ένα κατεξοχήν ελληνικό ιδεώδες που προσέδιδε στον άνδρα υπερφυσική ομορφιά και τον εξύψωνε «πάνω από τον χρόνο, τον χώρο και τη φθορά». Άλλοι αντιμετώπισαν τη γυμνότητα ως ένα είδος «ένδυσης». Στους γεωμετρικούς και αρχαϊκούς χρόνους αποτελούσε το κοσμικό «ένδυμα» των αριστοκρατών, ενώ στην κλασική εποχή το κοσμικό «ένδυμα» του πολίτη. Ο γνήσιος άνδρας είναι ο άνδρας στη φυσική του κατάσταση, γυμνός, όπως ακριβώς

*Το παρόν κείμενο με τη σχετική βιβλιογραφία, στην ισπανική γλώσσα, δημοσιεύτηκε σε Κατάλογο Έκθεσης με θέμα : *Θεοί, ήρωες και αθλητές. Η εικόνα του σώματος στην αρχαία Ελλάδα*. [Carmen Sánchez - Inmaculada Escobar (επιμ.), *Dioses, héroes y atletas. La imagen del cuerpo en la Grecia Antigua*, Madrid 2015, 102-118]. Η Έκθεση πραγματοποιήθηκε στη Μαδρίτη, Museo Arqueológico Regional, από τον Μάρτιο έως τον Ιούλιο του 2015.

1 Ο Δορυφόρος του Πολυκλείτου. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 440 π.Χ. περίπου. Napoli, Museo Nazionale Archeologico (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 79). **2** Κόρη. Περί το 525 π.Χ. Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 169).

γεννήθηκε, καθόλα όμοιος με τους θεούς που τον δημιούργησαν, σε αντίθεση με τη γνήσια γυναίκα, που είναι ένα τεχνητό δημιούργημα ευθύς εξαρχής ντυμένο [2] (για τον μύθο της Πανδώρας, βλ. σχετικά παρακάτω). Με την ανδρική γυμνότητα [1] υποδηλώνονταν σαφέστερα επιθυμητά ανδρικά γνωρίσματα, όπως είναι το θάρρος, η δύναμη, η ταχύτητα. Δεν αποκλείεται ένασμμα για την καθιέρωσή της να έπαιξαν και διάφορα τελετουργικά μύησης, όπως ανδρικές διαβατήριες τελετές, ιδιαίτερα ανεπτυγμένες σε δωρικές περιοχές, ή ακό-

μη και αθλητικοί αγώνες, δρώμενα δηλαδή στα οποία οι συμμετέχοντες εμφανίζονταν γυμνοί. Ανεξάρτητα πάντως από τους λόγους που γέννησαν και καθιέρωσαν την ανδρική γυμνότητα, γεγονός είναι ότι από πολύ νωρίς οι αρχαίοι Έλληνες απέδωσαν το ανδρικό σώμα γυμνό και το ανήγαγαν σε υψηλό ιδεώδες. Η σημασία της ανδρικής γυμνότητας δεν πρέπει να ήταν η ίδια σε όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας. Στους λεγόμενους γεωμετρικούς χρόνους τα διάφορα γνωρίσματα της γυμνής ανδρικής μορφής, όπως το τριγωνικό στήθος, οι τονισμένοι γλουτοί και οι εύσαρκες κνήμες, πιθανόν να μορφοποιούσαν την αντρείοσύνη, τη δύναμή της. Ένας αρχαϊκός κούρος [3] πιθανόν να υποδήλωνε, εκτός των άλλων, τη ρώμη ή την ομορφιά του εικονιζόμενου και συνάμα να υπονοούσε την παροδικότητα του ανθρώπινου κάλλους. Στους κλασικούς χρόνους ένα γυμνό ανδρικό άγαλμα πιθανόν να σήμαινε ότι ο εικονιζόμενος ήταν πλασμένος για πολεμικές και αθλητικές δραστηριότητες (πρβ. π.χ. τον Δορυφόρο του Πολυκλείτου [1], ένα άγαλμα που εικονίζει έναν αρρενωπό αυτοπειθαρχημένο πολεμιστή [Αχιλλέα;] στο κατώφλι της ωριμότητάς του). Από όλες τις τέχνες η πλαστική είναι αυτή που μας έδωσε τις ωραιότερες και πληρέστερες αποδόσεις του ανθρώπινου σώματος. Σε ορισμένες από τις απεικονίσεις αυτές η γυμνότητα δεν αποκλείεται να εξέπεμπε και κάποια ερωτικά μηνύματα, αν και το μικρό ανδρικό μόριο [1][3] που είναι σύνηθες στις δημιουργίες της μεγάλης πλαστικής, μας κάνει να πιστεύουμε ότι το ερωτικό στοιχείο, αν υπήρχε, πρέπει να ήταν εν υπνώσει ή υπολανθάνον.

Ο σαφής ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της τέχνης των Ελλήνων δεν ήταν δυνατόν να αφήσει ανεπηρέαστη και την απόδοση των θεών και των ηρώων τους. Αποδόθηκαν συνεπώς ανθρωπόμορφοι και επιπλέον, ως ανώτερα όντα που ήταν σε σχέση με τους θνητούς, τους δόθηκε υπερφυσική, ιδεαλιστική ομορφιά [4]. Στους ιστορικούς χρόνους λίγες είναι οι περιπτώσεις που συναντούμε ζωόμορφους ή τερατόμορφους θεούς και μάλιστα, ως επί το πλείστον, σε απόκεντρους και συντηρητικές περιοχές, όπως η Αρκαδία. Πρόκειται

3 Κούρος (εικονίζει τον Αριστόδικο). Περί το 500 π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 22). 4 Ο λεγόμενος Απόλλων Belvedere. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 330/20 π.Χ. Roma, Musei Vaticani (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 112).

πάντως για ήσωνος σημασίας θεότητες τις οποίες, ορισμένες φορές, επιχείρησαν οι καλλιτέχνες και να τις εξανθρωπίσουν, όπως συμβαίνει με τον Χείρωνα, τον Πάνα ή τις ποτάμιες θεότητες. Οι Έλληνες μορφοποίησαν τους θεούς τους «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του ανθρώπου». Χαρακτηριστικές είναι μάλιστα και περιπτώσεις, γνωστές από τη γραπτή παράδοση, κατά τις οποίες οι θεοί πήραν ανθρώπινη μορφή για να μη γίνουν αντιληπτοί από θνητούς (π.χ. Όμηρος, *Οδύσσεια*

η 20, θ 194). Οι θεοί διαφοροποιούνταν από τους θνητούς στο ότι ήταν αθάνατοι, διέθεταν πολύ μεγαλύτερη δύναμη από αυτούς και είχαν άφθαρτη, αγέραστη ομορφιά. Στις μεγάλες ομοιότητες που παρατηρούνται στην απόδοση των θεών [4] και των ανθρώπων [3] καίριο ρόλο έπαιξαν ασφαλώς και δοξασίες σύμφωνα με τις οποίες και οι θεοί προέκυψαν από γέννηση, όπως δηλαδή και οι θνητοί (πρβ. και τις απεικονίσεις του Διός σε παιδική ηλικία, Πausanias V 22 1): ακόμη το ότι είχαν τα ίδια πάθη και ελαττώματα, όπως ζήλιες, μίσση, παράνομους έρωτες και μάλιστα χωρίς καμιά εγκράτεια, επίσης το ότι δεν ήταν σε κάθε περίπτωση παντοδύναμοι, αφού ήταν δυνατόν να τραυματιστούν ακόμη και από θνητούς (π.χ. Όμηρος, *Ιλιάς* E 336-8, 855-7)! Η ομοιότητα λοιπόν στην απόδοση των θεών και των θνητών στην αρχαία ελληνική τέχνη αντικατοπτρίζει, κατά τον καλύτερο τρόπο, τα πολλά κοινά που υπήρχαν ανάμεσά τους. Οι φωνές που κατά καιρούς ακούστηκαν ενάντια στον ανθρωπομορφισμό των θεών, όπως π.χ. αυτές του Ξενοφάνη και αργότερα των Στωικών, δεν φαίνεται να είχαν επίδραση στον πολύ κόσμο και ειδικότερα σ' αυτόν της τέχνης.

Ανθρωπόμορφους απέδωσαν οι Έλληνες και τους ήρωές τους [5], τους οποίους άλλωστε θεωρούσαν πολύ πιο οικείους και κοντινούς τους σε σχέση με τους θεούς. Ήταν και αυτοί θνητοί, αν και διέθεταν πολύ μεγαλύτερη φυσική δύναμη απ' ό,τι οι ίδιοι. Άλλωστε ορισμένοι από τους θεούς και κυρίως από τους ήρωες πρέπει αρχικά να ήταν κοινοί θνητοί οι οποίοι, για διάφορους λόγους, μετά τον θάνατό τους θεοποιήθηκαν. Αλλά και οι εικόνες των ξεχωριστών θνητών, ανάμεσα στους οποίους ευδιάκριτη θέση κατέχουν αυτές των αθλητών [6], δεν ήταν δυνατόν να μην αποδοθούν με παρόμοιο τρόπο. Είναι άλλωστε γνωστοί αθλητές που για τις νίκες τους δέχτηκαν ξεχωριστές τιμές από τους συμπολίτες τους, περνώντας από την ανθρώπινη σφαίρα στη θεϊκή ή ηρωική (βλ. π.χ. την περίπτωση του Θάσιου πυγμάχου Θεαγένη, Πausanias VI 11 2-9). Σημειώνουμε βέβαια ότι τα αγάλματα των αθλητών συνήθως δεν είχαν κολοσσικό μέγεθος, κάτι που

5 Διομήδης. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 430 π.Χ. περίπου. Ναπολι, Museo Nazionale Archeologico (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 83). 6 Ο Αποξυόμενος του Λυσίππου. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 330/20 π.Χ. Roma, Musei Vaticani (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 96).

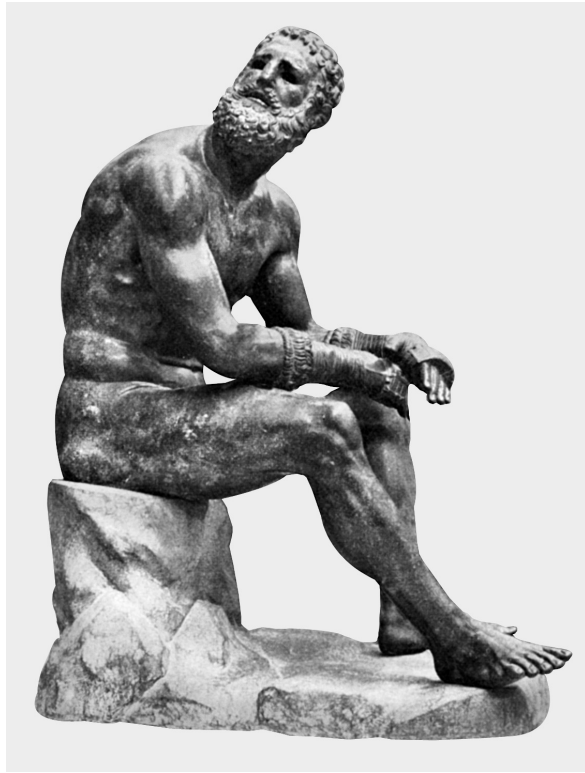
ισχύει συχνά γι' αυτά των θεών και των ηρώων, αν και φαίνεται να υπήρξαν κάποιες υπερβολές εκ μέρους των θνητών και ως προς το γνώρισμα αυτό. Έτσι μόνο μπορεί να εξηγηθεί το γιατί οι αρμόδιοι στην Ολυμπία προχώρησαν σε διατάξεις που όριζαν το επιτρεπτό ύψος των ανδριάντων των αθλητών που θα ανατίθεντο στο εκεί ιερό (Λουκιανός, *Υπέρ των Εικόνων* 11).

Σε όλες τις δημόσιες απεικονίσεις τους οι ελληνικοί θεοί [4], όπως άλλωστε οι ήρωες [5] και οι αθλητές [6], είναι ωραίοι και έχουν ωραία σώματα. Ωστόσο δεν υπάρχει αμφιβολία ότι όλα αυτά τα αγάλματα απεικονίζουν μια ιδεατή

κατάσταση που απέχει πολύ από την πραγματικότητα. Δεν είναι δηλαδή δυνατόν να δεχτούμε ότι όλοι οι αρχαίοι Έλληνες ήταν όμορφοι και διέθεταν ωραία κορμοστασιά. Η ομορφιά χαρακτηρίζει λίγους θνητούς και κυρίως κατά τα νεανικά τους χρόνια. Ως κάτι λοιπόν εντελώς ξεχωριστό, το χάρισμα αυτό οι αρχαίοι Έλληνες το απέδωσαν στους θεούς τους και το θεώρησαν διαρκές προνόμιό τους. Καθώς όμως λάτρεψαν την ομορφιά όσο κανένας άλλος λαός, δεν την περιόρισαν στις απεικονίσεις των θεών τους αλλά την επέκτειναν και σ' αυτές των ηρώων τους και των ξεχωριστών θνητών, όπως των νικητών-αθλητών. Χαρακτηριστικό είναι λ.χ. το επίθετο *θεοειδής*, που χρησιμοποιεί ο Όμηρος (*Ιλιάς* Γ 27, *Οδύσσεια* ξ 175) αναφερόμενος σε ήρωες. Επομένως πρέπει να δεχτούμε ως δεδομένο ότι τα αγάλματα των αθλητών [6] απεικονίζουν μια ιδανική ομορφιά, άγνωστη στην καθημερινότητα. Συχνά αγάλματα νεαρών αθλητών δεν ξεχωρίζουν εύκολα από αυτά νεανικών θεών και ηρώων ακόμη και αν σώζουν την κεφαλή τους. Κάποια στοιχεία ρεαλισμού στις κεφαλές αθλητών εμφανίζονται στον 5ο αι. π.Χ. για να γίνουν συχνότερα και σαφέστερα στον 4ο αι. π.Χ. (βλ. π.χ. το γνωστό χάλκινο κεφάλι από την Ολυμπία, στο οποίο τα πρησμένα αυτιά μας βεβαιώνουν ότι ανήκε σε άγαλμα πυγμάχου). Στον ίδιο αιώνα ανήκαν και οι ρεαλιστικές απεικονίσεις του Δημητρίου του Αλωπεκήθεν για τις οποίες κάνουν λόγο αρχαίες γραπτές μαρτυρίες, συνυπάρχουν ωστόσο με κεφαλές θνητών με ιδεαλιστικά χαρακτηριστικά (ιδεαλιστικά πορτραίτα). Έτσι δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου ευρισκόμενοι μπροστά σε ένα γυμνό ανδρικό άγαλμα, του οποίου η όλη στάση δεν αποδίδει με σαφήνεια κάποια ανθρώπινη πράξη, π.χ. προσευχή (πρβ. Πausanias VI 1 7), δεν μπορούμε να αποφανθούμε με βεβαιότητα αν εικονίζει θεό, ήρωα ή ακόμη και αθλητή-νικητή. Αν ένας θεός εικονίζεται σε ανθρώπινη κλίμακα και δεν συνοδεύεται από κάποιο αγαπητό του ζώο, δεν κρατά χαρακτηριστικό σύμβολο και δεν φέρει κάποιο άλλο γνώρισμα, π.χ. φτερά, τότε η αναγνώριση και η ταύτισή του είναι προβληματική. Άλλωστε υπήρξαν και θνητοί, ξεχωριστοί βέβαια, που

απεικονίστηκαν με θεϊκά σύμβολα, όπως πρώτος από όλους ο Αλέξανδρος. Είναι γνωστή η απεικόνισή του ως «κεραυνοφόρου», ενώ μας σώζονται και σχετικές γραπτές μαρτυρίες, όπως π.χ. αυτή του Πausανία V 25 1: *Ἀλέξανδρός ἐστιν ὁ Φιλίππου, Διὸ εἰκασμένος*. Ας θυμηθούμε ακόμη και τα αρχαϊκά εκείνα αγάλματα των κούρων και των κορών τα οποία δεν σώζουν κάποιο θεϊκό διακριτικό γνώρισμα, δεν συνοδεύονται από σχετική επιγραφή και στερούνται ανασκαφικών δεδομένων. Γι' αυτά δεν είμαστε σε θέση να πούμε αν εικονίζουν θεό (ή θεά) ή θνητό (ή θνητή). Υπάρχουν όμως και πολλές άλλες ανάλογες περιπτώσεις μεταγενέστερων αγαλμάτων. Οι αρχαιολόγοι π.χ. δεν συμφωνούν αν ο γνωστός Διαδούμενος του Πολυκλείτου εικόνιζε θεό, ήρωα ή θνητό ή αν οι δύο περίφημοι μπρούντζινοι πολεμιστές του Riace απεικονίζουν ήρωες ή θνητούς. Υπενθυμίζω ότι ανάλογοι προβληματισμοί δεν είναι άγνωστοι και από την αρχαία γραμματεία. Στην *Οδύσσεια* (ζ 16, 102 κε., 113, θ 457) ο Οδυσσεύς έκθαμβος από την ομορφιά της Ναυσικίας αναρωτιέται αν βλέπει μια θνητή ή την Ἄρτεμιν. Μόνο κατά τους ελληνιστικούς χρόνους εμφανίστηκαν δημιουργοί που αγνόησαν την εικονογραφική παράδοση του εξιδανικευμένου κόσμου και τόλμησαν μια ρεαλιστική απόδοση της ανθρώπινης μορφής, με τυχόν παραμορφώσεις και «ασχήμιες» που προκλήθηκαν από την ενασχόλησή της με «δύσκολα» επαγγέλματα (βλ. π.χ. την κεφαλή του γνωστού καθήμενου χάλκινου πυγμάχου στη Ρώμη, Museo Nazionale [7]) ή ακόμη και από τον χρόνο.

Το κάλλος είναι επομένως μια σταθερή ιδιότητα πρωτίστως των θεών και των ηρώων. Είναι ωστόσο ενδιαφέρον ότι αρχαίες γραπτές μαρτυρίες κάνουν λόγο και για «άσχημους» θεούς και ήρωες, με σωματικά ελαττώματα. Ο Ηφαιστος, ως γνωστόν, γεννήθηκε κουτσός. Κουτσός ήταν και ο Θερσίτης και επιπλέον καμπούρης, αλλήθωρος, σχεδόν φαλακρός, ενώ είχε και σουβλερό κεφάλι. Βέβαια στις απεικονίσεις τους δεν φαίνεται να δινόταν ιδιαίτερη έμφαση στην «ασχήμια» τους. Συχνά μάλιστα οι καλλιτέχνες την αγνοούσαν. Στην εικόνα

7 Μπρούντζινος πυγμάχος. 3ος ή 1ος αι. π.Χ. Roma, Museo Nazionale Romano (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 311).

του Ηφαίστου π.χ. στη ζωφόρο του Παρθενώνα κανένα ίχνος από την αναπηρία του δεν είναι δυνατόν να ανιχνευθεί. Η μορφή του, ωραία και αρτιμελής, αποπνέει θεϊκή μεγαλοπρέπεια. Με την ευκαιρία υπενθυμίζουμε και ορισμένες παραστάσεις που εμφανίζονται από το δεύτερο μισό του 5ου αι. π.Χ. και στις οποίες θεοί και ήρωες εικονίζονται ως καρικατούρες. Πρόκειται για ειδικές περιπτώσεις, καθώς οι απεικονίσεις αυτές σχετίζονται με ιδιόμορφα λατρευτικά δρώμενα ή με το θέατρο. Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν μορφές στα λεγόμενα καβειρικά αγγεία, ενώ στη δεύτερη στα αγγεία-φλύακες [8], οι παραστάσεις των οποίων, όπως είναι γνωστό, είναι επηρεασμένες από θεατρικές φαρσοκωμωδίες, γνωστές

8 Δίας και Ερμής. Ποσειδωνικός κωδωνόσχημος κρατήρας (φλυακικός). 350-325 π.Χ. Roma, Musei Vaticani (από *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* I, s.v. Alkmene no 2).

ως φλύακες, στις οποίες διακωμωδούνταν, ανάμεσα σε θνητές μορφές, θεοί και ήρωες.

Πόση σημασία είχε για τους Έλληνες η ομορφιά, μας το δείχνει ο μύθος του Τρωικού πολέμου. Ο πολυύμνητος όσο και πολυαίματος δεκάχρονος αυτός πόλεμος έγινε, ως γνωστόν, για την ωραία Ελένη, την οποία είχε απαγάγει ένας ξένος. Όταν οι σεβάσμιμοι γέροντες της Τροίας την πρωτοαντικρίζουν ομολογούν απερίφραστα πως αξίζει να υποφέρουν για μια τόσο πανέμορφη γυναίκα (*Ιλιάς* Γ 146 κε.). Είναι αξιοσημείωτο ότι στον Όμηρο οι αρσενικοί θεοί δεν συνοδεύονται από κάποιο επίθετο που να αναφέρεται στην ομορφιά τους σε αντίθεση με τις θεαινές και τις ηρωίδες στις οποίες η υπενθύμιση και ο τονισμός του κάλλους τους είναι

συχνός. Αυτό συμβαίνει προφανώς επειδή το κάλλος ήταν μια από τις κύριες αρετές του γυναικείου φύλου.

Τα παραπάνω μας δίνουν την ευκαιρία να περάσουμε στις απεικονίσεις των θεαινών και των ηρωίδων αφού, εξαιτίας της σπανιότητας γυναικών-αθλητριών κατά την αρχαιότητα, η ύπαρξη δημόσιων εικόνων που να παριστάνουν τέτοια πρόσωπα είναι μάλλον ανύπαρκτη. (Για εξαιρέσεις βλ. π.χ. το άγαλμα της Σπαρτιάτισσας Κυνίσκας, Πausανίας VI 1 6-7). Μας έχουν σωθεί χάλκινα ειδώλια αρχαϊκών χρόνων και λιγοστά αγάλματα ρωμαϊκών χρόνων -τα πρωτότυπά τους όμως ανάγονται στην πρώιμη κλασική και πρώιμη ελληνιστική εποχή-, που απεικονίζουν τρέχουσες γυναικείες μορφές οι οποίες φορούν κοντούς χιτώνες και έχουν, μερικές φορές, ακάλυπτο το ένα τους στήθος. Ωστόσο δεν είναι βέβαιο αν πρόκειται για εικόνες αθλητριών ή για απεικονίσεις ηρωίδων, π.χ. της Αταλάντης ή ακόμη και Αμαζόνων. Σε αντίθεση με το ανδρικό γυμνό, που στη μεγάλη πλαστική εμφανίστηκε ήδη από τον 7ο αι. π.Χ., το γυναικείο γυμνό στη μεγάλη τέχνη άργησε, ως γνωστόν, να εμφανιστεί. Ο Ησίοδος (*Θεογονία* 573-5) μας διηγείται ότι ο Δίας πρόσταξε, μόλις πλάστηκε η Πανδώρα, η πρώτη γυναίκα, να τη ντύσουν (ζῶσε δὲ καὶ κόσμησε... ἄργυφῆ ἔσθητι· κατὰ κρήθην δὲ καλύπτρην δαιδαλέην...). Επομένως αν η φυσική κατάσταση του άνδρα είναι να είναι γυμνός, για τη γυναίκα είναι να είναι ντυμένη. Το ντύσιμο αποσκοπούσε προφανώς στον περιορισμό της δύναμης της σεξουαλικότητάς της από την οποία απειλείτο άμεσα ο ανδρικός πληθυσμός. Αν άφηναν τη γυναίκα χωρίς περιτύλιγμα οι άνδρες θα τρελαίνονταν. Έτσι, σε τελευταία ανάλυση, το ντύσιμο υποδήλωνε ότι η γυναίκα τίθετο υπό έλεγχο. Εδώ βέβαια δεν συμπεριλαμβάνω τα, ως επί το πλείστον, πήλινα γυμνά γυναικεία ειδώλια πρωτογεωμετρικών και γεωμετρικών χρόνων που σχετίζονται περισσότερο με παλιότερες κοινωνικοθηρησκευτικές δοξασίες προϊστορικών κοινωνιών. Το ίδιο πιθανόν ισχύει και για ορισμένα μεμονωμένα γλυπτά έργα αρχαϊκών χρόνων, όπως π.χ. για έναν γυμνό γυναικείο κορμό στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Σπάρτης αριθ. 364.

Η ευσαρκία της εικονιζόμενης τη σχετίζει περισσότερο με παλιές μητριαρχικές, ευγονικές δοξασίες, αν και το ότι φέρει σε κάθε της πλευρά από ένα νήπιο - σώζεται το ένα –δεν αποκλείει και την πιθανότητα να πρόκειται για τη θεά Ειλείθια.

Το γυμνό γυναικείο σώμα στη μεγάλη τέχνη απαντάται πιθανότατα για πρώτη φορά στους κλασικούς χρόνους και πιο συγκεκριμένα προς τα τέλη του 5ου αι. π.Χ. Πρόκειται για έργα της μεγάλης ζωγραφικής, που δεν μας έχουν διασωθεί και μας είναι γνωστά μόνο από την αρχαία γραμματεία. Ως τότε τα γυναικεία αγάλματα ήταν ντυμένα, εκπέμποντας τη δύναμη ενός καλυμμένου γυναικείου σώματος. Οι κινήσεις των χεριών τους και κυρίως το ένδυμα, με την πολύχρωμη διακόσμηση και τους πλούσιους σχηματισμούς των πτυχώσεων του, ήταν αυτά που εξωτερίκευαν και μορφοποιούσαν τη γυναικεία χάρη [2]. Αυτό ισχύει τόσο για τις εικόνες των θεαινών και των ηρωίδων όσο και γι' αυτές των θνητών γυναικών. Σε δημόσιους χώρους, σε ιερά και νεκροταφεία, για πολλούς αιώνες γυμνά ανδρικά αγάλματα και ντυμένα γυναικεία ήταν οι πολυπληθέστερες πλαστικές δημιουργίες που αντίκριζαν οι επισκέπτες τους. Η γυμνότητα για τις θνητές, σε αντίθεση με τους άνδρες, ήταν κατά τους ιστορικούς χρόνους άμεσα συνδεδεμένη, όπως ήδη έχει λεχθεί, με τη σεξουαλικότητα και επομένως ήταν κάτι το αναξιοπρεπές και το ανήθικο για τις καθώς πρέπει γυναίκες. Δεν μπορεί να είναι τυχαίο ότι σε αγγειογραφίες, στις οποίες γυμνά γυναικεία σώματα απαντώνται ήδη από τους αρχαϊκούς χρόνους, γυμνές εικονίζονται, ως επί το πλείστον, αυλητρίδες, εταίρες, πόρνες και γενικότερα γυναίκες που δέχονται απροκάλυπτη ανδρική σεξουαλική επίθεση. Λιγότερες είναι οι απεικονίσεις «ευπόληπτων» γυμνών γυναικείων μορφών, όπως Νυμφών, Αμαζόνων ή ηρωίδων (π.χ. της Κασσάνδρας) [9]. Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι σε όλες αυτές τις παραστάσεις τα γυναικεία σώματα δεν διαφέρουν από τα ανδρικά και μόνο με τη χρήση λευκού χρώματος για το γυμνό γυναικείο σώμα στις μελανόμορφες αγγειογραφίες ή με την απόδοση χαρακτηριστικών ανατομικών λεπτομερειών, π.χ. του αιδοίου ή του στήθους,

9 Κασσάνδρα γυμνή. Αττική υδρία. Περί το 480 π.Χ. Napoli, Museo Nazionale Archeologico (από Μ. Τιβέριος, *Ελληνική Τέχνη-Αρχαία Αγγεία*, Αθήνα 1996, εικ. 109).

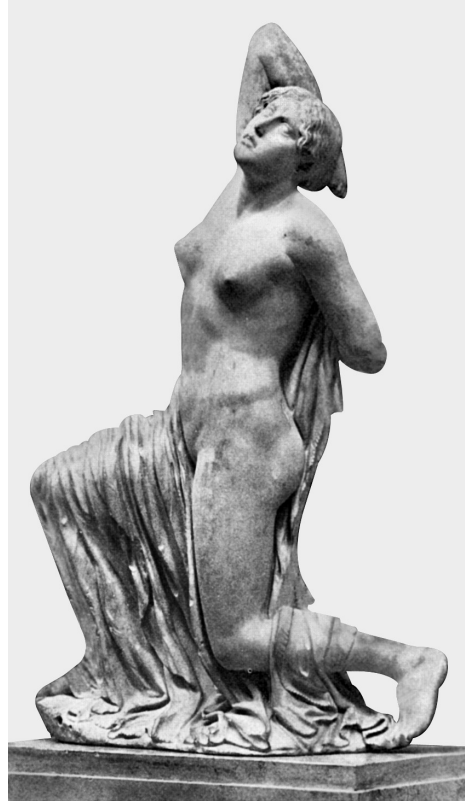
επιτυγχάνεται ο προσδιορισμός του φύλου τους. Εδώ δηλαδή εικονίζεται η γυναίκα ως ένα ατελές αρσενικό (home manqué). Πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι υπήρξαν και ορισμένοι προικισμένοι Αθηναίοι αγγειογράφοι, όπως π.χ. ο Ονήσιμος και ο Ζ. του Κλεοφράδου [9], που απέδωσαν στο γυμνό γυναικείο σώμα μια αξιοσημείωτη θηλυκότητα.

Από τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. εμφανής είναι μια τάση των καλλιτεχνών να αποδώσουν τις αισθησιακές ιδιότητες του γυναικείου σώματος. Αυτό σήμαινε ότι η γυναικεία θηλυκότητα άρχιζε να βγαίνει από την αφάνεια, έπαυε να είναι ταμπού. Η ημίγυμνη θήσκουσα Νιοβίδα από μια κλασική αετωματική σύνθεση του 5ου αι. π.Χ., σήμερα στη Ρώμη, Museo Nazionale [10], η Αφροδίτη από το ανατολικό αέτωμα του Παρθενώνα και το νεαρό κορίτσι (προφανώς μυθολογικό πρόσωπο) που κρατά τον παναθηναϊκό πέπλο στο μέσο της ανατολικής ζωφόρου του ναού, η Νίκη του Παιωνίου στην Ολυμπία, η Νίκη που ασχολείται με το σανδάλι της από το θωρακείο του ναού της Αθηνάς Νίκης στην αθηναϊκή Ακρό-

10 Θνήσκουσα Νιοβίδα. Περί το 430 π.Χ. Roma, Museo Nazionale Romano (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 327).

11 Αταλάντη. Αττική κύλικα. Πρώτες δεκαετίες του 4ου αι. π.Χ. Paris, Musée Cabinet des Médailles (από *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae* II, s.v. Atalante no 87).

πολη και διάφοροι αγαλματικοί τύποι, τους οποίους γνωρίζουμε από αντίγραφα ρωμαϊκών χρόνων και ανάγονται στις τελευταίες δεκαετίες του 5ου αι. π.Χ. (π.χ. ο τύπος της Αφροδίτης Λούβρου-Νεάπολης), είναι ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα. Στα έργα αυτά τα ενδύματα αφήνουν τμήματα του γυναικείου σώματος ακάλυπτα και συνάμα επιτρέπουν να διαγραφεί το περίγραμμα και ο όγκος του. Συχνά απαντάται ένας λεπτός, διάφανος χιτώνας, που κολλημένος στο γυναικείο σώμα επιτρέπει να διαφανούν ανατομικές του λεπτομέρειες, ερεθίζοντας το ανδρικό βλέμμα. Η ίδια τάση εντοπίζεται και στην αγγειογραφία της εποχής, αν και πρέπει να σημειωθεί, ότι ανάλογες αποδόσεις δεν λείπουν και από την αγγειογραφία των υστεροαρχαϊκών χρόνων. Πολλοί αγγειογράφοι της εποχής του Παρθενώνα και αμέσως μετά,

όπως ο Ζ. της Ερέτριας, ο Ζ. της Ειμαρμένης, ο Αίσων, ο Ζ. του Μειδία, απεικονίζουν γυναικείες μορφές να φορούν λεπτούς διάφανους χιτώνες, μέσα από τους οποίους είναι ορατά το περίγραμμα του σώματος και απόκρυφες ανατομικές τους λεπτομέρειες. Είναι πλέον σαφές ότι η θηλυκότητα και ο αισθησιασμός είναι γνωρίσματα που συνειδητά αποδίδονται στις απεικονίσεις του γυναικείου σώματος. Αξίζει να επισημανθεί ότι τα παραπάνω χαρίσματα συναντώνται ακόμη και σε εικόνες γυναικείων μορφών που αδιαφορούσαν γι' αυτά, όπως π.χ. συμβαίνει με την Αταλάντη. Μας σώζονται αγγειογραφίες της εποχής που την απεικονίζουν ολόγυμνη, να εκπέμπει κάποιον ερωτισμό [11]. Και όχι μόνο αυτό. Από τα τέλη του 5ου αι. π.Χ. αισθησιασμός παρατηρείται και σε αγάλματα ανδρικών μορφών που απεικονίζουν τον Απόλλωνα, τον Διόνυσο ακόμη και τον Ηρακλή!

Πρέπει να παρατηρηθεί ότι όλες οι «ημίγυμνες» γυναικείες μορφές που έχουν αναφερθεί ως τώρα εικονίζουν όχι θνητές, όπως θα περίμενε ίσως κανείς, αλλά θεές και ηρώιδες. Σε ηρώίδα ανήκει και το πρώτο γυμνό γυναικείο σώμα που γνωρίζουμε ότι έχει απεικονιστεί στη μεγάλη τέχνη. Πρόκειται για την Ελένη που είχε ζωγραφίσει ο Ζεύξις, ένας από τους μεγάλους ζωγράφους στα τέλη του 5ου αι. π.Χ., ο οποίος μάλιστα, σύμφωνα με τη γραπτή παράδοση, για να ζωγραφίσει την περιώνυμη αυτή Σπαρτιάτισσα, χρησιμοποίησε ως μοντέλα πέντε γυμνές κοπέλες, τις ωραιότερες του Κρότωνα. Η γυναικεία γυμνότητα στα παραπάνω έργα δεν υπονοεί ασφαλώς τίποτε το αισχρό, το επιλήψιμο. Είναι αποποινικοποιημένη και γι' αυτό αποδίδεται ελεύθερα από τους καλλιτέχνες.

Η ανδροκρατούμενη ωστόσο ελληνική κοινωνία δεν ήταν δυνατόν να δεχτεί τη γυμνότητα για τις γυναίκες της, ένα φαινόμενο μπροστά στο οποίο οι άνδρες εμφανίζονται ανίσχυροι. Δεν ήταν δυνατόν να δεχτεί ένα τέτοιο όπλο για το γυναικείο φύλο, για το οποίο πίστευε ότι από τη φύση του ήταν ανεξέλεγκτο και «είχε μυαλό αναίσχυντο και δόλιο χαρακτήρα» (ΗΣίοδος, *Έργα και Ημέραι* 67). Η γυναικεία γυμνότητα,

12 Γαλάτης αυτοκτονεί έχοντας σκοτώσει τη γυναίκα του. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 220 π.Χ. περίπου. Roma, Museo Nazionale Romano (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 410).

13 Η Αφροδίτη της Κνίδου του Πραξιτέλη. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 340 π.Χ. περίπου. Roma, Musei Vaticani (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 234). **14** Η λεγόμενη Αφροδίτη Καλλιπυγος. Ρωμαϊκό αντίγραφο έργου του 100 π.Χ. περίπου. Napoli, Museo Nazionale Archeologico (από W. Fuchs, *Die Skulptur der Griechen*, München 1969, εικ. 265).

εξαιτίας της «υπερδύναμης» που εξέπεμπε, μόνο με θεϊκές και ηρωικές μορφές θα μπορούσε να σχετίζεται. Έτσι οι Έλληνες τη θεώρησαν αποκλειστικό προνόμιο των θεαινών και των ηρωίδων, ακατάλληλο για τις γυναίκες τους. Για την αδυναμία που αισθάνονταν οι άνδρες μπροστά στη θέα του γυμνού γυναικείου σώματος, επινοήθηκε μια εύσημη δικαιολογία. Η γυναικεία γυμνότητα, που αναστάτωνε τον ανδρικό πληθυσμό, πήγαζε από τον ουρανό όχι από τη γη. Υπό

αυτή την προϋπόθεση η γυμνότητα στις θεϊκές και ηρωικές γυναικείες απεικονίσεις ήταν εύλογη και κατανοητή, όχι όμως και στις θνητές. Αυτό το βλέπουμε καθαρά και σε ορισμένα έργα πλαστικής. Σε ένα σύμπλεγμα ελληνιστικών χρόνων, σήμερα στη Ρώμη, Museo Nazionale, εικονίζεται ένας Γαλάτης να αυτοκτονεί έχοντας προηγουμένως σκοτώσει τη γυναίκα του [12]. Αν και ο αυτόχειρας αποδίδεται σχεδόν γυμνός, η γυναίκα του είναι ντυμένη.

Με βάση τα παραπάνω γίνεται κατανοητό το γιατί στη μεγάλη ζωγραφική το πρώτο γυμνό γυναικείο σώμα που γνωρίζουμε είναι αυτό της Ελένης ή το γιατί στη μεγάλη πλαστική το πρώτο γυμνό γυναικείο άγαλμα που μας έχει σωθεί εικονίζει την Αφροδίτη. Πρόκειται, ως γνωστόν, για την περιβόητη Αφροδίτη της Κνίδου [13], που σμίλευσε με μοναδική δεξιοτεχνία ο Πραξιτέλης και την οποία γνωρίζουμε από αντίγραφα ρωμαϊκών χρόνων. Πρόκειται για έργο το οποίο αποθεώνει τον θηλυκό αισθησιασμό και γενικότερα το γυναικείο γένος. Το έργο αυτό αποτέλεσε το προκλητικότερο ως τότε δημιούργημα για τον ανδρικό πληθυσμό. Επειδή μάλιστα πηγή για τον ανδρικό πόθο δεν ήταν μόνο η κύρια πλευρά του αγάλματος αλλά και η οπίσθια, τοποθετήθηκε στη μέση μιας μονόπτερης κυκλικής κατασκευής έτσι ώστε να είναι ορατό από όλες του τις όψεις. Υπενθυμίζω ότι υπήρξαν και καλλιτέχνες που πρόβαλλαν ιδιαίτερα τα γυμνά οπίσθια του γυναικείου σώματος, όπως βλέπουμε σε αγάλματα που εικονίζουν π.χ. τη λεγόμενη Αφροδίτη Καλλίπυγο [14].

Η ιδιαίτερη προβολή επιμέρους ερωτογενών περιοχών σε γυμνά ανδρικά και γυναικεία αγάλματα οδήγησε στα ελληνιστικά χρόνια στη δημιουργία έργων που εικόνιζαν Ερμαφρόδιτους. Έργα δηλαδή στα οποία ήταν ενσωματωμένα όλα τα κατεξοχήν αισθησιακά και ερωτογενή μέρη του γυμνού ανδρικού και γυναικείου σώματος. Οι πιο συχνοί και ίσως οι πιο αντιπροσωπευτικοί τύποι Ερμαφρόδιτων διαθέτουν ανδρικό μόριο και γυναικεία οπίσθια και στήθη, ενώ ως προς το ίδιο το σώμα τους υπερσχύει το γυναικείο στοιχείο. Ορισμένες φορές στις απεικονίσεις αυτές αφήνεται να διαφανεί και ένας

«σεμνός», υπολανθάνων ερωτισμός, καθώς ένα μικρό ανδρικό μόριο αποδίδεται «εν στύσει». Σημειώνουμε ότι στην αρχαία ελληνική γραμματεία Ερμαφρόδιτοι είναι γνωστοί και από παλιότερες εποχές. Ο Ηρόδοτος κάνει λόγο για ανδρόγυνους που ζούσαν στη μακρινή Σκυθία. Ορισμένοι Ερμαφρόδιτοι απεικονίζονται κοιμώμενοι, γεμάτοι χάρη και αισθησιασμό, προβάλλοντας τα οπίσθιά τους. Ο καλλιτέχνης τους απεικονίζει κοιμώμενους επειδή θέλει προφανώς να δικαιολογήσει το γιατί έχουν, αδιάντροπα και χωρίς αιδώς, τα κάλλη τους εκτεθειμένα σε αδιάκριτα μάτια. Ο Πραξιτέλης για τη γυμνότητα της Αφροδίτης της Κνίδου [13] εφεύρε άλλη δικαιολογία. Απαθανάτισε υποτίθεται τη θεά να αιφνιδιάζεται από τα αδιάκριτα βλέμματα μιας ανδρικής προφανώς μορφής κατά τη διάρκεια του λουτρού της. Έτσι την απέδωσε να προσπαθεί με στιγμιαία κίνηση του δεξιού της χεριού να καλύψει την πλέον ερωτογενή περιοχή του σώματός της, αυτή του αιδοίου. Επιχειρώντας να κρύψει τα απόκρυφα σημεία του σώματός της, κάτι που εν μέρει μόνο το πετυχαίνει, διεγείρει ακόμη περισσότερο τον ερωτικό πόθο του θεατή της, αφού το κρυμμένο τμήμα του γυναικείου σώματος έχει πάντοτε μια ξεχωριστή δύναμη και γοητεία. Ανάλογοι συλλογισμοί μπορούν να γίνουν και για άλλες ελληνιστικές δημιουργίες που εικονίζουν την Αφροδίτη, όπως π.χ. είναι το άγαλμα της λεγόμενης Αφροδίτης του Καπιτωλίου (εδώ η θεά προσπαθεί να καλύψει εκτός από την περιοχή του αιδοίου και αυτήν του στήθους) ή της Οκλάζουσας Αφροδίτης. Η χαρακτηριστική στάση της θεάς στο τελευταίο έργο έχει ως αποτέλεσμα να μην είναι άμεσα ορατά τα «απόκρυφα» σημεία του σώματός της. Ο θεατής, για να τα προσεγγίσει οπτικά, θα πρέπει να καταβάλει πρόσθετη προσπάθεια.

Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι οι θνητοί είχαν πολλές ομοιότητες με τους θεούς και ακόμη περισσότερες με τους ήρωες. Επομένως δεν μας ξαφνιάζει το γεγονός ότι στην αρχαία ελληνική τέχνη υπάρχει ένας κοινός τρόπος απεικόνισης των θεών, των ηρώων και των αθλητών. Όλοι τους αποδόθηκαν ανθρωπόμορφα σύμφωνα με τις αντιλήψεις και τα πι-

στεύω της ανδροκρατούμενης ελληνικής κοινωνίας. Οι απεικονίσεις των θεών και ηρώων χαρακτηρίζονται, σε όλη τη διάρκεια της αρχαιότητας, από ιδεαλιστικά, εξωκοσμικά γνωρίσματα. Στις παραστάσεις ωστόσο των αθλητών παράλληλα με τα ιδεαλιστικά γνωρίσματα υιοθετούνταν κατά καιρούς, άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο, και ρεαλιστικά, κοσμικά στοιχεία, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι οι σχέσεις τους με τον ιδεαλιστικό κόσμο έκτοτε διακόπηκαν οριστικά.

ΜΙΧΑΛΗΣ Α. ΤΙΒΕΡΙΟΣ

οὐ πάνυ γε ράδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον ἐφ' ᾧ
οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι
ποιῆσαι ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ
καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώ-
μονι κριτῇ περιτυχεῖν.

Ξενοφ. Ἀπομν. 2, 8, 5

ΜΑΝΤΩ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

(1927-19 ΙΑΝ. 2015)

Στις 19 Ἰανουαρίου ἀπέθανε ἡ Μάντω Οἰκονομίδου, Διευθύντρια τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου ἐ.π., στέλεχος καὶ συνεργάτης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Μὲ τὴν Μάντω εἶχα παλιὰ φιλία καὶ σύνδεσμο πρὶν διοριστοῦμε καὶ οἱ δύο στὸν Ἀρχαιολογικὸ Κλάδο τὸ 1959. Τὴν εἶδα γιὰ πρώτη φορά καθισμένη καὶ σιωπηλὴ ἔμπρὸς σ' ἓνα τραπεζάκι γεμάτο νομίσματα, σὲ μιὰν αἴθουσα τοῦ ἔρημου καὶ ἄδειου Νομισματικοῦ Μουσείου, πὸ μόνον ἔνοικοί του ἦταν ἡ Εἰρήνη Βαρούχα καὶ ὁ φύλακας Ἡλίας Παπαγεωργίου. Ὁ μέγας πόθος μας τότε ἦταν νὰ βρεθοῦμε στὴν Ὑπηρεσία μὲ τοὺς ἄλλους τοὺς προνομιούχους, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶναι πλέον μόνο ἀνάμνηση.

Μὲ τὴν Μάντω γνωριστήκαμε λίγο ἀργότερα, στὸ θέατρο τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ὅπου ὡς ἀντίπαλοι διαγωνιστήκαμε γιὰ τὴ θέση τοῦ Ἐπιμελητοῦ τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἀπὸ τὶς 2 ἕως τὶς 7 Μαρτίου τοῦ 1959, τὶς ἡμέρες τοῦ διαγωνισμοῦ, ἀπὸ ἀνταγωνιστὲς γίναμε συναγωνιστές. Τὴ φιλία πὸ μᾶς συνέδεε τὴ φτιάξαμε τὰ χρόνια πὸ ἀκολούθησαν. Μαζὶ ὀρκιστήκαμε στὸν Ἰωάννη Παπαδημητρίου ἐκεῖνο τὸ ὠραῖο πρωῒνὸ τῆς 6 Ἰουνίου τοῦ 1959 καὶ μαζὶ διανύσαμε ἓνα δρόμο, στὴν ἀρχὴ γεμάτο ὑποσχέσεις καὶ ἀμεριμνησία, πὸ σιγὰ σιγὰ γέμισε ὑποχρεώσεις καὶ φροντίδες.

Ἡ Μάντω βρέθηκε ἐκεῖ πὸ ἐπιθυμοῦσε περισσότερο. Ἐπιμελήτρια τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου καὶ κατόπιν Διευθύντριά του, μία θέση πὸ λάμπρυναν οἱ προκάτοχοί της ἥρωες κτίστες τῆς νομισματικῆς ἐπιστήμης στὴν Ἑλλάδα, ὁ Ποστολάκας, ὁ Σβορώνος, ὁ Κωνσταντόπουλος, ἡ Βαρούχα-Χριστοδουλοπούλου.

Κοντὰ ἐξήντα χρόνια συμπορευόμουν μὲ τὴν Μάντω στὸν δρόμο τῆς ἀρχαιολογίας, ἀπὸ τὸν διαγωνισμὸ ὅπου συναγωνιστήκαμε ἕως τὶς 19 Ἰανουαρίου πὸ ἐκείνη μᾶς ἄφησε «ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα». Ὑπηρετήσε μὲ πίστη τὴν ἰδέα τῆς ἐπιστήμης

καὶ ἀνήκει στοὺς ἐκλεκτοὺς ἀνάμεσά μας· οἱ κόποι της, στὸ τέλος τῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας της, ἐπισφραγίστηκαν μ' ἓνα κατόρθωμα πὸ ἐσαεὶ θὰ ἀποτελεῖ τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης πὸ τῆς ἀξίζει, μνημεῖο τῆς προσφορᾶς της στὸν τόπο: ἡ ἐγκατάσταση τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου στὸ Ἴλιου Μέλαθρον.

Ἐπῆρξε γενναϊόδωρη, κοινωνὸς τῆς ἐπιστήμης γιὰ δύο γενιὲς ἀρχαιολόγων πὸ ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὴ γνώση της. Τὸ ἴδιο ὠφελήθηκε καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ἐπὶ πολλὲς δεκαετίες. Ἐταῖρος της ἀπὸ τὸ 1959, Σύμβουλος ἀπὸ τὸ 1988, Ἀντιπρόεδρος ἀπὸ τὸ 2002 ἕως τὸ 2011. Τῆς παραστάθηκε καὶ τὴν ὑπηρέτησε μὲ τὴ μετρημένη πάντα γνώμη της ὡς τὴ στιγμή πὸ ἡ φθορὰ τῆς ὑγείας της μᾶς στέρησε τὴν ἀγαθὴ παρουσία της.

Τὸ Συμβούλιο καὶ οἱ ἑταῖροι πάντα θὰ θυμοῦνται πὼς ἓνα μέρος τοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας τῆς ἀνήκει.

B.X.Π.

LUIGI BESCHI (1930-15 ΙΟΥΛ. 2015)

Μεγάλη είναι η λύπη τοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν ἐταίρων γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἐπιτίμου Συμβούλου μας ἀπὸ τὸ 1987 Luigi Beschi. Γεννημένος τὶς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ 1930 (27 Δεκεμβρίου) στὴ μικρὴ πόλη Desenzano del Garda, στὴ Λομβαρδία τῆς Βόρειας Ἰταλίας, ἔκανε τὶς ἐγκύκλιες σπουδές του στὴ Βερόνα καὶ τὶς πανεπιστημιακὲς στὴν Padova, μὲ καθηγητὴ τὸν διάσημο Carlo Anti (ἀρχαιολογία καὶ ἀρχαία ἑλληνικὴ καὶ ρωμαϊκὴ τέχνη). Ἀκολούθησε ἐξαιρετὴ πανεπιστημιακὴ σταδιοδρομία καὶ πρώτη του θέση ἦταν τοῦ βοηθοῦ στὴν ἔδρα ἀρχαιολογίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Padova (1955-1972), μὲ διακοπὴ στὴν πορεία του. Τὸ 1961 ἦλθε στὴν Ἀθήνα ὡς μαθητὴς τῆς Ἰταλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, τὸ 1972-1974 δίδαξε ὡς καθηγητὴς στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Chieti καὶ ἀπὸ τὸ 1974 ἕως τὸ 1977 στὸ πανεπιστήμιο L'Orientale τῆς Νεαπόλεως. Ἀκολούθησε ἡ διδασκαλία του ὡς τὸ 1981 στὸ πανεπιστήμιο τῆς Piza μὲ τελικὴ καθηγεσία στὸ πανεπιστήμιο τῆς Φλωρεντίας ὡς τὸ 1999, διάδοχος τοῦ διάσημου Ἰταλοῦ καθηγητοῦ τῆς ἀρχαιολογίας Enrico Paribeni. Τὸ 2001 ὀνομάστηκε ὁμότιμος καθηγητὴς.

Ὁ Luigi Beschi δὲν ὑπῆρξε μόνον διδάσκαλος τῆς ἀρχαιολογίας ἀλλὰ καὶ ἐνεργὸς ἀρχαιολόγος μὲ ἀνασκαφὲς στὴν Κυρήνη τὸ 1960 καὶ 1962, στὴ Φαιστὸ καὶ κυρίως στὴ Λήμνο, στὴν Ἡφαιστία καὶ στὴν παλιὰ ἀνασκαφὴ τοῦ ἱεροῦ τῶν Καβείρων.

Τὸ συγγραφικὸ του ἔργο εἶναι μεγάλο καὶ ἐκτεταμένο καὶ δείχνει τὸ πολυσχιδὲς καὶ ἀνήσυχο πνεῦμα του. Καθαρὴ ἀνασκαφικὴ ἀρχαιολογία, ἱστορία τῆς τέχνης, ἱστορία τῆς ἀρχαιολογίας, ἱστοριοδιφία, Ἀναγέννηση, νεώτερη τέχνη, χειρόγραφα, ἀρχαία θρησκεία, ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ. Ἐκτεταμένη ἐκθεση τοῦ βίου καὶ τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου, πολύτιμη γιὰ τὴ γνῶση τῆς προσωπικότητάς του, γραμμένη ἀπὸ τὸν Ἄγγελο Ζαρκάδα, περιέχεται στὸν τόμο «Ἐπαι-

νος Luigi Beschi», Μουσείο Μπενάκη, 7ο παράρτημα, Ἀθήνα 2011.

Ἡ σύντομη καὶ τυπικὴ ἐξιστόρηση τοῦ βίου του δὲν φανερώνει τὸν πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ πλοῦτο τοῦ Luigi Beschi, ὁ ὁποῖος πρόσφερε μὲ προθυμία καὶ ἀπλόχερα τὶς γνώσεις του στοὺς μαθητές του καὶ σὲ ὅποιον τοῦ ζητοῦσε τὴ βοήθειά του. Μόνιμος σχεδὸν κάτοικος τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὴ σύζυγό του Κατερίνα Σερπιέρη Beschi, φίλη τῆς Ἑταιρείας, ἀποτελοῦσε τὴν ἰδανικὴ ἐκπλήρωση τῆς ρήσης τοῦ Ἰσοκράτη (*Πανηγηγυρικὸς* 50) καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἑλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείσεως τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας.

Στις 17 Ἰουλίου τελέστηκε στὸν Ἅγιο Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη τῶν καθολικῶν ἡ ἐξόδιος ἀκολουθία, μετὰ τὴν ὁποία μίλησε ἐκ μέρους τῶν φίλων καὶ ὁμοτέχνων καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὁ παλαιὸς φίλος τοῦ Luigi Beschi Ἄγγελος Δεληβορριάς. Ὁ λόγος του ἀκολουθεῖ:

MNHMH LUIGI BESCHI

Αποχαιρετώντας, μαζί με πολλούς φίλους-συναδέλφους και την εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία, έναν δικό μας αγαπημένο άνθρωπο, ομολογώ ότι δεν βρίσκω τα κατάλληλα λόγια για να εκφράσω το κενό που μας αφήνει η απουσία του. Καθώς όμως το μέγεθος της απώλειας γίνεται αυτόματα αισθητό, ανακαλεί κατά παράδοξο τρόπο στη μνήμη μου έναν πασίγνωστο όσο και σημαδιακό στίχο: «Υπήρξεν ἔτι τὸ ἄριστον ἐκεῖνο, Ἑλληνικός - ἰδιότητα δὲν ἔχ' ἢ ἀνθρωπότης τιμιότεραν».

Ας μου συγχωρεθεί ο συγκινησιακός φορτισμός, που προσπαθώ να εκτονώσω προσφεύγοντας συνειρμικά στην ποιητική του Καβάφη. Πιστεύω ωστόσο πως μόνο η νοητική ευαισθησία του Αλεξανδρινού αποδίδει με ακρίβεια ό,τι θα ήθελα να πω. Το γεγονός πως ο Luigi Beschi μπορεί να είχε γεννηθεί στην Ιταλία, σωστά όμως εμείς τον θεωρούσαμε Έλληνα. Όχι τόσο επειδή μιλούσε τη γλώσσα μας με την κυριολεκτική ακρίβεια και τη χάρη την οποία θα ζήλευε κάθε άλλος ελληνοθρεμμένος από τους ξένους συναδέλφους. Ούτε επειδή ο εσωτερικός του κόσμος ήταν πνευματικά και συναισθηματικά συντονισμένος με τις δικές μας συχνότητες. Αλλά γιατί αφιέρωσε ολοκληρωτικά τη ζωή του στον τόπο μας, στην ιστορία του και στους ανθρώπους του, συνδυάζοντας την πειθαρχημένη ευγένεια μιας ευρωπαϊκής αγωγής με τον πηγαίο αυθορμητισμό της ελληνικής ιδιοσυγκρασίας.

Δεν ξέρω βεβαίως καθόλου αν η αγάπη του Luigi Beschi για την Ελλάδα ήταν έμφυτη, ή αν του είχε κληροδοτηθεί τότε που διαμόρφωνε την προσωπικότητά του πλάι σε σοφούς δασκάλους και με εξουθενωτικά διαβάσματα. Όταν άρχιζε δηλαδή να κατακτά έναν επιστημονικό τομέα με άξονα τον ελληνικό πολιτισμό, έχοντας ταυτόχρονα εξασφαλισμένη την παρορμητική θέρμη της καθημερινής συμβίωσης με μια φανατική Ελληνίδα. Ξέρω όμως καλά ότι πάνω στα ίχνη των βηματισμών του θα ισορροπούν όσοι αποφασίσουν να διασχίσουν και πάλι τον ελληνικό χώρο στις συντε-

ταγμένες των δικών του διαδρομών. Όσοι θελήσουν να ακολουθήσουν την ίδια δυσχερή πορεία στον συναρπαστικό χρόνο που περιβάλλει τα ιερά των βράχων της Ακρόπολης και τον διάκοσμο του Παρθενώνα, τις περιπέτειες που στιγμάτισαν τον ναό του Ποσειδώνα στο Σούνιο καθώς και ό,τι έχει απομείνει πλέον από τα λείψανα της ιστορικής μνήμης στις τραυματισμένες περιοχές της Αθήνας και του Πειραιά.

Σύμφωνα με τα δικά του άλλωστε υποδείγματα θα προβληματίζονται και μελλοντικά οι συνεχιστές των σκοπήσεών του στα μυστικά της ενετοκρατούμενης Κρήτης και στα μυστήρια της Λήμνου. Ή όποιοι μαγνητιστούν από τη γοητεία των υποσχέσεων που κρύβονται στα ξηνητεμένα ελληνικά γλυπτά των μουσειακών συλλογών της Ευρώπης.

Σε τέτοιες όμως στιγμές δεν έχουν νόημα οι διεξοδικές μνείες των διεθνώς αναγνωρισμένων επιστημονικών καταθέσεων του Luigi Beschi. Ούτε και οι αναφορές των ανεξόφλητων οφειλών μας στο πολύτιμο απόθεμα μιας εργογραφίας, τα βιβλιογραφικά δεδομένα της οποίας βρίσκονται ταξινομημένα συγκεντρωτικά σε έναν τιμητικό «Έπαινο» που του απονεμήθηκε πρόσφατα και που, ευτυχώς, πρόλαβε να τον χαρεί. Δύσκολα μπορεί εξάλλου να σκιαγραφηθεί ο πλούτος ενός εξαιρετικά σημαντικού πνευματικού έργου, απέραντου και σε έκταση και σε βάθος. Ενός έργου καταξιωμένου ήδη από τις Ακαδημίες και τα Πανεπιστήμια, τα πνευματικά Ιδρύματα και τις επιστημονικές Εταιρείες, οι οποίες τον είχαν συμπεριλάβει στα μέλη τους. Οι παλιότεροι συνοδοιπόροι του στην έρευνα της ελληνικής αρχαιότητας, όπως και οι νεωσοί της άλλωστε, θα τον θυμούνται και θα παραδειγματίζονται από το δημοκρατικό του φρόνημα, από το ήθος των αξιών του και από την αταλάντευτη πίστη του σε κάποιες αρχές. Την προσήλωση και τη συνέπεια μιας ακούραστης εργατικότητας, τη σταθερότητα των φιλικών του δεσμών και την ευφρόσυνη ανεκτικότητα της συμπεριφοράς του, την προθυμία με την οποία συμμετείχε και ανταποκρινόταν άμεσα στο κάλεσμα κάθε ανθρώπινης ανάγκης. Θα θυμούνται έναν πανέμορφο ευπατρίδη, έναν λεβέντη που δεν πρόβαλε ποτέ τη σοφία του.

Αναρωτιέμαι σε ποιους θα λείπει περισσότερο ο Luigi Beschi. Ή μάλλον πώς θα μπορούσε να αποτιμηθεί, με σχετική έστω ακρίβεια, το τί έχασε η Κλασική Αρχαιολογία, το τί έχασε η προκλασική μουσική και ιδίως ο Bach, το τι έχασε η Κατερίνα κυρίως. Εμείς «χάσαμεν όμως το πιο τίμιο - τη μορφή του».

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΕΛΗΒΟΡΡΙΑΣ

ΣΚΟΡΠΙΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Σὲ πρόσφατο ἄρθρο μου γιὰ τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος περιέχονται πολλές προσωπικὲς ἀναφορὲς ἀπὸ τὴν θητεία μου ὡς Ἐπιμελητοῦ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν περιοχὴ αὐτή¹. Μερικοὶ συνάδελφοι ποὺ τὸ διάβασαν, μοῦ ζήτησαν νὰ δημοσιεύσω καὶ ἄλλες ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴ μου διαδρομὴ. Παραθέτω σκόρπια περιστατικὰ ἀπὸ τὴν θητεία μου στὴν 5ῃ Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων, ποὺ, μὲ ἔδρα τὰ Γιάννενα, περιελάμβανε τὴν Ἡπειρο, τὴν Αἰτωλοακαρνανία καὶ τὰ Νησιά τοῦ Ἴονιου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ μου χρόνια καὶ τὰ ταξίδια μου ἀφοῦ συνταξιοδοτήθηκα.

Τὸν Ἰούνιο 1964, μὲ θερμοκρασίες ποὺ ἄγγιζαν τοὺς 40 βαθμούς, παρουσιάστηκα στὴν τροφὸ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γιὰ τὶς ἐξετάσεις πτυχίου στὰ ἀρχαιολογικὰ μαθήματα. Στὸ πτυχίο ἐξεταζόμαστε τότε ἐφ' ὅλης τῆς ὕλης, διδαχθείσης καὶ μὴ, ἀφοῦ εἶχαμε περάσει ἐπιτυχῶς τὰ μαθήματα τοῦ τετάρτου ἔτους. Ἡ τωρινὴ πολὺ πρὸ εὐκόλη διαδικασία θεσμοθετήθηκε κατὰ τὴν ἑπταετία, χωρὶς οἱ φοιτηταὶ νὰ ἀπαιτήσουν νὰ καταργηθεῖ, ὅπως τόσοι ἄλλοι νόμοι, μετὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς δημοκρατίας. Ἐνῶ ἢ πεντάδα μου ἐτοιμαζόταν νὰ μπεῖ στὸ γραφεῖο τοῦ Καθηγητοῦ Μαρινάτου γιὰ τὴν ἐξέταση στὴν προϊστορικὴ ἀρχαιολογία, ὁ μακαρίτης συμφοιτητῆς μου Μανόλης Μπορμπουδάκης μὲ ἔψεξε ποὺ παρουσιάζομαι μὲ κοντομάνικο πουκάμισο χωρὶς σακάκι. Ὑπέθεσα ὅτι ἀστειεύεται καὶ δὲν ἔδωσα σημασία. Μετὰ τὴν ἐξέτασή μου, ἢ ὁποία πῆγε ἀρκετὰ καλά, ἀφοῦ πῆρα ὀκτώ, ὁ Μαρινᾶτος ἀπευθύνθηκε σὲ μένα, κοιτάζοντας ὅμως ὅπως συνήθιζε κατ' εὐθειᾶν μπροστά του καὶ τονίζοντας ὀρισμένες λέξεις: «Καὶ τώρα», εἶπε, «θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ κάμω μίαν παρατήρησιν κοινωνικῆς φύσεως. Εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ὅταν γίνονται ἐξετάσεις, οἱ μὲν καθηγηταὶ προσέρχονται μελανειμονοῦντες, οἱ δὲ φοιτηταὶ φοροῦν τὸ σακάκι των καί, ἐὰν δὲν ἔχουν, φροντίζουν νὰ δανειθοῦν.

Δὲν ἐγκρίνω αὐτὰ τὰ σὰν φασόν. Πάντως, σᾶς εὐχαριστῶ πού ἐφορέσατε παντελόνι». Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ παρουσιασθῶ μὲ σακάκι τὴν μεθεπομένη, πάλι μὲ ἀφόρητη ζέση, στὴν ἐξέταση τοῦ Καθηγητοῦ Κοντολέοντος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε τέτοιες ἀπαιτήσεις.

Τὸν Μάιο τοῦ 1967, Ἐπιμελητὴς Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Ἰωαννίνων ἀπὸ διετίας, καὶ ἐνῶ βρισκόμουν μὲ ἄδεια στὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔγινε σεισμός στὴν Ἥπειρο, πού ἐπληξε κυρίως τὴν περιοχὴ τῶν Τζουμέρκων. Ἀμέσως μόλις ἐγύρισα ἐστάλην μὲ κλιμάκιο τοῦ Κεντρικοῦ Ἐργαστηρίου Συντηρήσεως νὰ συντονίσω τὴν στερέωση τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Κόκκινης Ἐκκλησιᾶς στὸ Βουλγαρέλλι, σημαντικοῦ ναοῦ τοῦ 13ου αἰ., ἐνῶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἔστειλε τὸν ἀρχιτεχνίτη Χαρίλαο Σφακιανάκη νὰ ἀποκαταστήσει τὶς ζημιές τοῦ κτηρίου². Οἱ συνθῆκες διαμονῆς ἦταν ἀρκετὰ δύσκολες, διότι τὸ μνημεῖο βρίσκεται στὸν συνοικισμό Παλαιοχώρι, πού ἀπέχει ἀπὸ τὸ χωριὸ πάνω ἀπὸ 2 χλμ. Κοιμόμαστε σὲ σκηνές καὶ τρώγαμε πολὺ ἄσχημα σὲ ἓνα κοντινὸ καφενεῖο. Τὸ μόνο πού εἶχε νὰ προσφέρει ἦταν βραστὰ αὐγά, τὰ ὁποῖα ἐποίκιλλα πότε πότε μὲ στραγάλια.

Τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη εἶχε καθιερωθεῖ ἡ προσφορὰ γεύματος ἀπὸ τὸ κράτος στοὺς μαθητὲς δημοτικῶν σχολείων ἀγροτικῶν περιοχῶν. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συνεργείου μας ζωγράφος Νίκος Κάλας παρακάλεσε τὸν διευθυντὴ τοῦ πλησιεστέρου δημοτικοῦ σχολείου νὰ δίνουν ἓνα πιάτο φαῖ στοὺς λιμοκτονοῦντες συντηρητὲς μας καὶ τὸ αἴτημα ἔγινε δεκτό.

Μετὰ μερικὲς μέρες μαθαίνω στὰ Γιάννενα (δὲν ἔμενα μονίμως στὴν Κόκκινη Ἐκκλησιὰ) ὅτι ἡ Χωροφυλακὴ εἶχε συλλάβει ἓναν συντηρητὴ μας καὶ ἀναζητοῦσε τὸν ἄλλο πού ἔλειπε μὲ ἄδεια. Τί εἶχε συμβεῖ; Ὁ ἀναζητούμενος συντηρητὴς, ὀνόματι Σάββας Τζανετάκης, μέλος τῆς Νεολαίας Λαμπράκη, εἶχε ἐπισκεφθεῖ στὸ σπίτι τῆς τὴν γυναῖκα πού ἐτοίμαζε τὸ φαγητὸ τοῦ σουσιτίου καὶ τῆς εἶχε προτείνει νὰ κατεβάσει φωτογραφία τῆς Βασιλίσσης Φρειδερίκης καὶ νὰ βάλει στὴν θέση τῆς ἓναν πίνακα μὲ λουλούδια πού θὰ τῆς προσέφερε (ἦταν καὶ ζωγράφος). Μιὰ καὶ δύο, ἡ καλὴ μας ἢ μαγεῖ-

ρισα κατήγγειλε τὸ γεγονός στὸν Διοικητὴ τῶν ΤΕΑ καὶ αὐτὸς στὸν Σταθμάρχη Χωροφυλακῆς Βουλγαρελλίου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπομένη κατέβηκε στὸ μνημεῖο καὶ συνέλαβε τὸν Σταῦρο Κωτούλα, τὸν μόνο συντηρητὴ πού βρῆκε. Τὴν ἴδια μέρα τὸν ἔστειλαν μὲ χειροπέδες στὰ Γιάννενα, ἀπὸ ὅπου εὐτυχῶς ἀπελύθη ὡς μὴ ἐμπλεκόμενος στὴν ὑπόθεση.

Ὁ ἄλλος συντηρητὴς συνελήφθη στὴν Ἀθήνα καὶ παρεπέμφθη νὰ δικασθεῖ στὸ Ἐκτακτὸ Στρατοδικεῖο Ἰωαννίνων. Ἡ Ἐφορος Κυρία Ἄννα Χατζηνικολάου ἔκανε ἐνέργειες στὴν Μερραρχία γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του χωρὶς ἀποτέλεσμα. Μετὰ μερικὲς μέρες πῆγα γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ζωὴ μου σὲ στρατοδικεῖο νὰ παρακολουθήσω τὴν διαδικασία. Ἀφοῦ οἱ στρατοδίκες κατέλαβαν τὶς θέσεις τους καὶ ὤμοσαν νὰ ἐπιτελέσουν εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντά τους, ἐνῶ οἱ χωροφύλακες τῆς φρουρᾶς παρουσίαζαν ὅπλα, ἄρχισε ἡ πρώτη δίκη. Ἀφοροῦσε καταγγελία ἐπὶ ἀριστερισμῶ κατὰ κοινοτικῶ γραμματέως στὴν Λάκκα Σούλι ἀπὸ συγχωριανό του πού διεδικοῦσε τὴν θέση. Ὁ κατηγορούμενος, πού, σημειωτέον, ἐπὶ κατοχῆς εἶχε ἐνταχθεῖ στὶς δυνάμεις τοῦ Ζέρβα, ἀπέκρουσε μετὰ βδελυγμίας τὴν κατηγορία καὶ τελικῶς ἠθώθη.

Δεύτερη ἦταν ἡ ὑπόθεση τοῦ συντηρητῆ μας. Πρῶτος μάρτυς κατηγορίας ἦταν ὁ ἀδελφὸς τῆς μαγείρισσας, ὁ ὁποῖος ἐδήλωσε πλήρη ἄγνοιαν. Ὁ Σάββας, δὲν ξέρω πῶς, εἶχε προσλάβει ὡς συνήγορο τὸν ἐξ Ἀρτις δικηγόρο Ἰωαννίνων Ἰωάννη Συγκούνα, πολιτευτὴ τῆς Ἐνώσεως Κέντρου, πού σὲ χρόνο μηδὲν ἐνημερώθηκε γιὰ τὸ μητρῶο τῆς βασικῆς μάρτυρος. Ἀφοῦ κατέθεσε ἡ μαγείρισα, τὴν ρωτᾷ ὁ συνήγορος: «Δὲν μοῦ λὲς κυρά μου, μήπως ἔχεις νοσηλευθεῖ σὲ ψυχιατρεῖο;» «Ναί, ἀλλὰ γέρεψα» ἀπήντησε ἐμφανῶς ταραγμένη ἡ μάρτυς. «Μήπως ἔχεις καταδικασθεῖ ἐπὶ ψευδορκία;» ρωτᾷ ἐν συνεχείᾳ ὁ δικηγόρος. Ἐδῶ ἡ μαγείρισα τὰ ἔχασε. «Ὅριστε, κύριοι στρατοδίκαι», συνεχίζει ὁ συνήγορος κραδαίνοντας ἓνα χαρτί πού κατέθεσε στὴν ἔδρα, «ἡ μάρτυς ἔχει καταδικασθεῖ ἐπὶ ψευδορκία εἰς φυλάκισιν δύο μηνῶν διότι, προκειμένου νὰ λάβει διαζύγιον ἓνας συγγενῆς της, κατέθεσε ψευδῶς ὅτι συνέλαβε τὴν σύζυγόν του μοιχευομένην ὑπίως

κατὰ φύσιν μετὰ τοῦ τάδε». Ἐδῶ ἀκόμη καὶ οἱ στρατοδίκαι δὲν μπόρεσαν νὰ μὴν χαμογελάσουν. Ἀποδειχθείσης τῆς ἀναξιοπιστίας τῆς μάρτυρος ὁ κατηγορούμενος, ἀφοῦ ἠρνήθη στὴν ἀπολογία του τὴν κατηγορία, ἠθώθη πανηγυρικῶς. Ὁ Τζανετάκης ἔφυγε στὴν Σουηδία ἀλλὰ γύρισε μετὰ τὸ 1974, παντρεύθηκε, ἀπέκτησε καὶ ἓνα κοριτσάκι, ἐργάσθηκε πάλι στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία (συντήρησε μεταξὺ ἄλλων τὶς τοιχογραφίες τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς Μονοδενδρίου³) ἀλλὰ ἀπεβίωσε προῶς.

Προϋπόθεση γιὰ τὴν διαφύλαξη τῶν μνημείων καὶ ἀντικειμένων λατρείας, ποὺ ἀνήκουν στὴν ἐκκλησία, εἶναι ἡ σωστὴ ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος ἀπὸ τοὺς οἰκείους μητροπολίτες, πρωτοσυγκέλλους, ἡγουμένους κλπ. Ὅταν τὸ 1965 πρωτοδιορίσθηκα στὰ Γιάννενα, ἐπέστησα ἐπὶ τῆς ἀνάγκης προστασίας τῶν μνημείων καὶ συνεργασίας μὲ τὴν νεοσύστατη 5ῃ Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων τὴν προσοχὴ τοῦ αἰοδίμου μητροπολίτου Σεραφεῖμ, τοῦ μετέπειτα ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος, πρὸς τιμὴν του, ἐξέδωσε ἀμέσως ἐγκύκλιο νὰ μὴ γίνονται ἐργασίες χωρὶς προηγουμένη ἐγκριση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Μετὰ ἀπὸ μικρὸ σχετικῶς διάστημα, διεπίστωσα ὅτι σὲ δύο ἐνοριακοὺς ναοὺς τῆς περιοχῆς εἶχαν γίνει παρανόμως ἐπεμβάσεις (στὴν μία περίπτωση βάψιμο ἐπιχρύσου ξυλογλύπτου τέμπλου). Ὅταν τὸ ἀνέφερα στὸν Σεραφεῖμ, ἐπέβαλε στοὺς οἰκείους ἐφημερίους κράτηση μισθοῦ ἐνὸς δεκαπενθημέρου. Τὸ πρᾶγμα ὅπως ἦταν φυσικὸ μαθεύτηκε, μὲ ἀποτέλεσμα γιὰ τὴν παραμικρὴ ἐπέμβαση σὲ ναοὺς τῆς θεοσώστου Μητροπόλεως Ἰωαννίνων νὰ προηγεῖται αὐτοψία καὶ ἄδεια τῆς Ἐφορείας.

Ἀρίστη συνεργασία εἶχαμε καὶ μὲ τὸν μητροπολίτη Κεφαλληνίας Προκόπιο, ποὺ μᾶς διευκόλυνε τὰ μέγιστα στὴν καταγραφή τῶν εἰκόνων τῆς περιφερείας του⁴. Ἐγὼ προσωπικὰ εἶχα καταγράψει ἀκόμη καὶ τὶς εἰκόνες τοῦ ὑπνοδωματίου του, πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει συχνά. Καὶ ὅμως, τὸν ὑποδειγματικὸ αὐτὸ ποιμενάρχη βρῆκαν νὰ κατηγορήσουν γιὰ λόγους προσωπικοὺς καὶ πολιτικούς (ἦταν βασιλόφρων),

μεταξύ άλλων, για πώληση εικόνων τῆς Μητροπόλεός του. Παρὰ τὴν δικαίωσή του ἀπὸ τὰ δικαστήρια, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τὸν ἔθεσε σὲ ἀργία, μέχρι τὴν ἐκδημία του⁵. Ὅταν συνέβη ἡ πολεμικὴ ἐναντίον του, ἡ Κεφαλληνία εἶχε ὑπαχθεῖ σὲ ἄλλη Ἐφορεία, ἐγὼ εἶχα ἀναλάβει καθηγητὴς στὴν Θεσσαλονίκη, καὶ δὲν ἀνεμίχθην στὴν θλιβερὴ αὐτὴ ὑπόθεση. Ἀκόμη ὅμως αἰσθάνομαι τύψεις πού δὲν τὸν ὑπερασπίσθηκα στὸν Τύπο, ἔστω καὶ ἂν ἡ μαρτυρία μου δὲν θὰ ἐπηρέαζε τὴν προειλημμένη ἀπόφαση.

Πολὺ καλὲς ἦταν οἱ σχέσεις τῆς Ἐφορείας καὶ μὲ τὸν Μητροπολίτη Ἄρτης Ἰγνάτιο (προκάτοχο τοῦ ὁμωνύμου σημερινοῦ μητροπολίτου). Μία φορὰ μόνο, ἀπὸ σπουδὴ καὶ παρεξήγηση, προκάλεσε ἐπιτιμητικὸ ἔγγραφο τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν Προϊσταμένη τῆς Ἐφορείας Κυρία Χατζηνικολάου, τὴν ὁποία, ὅπως μοῦ ἐτόνιζε, ἐκτιμοῦσε ὅλως ἰδιαίτερος. Κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἐργασιῶν συντηρήσεως στὴν Κόκκινη Ἐκκλησιὰ τοῦ Βουλγαρελλίου, εἶχε δοθεῖ ἐντολὴ στὴν συντηρήτρια Ἀρλέττα Δασύρα νὰ συντηρήσει τὶς τοιχογραφίες τοῦ ἱεροῦ. Ὁ ἐφημέριος τοῦ Βουλγαρελλίου, κακῶς διατεθειμένος ἀπέναντί μας ἐπειδὴ συντηρούσαμε τὴν Κόκκινη Ἐκκλησιὰ καὶ ὄχι μιὰ ἐκκλησιὰ μέσα στὸ χωριὸ μὲ ἀσήμαντες τοιχογραφίες τοῦ 18ου αἰ., τὴν εἶδε καὶ ἔσπευσε νὰ καταγγεῖλει στὸν Μητροπολίτη ὅτι γυναίκα ἀρχαιολόγος μὲ παντελόνια εἶχε μπεῖ στὸ Ἱερὸ Βῆμα. Ὁ Μητροπολίτης, χωρὶς νὰ μᾶς ρωτήσῃ σχετικά, ἔστειλε ἀμέσως ἔγγραφο διαμαρτυρία στὴν Κεντρικὴ Ὑπηρεσία, ἡ ὁποία, χωρὶς οὔτε αὐτὴ νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρῶτα μὲ τὴν Ἐφορεία, καὶ ξέροντας ὅτι ὑπηρετοῦσε ἐκεῖ μιὰ μόνο θήλεια ἀρχαιολόγος, ἡ προϊσταμένη, ἔστειλε ἐπιτιμητικὸν ἔγγραφον στὴν Κυρία Χατζηνικολάου, ἡ ὁποία ἔπεσε ἀπὸ τὰ σύννεφα καὶ διεμαρτύρητο ὅτι ποτὲ στὴν ζωὴ της δὲν φόρεσε παντελόνια.

Τὸ 1968 ἂν θυμᾶμαι καλά, μετὰ ἀπὸ κλοπὴ ἀρχαιοτήτων ἀπὸ ἀποθήκη τῆς Ὑπηρεσίας στὴν Παιανία, ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Ἀρχαιοτήτων Σπυρίδων Μαρινᾶτος διέταξε, πολὺ σωστά, νὰ συγκεντρωθοῦν στὰ πλησιέστερα μουσεῖα τὰ ἀποθηκευμένα σὲ μὴ φυλασσόμενους χώρους ἀρχαῖα. Ἡ διευθύ-

νουσα τὴν Ἡ' Ἀρχαιολογικὴ Περιφέρεια Ἐπιμελήτρια Ἰου-
λία Κουλεϊμάνη, μετέφερε τότε στὰ Ἰωάννινα τὰ σπουδαι-
ότερα ἀντικείμενα μικρῆς ἀρχαιολογικῆς συλλογῆς, πού εἶχε
συγκροτήσει στὴν Παραμυθιά ὁ ἀνασκαφεὺς τοῦ Νεκρομαν-
τείου Σωτήρης Δάκαρης. Ἡ συλλογὴ ἐστεγάζετο χωρὶς καμία
φύλαξη σὲ ἓνα κατάστημα, ἔδρα τοῦ Φιλοπροόδου Ὁμίλου
Παραμυθιάς, ὅπου ἔκανε τὶς πρόβες τῆς ἡ Δημοτικῆ Φιλαρ-
μονικῆ. Ὁ Ἐκτακτὸς Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων Θεοσπρωτίας
πρῶην δάσκαλος Σπύρος Μουσελίμης, πού ἐδημοσίευε ἐρα-
σιτεχνικοῦ χαρακτῆρα ἄρθρα σὲ τοπικὰ ἔντυπα καὶ εἶχε ἀπο-
κτήσει ὄνομα ὡς αὐθεντία στὰ ἀρχαῖα τῆς περιοχῆς, ἐθεώ-
ρησε καλὸν νὰ μνηύσει γιὰ τὴν ἐνέργειά της τὴν προϊστα-
μένη τῆς Ἐφορείας, πού εἶχε ἐκ τοῦ νόμου τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ
ἀρχαῖα τῆς δικαιοδοσίας της καὶ ἐπὶ πλέον εἶχε ἐκτελέσει
διαταγὴ τῆς προϊσταμένης τῆς ἀρχῆς. Ὁ εἰσαγγελεὺς πρωτο-
δικῶν Ἰωαννίνων ἀντὶ νὰ θέσει τὴν μήνυση στὸ ἀρχεῖο ὤρισε
δικάσιμο. Ἡ δίκη δὲν ἔγινε μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ παρενέβη ὁ
Εἰσαγγελεὺς Ἐφετῶν Ἰωαννίνων. Στὸν ἀντίποδα τῆς συμπε-
ριφορᾶς αὐτῆς, λίγο καιρὸ ἀργότερα, ἄλλος εἰσαγγελεὺς
πρωτοδικῶν Ἰωαννίνων ἄφησε ἐλεύθερο χωρὶς καμία εἰς
βάρος του συνέπεια Γερμανὸ ἐπισκέπτη πού εἶχε συλληφθεῖ
ἐπ' αὐτοφώρῳ νὰ ἀφαιρεῖ ἓνα ἀρχαῖο μάρμαρο ἀπὸ τὴν
Δωδώνη, μὴ τυχὸν διασυρθεῖ ὁ Ἑλληνικὸς τουρισμός!

Τὸ γραφικὸ Νησι τῶν Ἰωαννίνων ἦταν κηρυγμένος ἀρχαι-
ολογικὸς χῶρος, καὶ συνεπῶς ἀπαγορευόταν ἡ ἐκτέλεση
ἐργασιῶν χωρὶς ἄδεια τῆς Ὑπηρεσίας. Ἡ Νομαρχία Ἰωαννί-
νων, γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦν ἓνα ἀδιάθετο κονδύλιο, ἀπεφά-
σισε νὰ κατασκευάσει ἀμαξιτὴ περιφερειακὴ ὁδὸ στὴν θέση
τοῦ προϋπάρχοντος φαρδιοῦ μονοπατιοῦ. Ἡ Ἐφορεία ἀπη-
γόρευσε τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου, μὲ συνέπεια νὰ λυσσάξει
κυριολεκτικὰ ἡ Νομαρχία, ἡ ὁποία, πέραν ἄλλων πιέσεων,
προκάλεσε τὴν ἀποστολὴ ἀρχιτέκτονος τοῦ Τουρισμοῦ, πού
ἐτάχθη ἀναφανδὸν μὲ τὴν γνώμη τῆς Ἐφορείας, καὶ τελικῶς
νὰ διενεργήσει αὐτοψία ὁ ἴδιος ὁ διοικητὴς τῆς VIII Μεραρ-
χίας Ὑποστράτηγος Τζουβελέκης, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἐδι-
καίωσε τὴν Ἐφορεία. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κινηθεῖ ἡ συνήθης

διαδικασία σχηματισμοῦ φακέλου εἰς βάρος μου. Ὁ κλητῆρ τῆς Κοινότητος Καλπακίου, ἕνας συμπαθῆς κατὰ τὰ ἄλλα ραχιτικός, πού κατὰ καιροὺς μᾶς ὑπεδείκνυε ἀρχαῖα⁶ καὶ μᾶς ἔφερνε πότε-πότε τραχανᾶ, εἶχε φαίνεται καταγγεῖλει ὡς φοβερὰν ὕβριν κατὰ τοῦ στρατεύματος ὅτι τὸν εἶχα ρωτήσῃ ἀστειευόμενος ἂν εἶχε ἀγοράσῃ ἀπὸ τὰ παλιατζίδικα τὸ στρατιωτικὸ ἀμπέχωνο πού φοροῦσε. Ὁ ἀρχιφύλαξ τοῦ Μουσείου Ἰωαννίνων Παναγιώτης Γρατσάνης ἐκλήθη στὴν χωροφυλακὴ ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων τὸν ρώτησαν τί ἐφημερίδα διαβάζω. Ἀπήντησε, ὅπως καὶ ἔτσι ἦταν, ὅτι δὲν διαβάζω ἐφημερίδες. Σωστότερο θὰ ἦταν νὰ ἀπαντοῦσε ὅτι διάβαζα μόνο τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα. Ἐκλήθη καὶ ἐγώ, ὁ ὁποῖος, ἐρωτηθεὶς ἂν ἐγνώριζα τὸν κλητῆρα, καὶ προἰδεασμένος γιὰ τὴν ὑπόθεση, ἀπήντησα ὅτι συνεργαζόταν μὲ τὴν Ὑπηρεσία ὑποδεικνύων ἀρχαιότητες, ἀλλὰ εἶχε παράπονα μαζί μας ὅτι δὲν εἰσέπραττε ἀνάλογη ἀμοιβή.

Ἡ ὑπόθεσις σταμάτησε ἐκεῖ, ἕως ὅτου μετὰ μερικὸς μῆνες ἐπεσκέφθη τὰ Ἰωάννινα ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς Μαρινᾶτος, ὁ ὁποῖος, ὅταν τοῦ ἐτέθη τὸ αἴτημα κατασκευῆς δρόμου πλάτους 2.50 μ. μὲ χαλικόστρωση, ἔδωσε τὴν ἔγκρισή του γιὰ τὴν διάνοιξη δρόμου πλάτους 4 μ. μὲ ἐπίστρωση ἀσφάλτου! Σημειωτέον ὅτι κατὰ συνομιλία μας μοῦ ἀπεκάλυψε τότε ὅτι ὑπῆρχε καταγγελία ἐναντίον μου ὅτι εἶμαι κομμουνιστής. Τοῦ ἀπήντησα ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ὑπηρετοῦσα κατὰ τὴν στρατιωτικὴ μου θητεία σὲ ἐμπιστευτικὴ θέση. Δυστυχῶς μετὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ 1974 οἱ φάκελοι τῶν καταγγελιῶν κατεστράφησαν στὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ μὲ ὑπουργικὴ ἐντολή, καὶ ἔτσι δὲν μάθαμε, ἀπὸ ἀπλὴ περιέργεια, ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ πού μᾶς ρουφιάνευαν.

Παρὰ τὴν ἔγκριση τοῦ Μαρινάτου ὁ δρόμος δὲν ἔγινε τότε. Μετὰ μερικὰ χρόνια ὅμως τὸ ἔργο, πού εἶχα καταφέρει νὰ σταματήσω ἐπὶ δικτατορίας, πραγματοποιήθηκε μὲ ἔγκριση τοῦ τοπικοῦ ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου ἐπὶ δημοκρατίας.

Τὰ πολυῆμερα ταξίδια πού ἀρκετὰ συχνὰ ἔκανα μὲ ἀλλαγὴ τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων μέσων συγκοινωνίας σὲ ἀπομακρυσμένες περιοχὰς τῆς Ἐφορείας μας, ὅπως ἡ Ναυπακτία,

ἡ Κεφαλληνία ἢ ἡ Ζάκυνθος, δὲν μὲ κούραζαν καθόλου, τουναντίον τὰ χαιρόμουν καὶ ἔσπαγαν τὴν μονοτονία τοῦ γραφείου. Ὅταν μεσολαβοῦσε ἐνδιαμέσως Κυριακὴ ἢ καμιά ἀργία ἀνέβαινα στὴν κοντινότερη κορυφή. Γνώρισα ἔτσι τὸ Παναϊτωλικόν, τὴν Κλόκοβα, τὴν κορυφὴ Μπούμιστος τῶν Ἀκαρνανικῶν, τὰ Σταυρωτὰ στὴν Λευκάδα καὶ ἄλλα βουνά. Κατὰ τὴν Ἑπταετία οἱ μακρινὲς αὐτὲς περιοδεῖες μοῦ ἔδιναν μία βολικὴ δικαιολογία γιὰ νὰ ἀποφεύγω τὴν ὑποχρέωση τῶν διευθυντῶν ὑπηρεσιῶν νὰ ἐπισκέπτονται κατόπιν ἐντολῆς τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων χωριὰ τοῦ Νομοῦ γιὰ νὰ ἐξυμνοῦν τὸ ἔργον τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως. Φρόντιζα τὴν παραμονὴ τῆς ὁμιλίας μου νὰ βρισκομαι στὴν Ζάκυνθο ἢ τὸ Φισκάρδο καὶ τηλεγραφοῦσα ὅτι ἀπουσιάζων δι' ὑπηρεσίαν μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων ἀδυνατῶ νὰ ἐπιστρέψω ἐγκαίρως καὶ νὰ ἐκφωνήσω στὰ Κούρεντα ἢ τὰ Κατσανοχώρια τὴν περὶ τοῦ κυβερνητικοῦ ἔργου ὁμιλίαν μου. Μία φορὰ μόνον δὲν μπόρεσα νὰ τὴν γλιτώσω καὶ ἐξήγησα στὸ ὀλιγάριθμο ἀκροατήριό μου ὅτι μετὰ τὴν κυβερνητικὴν ἀλλαγὴν ἐφηρμόζοντο οἱ νόμοι γιὰ τὴν ὀδικὴ κυκλοφορία καὶ οἱ παραβάται ἐτιμωροῦντο.

Στὴν ἀρχὴ τῆς σταδιοδρομίας μου, πρὶν ἀπὸ σαράντα πενήντα χρόνια, ἡ πρόσβαση στὰ μνημεῖα, ἦταν πολὺ εὐκολότερη ἀπὸ τώρα. Εἶχα λ.χ. γυρίσει καὶ φωτογραφίσει ὅλες τὶς ἐκκλησίες τῆς Μέσα Μάνης ποὺ τώρα εἶναι κλειδωμένες, ἐνῶ στὴν Σαντορίνη, τὴν Σίκινο καὶ τὴν Φολέγανδρο κατέβαζα καὶ ἔβγαζα ἔξω ἀπὸ τοὺς ναοὺς τὶς εἰκόνες γιὰ νὰ τὶς φωτογραφίσω χωρὶς πρόβλημα. Σὲ ὀρισμένες ὥστόσο περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος, ἀναλόγως τῆς καχυποψίας τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων, ἢ ἐπίσκεψις μνημείων ἔθεωρεῖτο περίπου παράνομος ἐνέργεια. Τὸ 1961 εἶχα ἐπισκεφθεῖ στὴν Ἀνάφη ἓνα ἀπόμερο τοιχογραφημένο ἐκκλησιάκι, ποὺ ἀπετέλεσε καὶ τὸ θέμα τοῦ πρώτου μου ἄρθρου⁷, καὶ εἶχα φωτογραφίσει ὅσες ἀξιόλογες εἰκόνες ὑπέπεσαν στὴν ἀντίληψή μου. Ἐλλείπει ἐστιατορίου παρήγγελνα φαγητὸ στὸ καφενεῖο τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος. Ἐνα μεσημέρι, ἐνῶ ἔτρωγα τὶς φακὲς μου, ἄκουσα νὰ σχολιάζει ἓνας ἀπόστρατος

στρατιωτικός στο διπλανό δωμάτιο ότι πρέπει να είμαι ή λαθρέμπορος ή αρχαιοκάπηλος ή κατάσκοπος ή και τὰ τρία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἓνα συμπαθῆ Γερμανὸ φοιτητῆ, πού εἶχε κι αὐτὸς ἐξωκεῖλει στὴν Ἀνάφη. Αἰτία τῆς δυσπιστίας πρὸς τὸ πρόσωπό μου ἦταν ὁ τρίπους τῆς φωτογραφικῆς μηχανῆς πού κουβαλοῦσα μαζί μου. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Γερμανός, πού σημειωτέον εἶχε καλύτερο τρίποδα ἀλλὰ τὸν εἶχε δείξει μόνο σὲ μένα, μὲ βρῆκε ἔντρομος, γιὰ νὰ μοῦ πεῖ ὅτι τοῦ εἶχαν ζητήσει πληροφορίες γιὰ μένα, ἐνῶ ὁ ἐνωμοτάρχης τοῦ Σταθμοῦ Χωροφυλακῆς μὲ κάλεσε μὲ κάποια πρόφαση στὸ γραφεῖο του γιὰ νὰ πάρει τὰ στοιχεῖα μου. Δυστυχῶς καράβι περνοῦσε τότε ἀπὸ τὴν Ἀνάφη μόνο μία φορὰ τὴν ἐβδομάδα, καὶ ἔμεινα ἀναγκαστικὰ ἀρκετὲς ἀκόμη μέρες ὑπὸ διακριτικὴ ἐπιτήρηση. Αἰσθανόμενοι σὰν ἐλεύθερος πολιορκημένος καὶ ἀγνάντευα κάθε βράδυ ἀπὸ ἓνα ὕψωμα τὴν μακρινὴ Σαντορίνη, πού μοῦ φαινόταν ἡ γῆ τῆς ἐλευθερίας. Ὅταν ἐπὶ τέλους ἔφυγα μὲ τὸ “Ἄνδρος” τοῦ Διαπούλη, διέδωσα ὅτι ἐπέστρεφα στὸν Πειραιᾶ ἐνῶ θὰ κατέβαινα στὸν Ἴο, γιὰ νὰ μὴν εἰδοποιηθεῖ νὰ μὲ περιμένει στὴν ἀποβάθρα ἡ τοπικὴ ἀστυνομικὴ ἀρχή.

Μερικὰ χρόνια ἀργότερα στὴν Κέρκυρα, ἐνῶ ἤμουν ἤδη Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων, πήγαμε μὲ τὸν Ἐφορο Πέτρο Καλλιγᾶ καὶ τοὺς συντηρητὲς Τάσο Μαργαριτῶφ καὶ Σταῦρο Μιχαλαριᾶ νὰ δοῦμε δύο ἐκκλησίες πού μᾶς εἶχαν ὑποδείξει ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ Καμάρα στὴν περιφέρεια Μέσης⁸. Κατὰ τὴν αὐτοψία καταφθάνει ὄργανον πάνω σὲ Βέσπα καὶ μᾶς ὀδηγεῖ στὸν κοντινὸ σταθμὸ χωροφυλακῆς, ὅπου ὁ ἐπικεφαλῆς εἶχε ἔτοιμα χαρτὶ καὶ καλαμάρι γιὰ νὰ μᾶς τυλίξει σὲ μιὰ κόλλα χαρτί. Ὁ Πέτρος ἤξερε τὸν Διοικητὴ Χωροφυλακῆς Κερκύρας ἀλλὰ ὄχι τὸν τοπικὸ σταθμάρχη, καὶ τελικὰ γλιτώσαμε τὴν διανυκτέρευση στὸν σταθμὸ ἐπειδὴ εἶχα μαζί μου ὑπηρεσιακὴ ταυτότητα. Ἄς σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι κυκλοφοροῦσε τότε τὸ ἀνέκδοτο, πὼς σὲ ἀνάλογη περίπτωσι παλαιὸς ἔφορος σκοπίμως δὲν εἶχε ἐπιδείξει τὴν ὑπηρεσιακὴ του ταυτότητα, γιὰ νὰ δευπνήσει καὶ νὰ κοιμηθεῖ δωρεὰν στὸν σταθμὸ χωροφυλακῆς.

Πέραν τῶν ὑπηρεσιακῶν περιοδειῶν μου, ἐπισκεπτόμουν μὲ κάθε εὐκαιρία μνημεῖα, ὅπως ὑποθέτω ὅτι κάνει κάθε ἀρχαιολόγος ἄξιος τοῦ ὀνόματος. Εὕρισκόμενος κάποτε στοῦ Ἄγρινιο, καθυστέρησα τὴν ἐπιστροφή μου στὰ Γιάννενα γιὰ νὰ πάω μὲ τὸ λεωφορεῖο στὴν Γαβαλοῦ, στὴν νότια ἀκτὴ τῆς Τριχωνίδος, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἀνέβω στὴν Μονὴ Κατερινοῦς, καμιά ὥρα δρόμο, γιὰ τὴν ὁποία δὲν εἶχαμε στοιχεῖα στὴν Ἐφορεία. Πρὶν ξεκινήσω ρώτησα ἐπίτηδες τὸν δρόμο ἀπὸ παρατυχόντα χωροφύλακα, γιὰ νὰ καταλάβει ὅτι δὲν ἔχω τίποτε νὰ κρύψω. Ἐνῶ φωτογράφιζα καὶ κρατοῦσα σημειώσεις στὴν μονή⁹, νὰ σου τὸ ὄργανον, τὸ ὁποῖο μὲ συνόδευσε στὴν ἐπιστροφή καὶ φθάνοντας στὴν Γαβαλοῦ μὲ ὀδήγησε στὸν Σταθμὸ Χωροφυλακῆς. Ὁ ἐκεῖ ἀνθυπασπιστὴς ἐξήταζε ἐπὶ πέντε λεπτὰ τὴν ὑπηρεσιακὴ μου ταυτότητα μέχρι νὰ πεισθεῖ ὅτι δὲν εἶμαι κακοποιὸν στοιχεῖον. Αὐτὴν τὴν φορὰ θύμωσα πραγματικά. Θεώρησα ἀπαράδεκτο νὰ σὲ ὀδηγοῦν στοῦ τμήμα χωρὶς νὰ ἔχεις διαπράξει καμιά ἀξιοποينو πράξη καὶ νὰ μὴ σὲ ἀφήνουν νὰ φύγεις ἀμέσως ἐπὶ τῇ ἐπιδείξει τῆς ὑπηρεσιακῆς ταυτότητος. Ἔστειλα ἔγγραφο διαμαρτυρία στὴν Διοίκηση Χωροφυλακῆς τὴν ὁποία κοινοποίησα στὸν Νομάρχη Αἰτωλοακαρνανίας Θεόδωρο Τσαούση, ἕναν ἐξαίρετο δικηγόρο, τὸν ὁποῖο ἔτυχε νὰ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποῦ ἦταν πρόεδρος τοῦ Τμήματος Πατρῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὀρειβατικοῦ Συνδέσμου. Ὁ κ. Τσαούσης μοῦ ἐκοινοποίησε ἔγγραφό του μὲ τὸ ὁποῖο ζητοῦσε ἐξηγήσεις ἀπὸ τὴν Χωροφυλακὴ. Καὶ ὁ μὲν κ. Τσαούσης μετετέθη μετὰ ἀπὸ λίγο σὲ ἄλλη Νομαρχία, ἡ δὲ Ἀνωτέρα Διοίκησις Χωροφυλακῆς Πατρῶν ἔστειλε ἔγγραφο στὴν Γενικὴ Διεύθυνση Ἀρχαιοτήτων μὲ ἀσύστατους ἰσχυρισμοὺς καὶ μὲ κύρια δικαιολογία ὅτι ἐθεωρήθην ὑποπίος ἐπειδὴ ἐφοροῦσα ὑποδήματα ἄνευ ποδίου, τουτέστιν σανδάλια! Ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Μαρινᾶτος, ἀντὶ νὰ μοῦ ζητήσῃ ἐξηγήσεις, συνέταξε μίαν ἐγκύκλιο ὅπου κατεφέρετο κατὰ τῶν ἀρχαιολόγων ποῦ κυκλοφοροῦν χωρὶς τὴν πρέπουσαν ἐνδυμασίαν καὶ ὑπόδησιν. Δὲν ἀνεφέρετο τὸ ὄνομά μου, ὁπότε θὰ ἔπαιρνε τὴν δέουσαν ἀπάντη-

σιν. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι οἱ συνεργάτες του στὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Ἄκρωτηρίου κυκλοφοροῦσαν φυσικὰ μὲ πέδιλα.

Αἴσιον τέλος εἶχε προσαγωγή μου μὲ ἄλλους συναδέλφους σὲ τμήμα τῆς Τουρκικῆς Χωροφυλακῆς. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 2001, μία παρέα ὀκτὼ ἀρχαιολόγων καὶ ἀρχαιοφίλων (μεταξὺ αὐτῶν ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου Χαράλαμπος Μπούρας, οἱ νῦν Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν Σταῦρος Μαμαλοῦκος καὶ τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Θεσσαλονίκης Γιώργος Φουστέρης καὶ ὁ Ἀρχαιολόγος Μιχάλης Κάππας) ξεκινήσαμε μὲ δύο ἰδιωτικὰ αὐτοκίνητα νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Προποντίδος. Καθ' ὁδὸν κάναμε μία παράκαμψη γιὰ νὰ δοῦμε τὰ μνημεῖα τῆς Αἴνου, σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὰ σύνορα. Ἄνεβήκαμε πολὺ νωρὶς στὸ κάστρο, ὅπου, σημειωτέον, δὲν ὑπῆρχε καμία ἀπαγορευτικὴ πινακίς, καὶ ἐνῶ τελειώναμε τὴν φωτογράφιση καὶ τὶς σημειώσεις μας, παρουσιάσθηκαν, δεόντως εἰδοποιηθέντες, δύο χωροφύλακες ποὺ μᾶς ἐχαιρέτησαν εὐγενέστατα διὰ χειραψίας καὶ μᾶς ἐζήτησαν νὰ τοὺς ἀκολουθήσωμε στὸ τμήμα. Ἐκεῖ μᾶς περίμεναν ὁ μοίραρχος διοικητὴς, ποὺ μιλοῦσε μόνο τουρκικὰ ἀλλὰ φαινόταν νὰ καταλαβαίνει στοιχειώδη γερμανικά, καὶ ἓνας ἀνθυπομοίραρχος ποὺ δὲν ἄνοιξε τὸ στόμα του. Παρουσίασα τὰ διαβατήριά μας σχολιάζων γερμανιστὶ τὴν ιδιότητα καθενός μας. Τὰ αἰσθήματά μας ἦσαν ἀνάμεικτα. Κατόρθωσα νὰ μεταπείσω τὸν κ. Μπούρα, ποὺ ἤθελε νὰ γυρίσωμε ἀμέσως στὴν Ἑλλάδα. Εἶχα μαζί μου μερικὰ ἀνάτυπα περὶ μνημείων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης τοῦ Τούρκου Καθηγητοῦ Semavi Eyice, τὰ ὁποῖα ἔδειξα στὸν μοίραρχο, προσθέτων μὲ τὰ ὑποτυπώδη τουρκικά μου «Προφέσορ Ἐγιτζέ, Ἰστανμποῦλ – Προφέσορ Βοκοτόπουλος, Ἄτινα: Καρντάς». Ὁ διοικητὴς φυλλομέτρησε τὰ ἀνάτυπα, φαίνεται νὰ ἐπείσθη ὅτι εἶχαμε μόνο ἐπιστημονικὰ ἐνδιαφέροντα, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ ὁδηγίεσ ἀπὸ τὴν Νομαρχία Ἀδριανουπόλεως, ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως μᾶς ἔδωσε νὰ καταλάβωμε, ἔπρεπε νὰ εἶχαμε ζητήσῃ σχετικὴ ἄδεια. Περιμένοντας, μᾶς ρώτησε ἂν θέλαμε τσαί ἢ καφέ. Ὁ κ. Μπούρας, ποὺ δὲν εἶχε δεχθεῖ νὰ καθῆσῃ, ἡρνήθη μὲ ἔμ-

φαση τὸ κέρασμα. Ἐγὼ ἐζήτησα ἄϊραν, προκαλέσας μειδιά-
μα τοῦ συνομιλητοῦ μας καὶ περαιτέρω χαλάρωσιν τῆς ἀτμο-
σφαίρας. Ὁ φόβος μου ἦταν μὴ μᾶς κατάσχουν τὰ φίλμς καὶ
πάει χαμένος ὁ κόπος μας. Τελικὰ μᾶς ἄφησαν ἐλευθέρους
ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ ἐγκαταλείψουμε ἀμέσως τὴν Αἴνο. Χαιρετών-
τας τοὺς ἀξιωματικοὺς δὲν κρατήθηκα νὰ μὴν τοὺς κάνω τὴν
σύσταση: «Κοῦλε, ταμπέλα: Τουρίστ γιόκ, φωτὸ γιόκ». Στὸ
ὑπόλοιπο ταξίδι μας, ἀπὸ Λαμψάκου μέχρι Νικαίας, δὲν
συναντήσαμε καμία δυσκολία. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν
παρέα μας ὁ Σταῦρος Μαμαλοῦκος ἐπεσκέφθη ξανὰ δυο
τρεῖς φορές τὴν Αἴνο χωρὶς νὰ συναντήσει κανένα ἐμπόδιο.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Λ. ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΣ

1. Π. Λ. Βοκοτοπούλου, Ἡ παρουσία τῆς 5ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν
Ἀρχαιοτήτων Ἰωαννίνων στὴν Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία τὸ 1965-1973. *Τὸ
ἀρχαιολογικὸ ἔργο τῆς Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων στὴν Αἰτωλοακαρνανία
καὶ τὴν Λευκάδα. Πρακτικὰ Ἡμερίδας (Ναύπακτος 2 Νοεμβρίου 2013)*, Ναύ-
πακτος 2014, σ. 23-30.

2. *ΑΔ* 23, 1968, Β' 2, σ. 300-301, πίν. 244α, 245α. *ΠΑΕ* 1967, σ. 216-
217, πίν. 204-206.

3. Βλ. Μ. Ἀχειμάστου-Ποταμιάνου, Ἡ κτιτορική παράσταση τῆς
Μονῆς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς στὸ Μονοδέντρι τῆς Ἠλείου, *ΔΧΑΕ*, περ.
Δ', ΚΔ', 2003, σ. 232 σημ. 6, ὅπου καὶ ἡ λοιπὴ βιβλιογραφία.

4. *ΑΔ*, 26, 1971, σ. 363, καὶ 27, 1972, σ. 497 (Μ. Ἀχειμάστου-Ποτα-
μιάνου).

5. Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Γκέλη, *Προκόπος Μητροπολίτης
Κεφαλληνίας. Ὁ διωγμὸς καὶ ἡ δικαίωσίς του*, Ἀθήναι 2006, ἰδίως σ. 12-13,
90-91.

6. *ΑΔ* 22, 1967, Β' 2, σ. 345.

7. Π. Λ. Βοκοτοπούλου, Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου Ἀνάφης,
ΔΧΑΕ, περ. Δ', Β', 1960-61, σ. 183-194.

8. *ΑΔ* 22, 1967, Β' 2, σ. 373-374, πίν. 278-289α.

9. *ΑΔ* 24, 1969, Β' 2, σ. 245, πίν. 245.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝ. ΑΡΧΑΙΟΛ. ΜΟΥΣΕΙΟ

Μὲ ἀφορμὴ πρόσφατο δημοσίευμα πὺ ἀποδίδει τὴ δημιουργία τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου στὸν Κυριακὸ Πιττάκη¹ καὶ τὶς παρατηρήσεις μου γιὰ τὴ συμβολὴ τῆς Ἑταιρείας στὸν πλουτισμὸ τοῦ Μουσείου² ἐκθέτω λίγα πὺ τὸ ἀφοροῦν, κυρίως τὸ περιεχόμενό του. Δὲν ἐπεκτείνονται σὲ σύνολα ἀνασκαφῶν, λ.χ. Ἐπίδαυρος, Μυκῆνες, νησιὰ ἢ στὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀθήνας, λ.χ. Κατηφόρης. Εὐκόλα τὰ βρίσκει κανεὶς σὲ οἰονδήποτε καλὸ ὁδηγό.

Μία ἀπὸ τὶς κύριες φροντίδες τῆς Ἑταιρείας ἦταν ἡ ἀγορὰ ἀρχαίων τὰ ὁποῖα κατέκλυζαν τότε τὴν Ἀθήνα. Σημαντικὴ ἦταν ἡ ἀγορὰ γεωμετρικῶν ἀγγείων πὺ προέρχονταν ἀπὸ ἀνασκαφὴ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Ὀρφανοτροφεῖο Χατζηκόστα ἀλλὰ ἀκόμη σημαντικότερη ἡ ἀγορὰ τῆς ἐπιστέψεως τοῦ βωμοῦ πὺ ἀφιέρωσε ὁ ἐπώνυμος ἄρχων τῆς Ἀθήνας Πεισίστρατος ὁ νεότερος, ἐγγονὸς τοῦ τυράννου γύρω στὸ 521 π.Χ. στὸ ἱερὸ τοῦ Ἀπόλλωνος Πυθίου, τοῦ ὁποῖου ἡ ὑπαρξὴ στὴν ἀρχαιότητα καὶ ἡ διάσημη καὶ γιὰ ἐπιγραφικοὺς λόγους ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή μᾶς ἦταν γνωστὴ ἀπὸ τὸν Θουκυδίδη. Φημισμένο ἔκθεμα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου εἶναι ἡ στήλη τοῦ Ἀλεξήνορος, ἡ ὁποία εἶχε βρεθεῖ στὸν Ὀρχομενὸ καὶ ἦταν γνωστὴ ἀπὸ τὸ 1860, ἐξαγοράστηκε ἀντὶ 1000 δραχμῶν πὺ ἔδωσε ἡ Ἑταιρεία στὴν Κοινότητα Ὀρχομενοῦ γιὰ τὸ τελείωμα τῆς ἐκκλησίας, ὅπως διηγεῖται ὁ Σταματάκης σὲ ἀναφορὰ του. Ἄλλη σημαντικὴ ἀγορὰ ἦταν τῶν λιθίνων ὀφθαλμῶν πλοίων ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ τοῦ μεγάλου μαρμάρινου ἀγάλματος τοῦ Ποσειδῶνος πὺ βρέθηκε τὸ 1877 στὴ Μῆλο στὸ κτῆμα Ἴω. Νοστράκη καὶ ἀγοράστηκε ἀντὶ 27.000 δραχμῶν.

Οἱ δωρεὲς ὑπῆρξαν ἐξ ἴσου σημαντικὲς καὶ πρώτη τοῦ βασιλιᾶ Γεωργίου ὁ ὁποῖος δώρησε «... διπρόσωπον Διόνυσον ἐν σχήματι Ἑρμοῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ὃν ἡ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς ἀνασκάψας ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ σταδίῳ τέως μὲν ἐφύλαττεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις».

Ἄλλη ἦταν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ἀρχαῖα πού εἶχαν βρεθεῖ σέ ἀνασκαφή γιά τὸ κτίσιμο τοῦ κτιρίου της, σπουδαιότερη ὅμως ἦταν ἡ προτομή τῆς Ἀθηνᾶς κολοσσιαίου μεγέθους, ἔργο Εὐβουλίδου τοῦ νεώτερου πού χαρίστηκε ἀπὸ τὸν Ἑρρίκο Treiber.

Σημαντικότερη ὑπῆρξε ἡ δωρεὰ τοῦ ἀλεξανδρινοῦ ὁμογενοῦς Ἰωάννου Δημητρίου τοῦ ἐκ Λήμνου αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων, γιά τὴν ὁποία ἀνακηρύχτηκε ἐπίτιμος Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας.

Στὰ χέρια τῶν ιδιωτῶν ὅμως βρίσκονταν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ πολλὰ καὶ πολύτιμα ἀρχαῖα τὰ ὁποῖα αὐτοὶ δὲν ἀποχωρίζονταν γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε κανονικὸ εὐπρόσωπο Μουσεῖο νὰ ἐκτεθοῦν. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Κουμανούδης, «ὁ τόπος ὁ καλὸς θέλει ἐλκύσει τὰ καλά, καὶ οὐκ ὀλίγα τότε τῶν εὐθραύστων ἢ ἄλλως ὑποκειμένων εἰς βλάβας κειμηλίων τῆς ἀρχαίας τέχνης ὅσα νῦν ἐν ιδιωτικοῖς εὐδαιμόνων οἰκίας ταμιεύονται, θέλουσι ἀποφύγει τὸν μοιραῖον ὄλεθρον, ὅστις τὰ ἐπιβουλεύεται παντοιοτρόπως, κινῶν ἐπ' αὐτὰ ἢ χεῖρας ἀπροσέκτων ὑπηρετριῶν ἢ τὴν ἀτασθαλίας νηπίων παίδων ἢ ἐν κακῇ ὥρᾳ καὶ κυναρίου τινος ἢ γαλῆς τὴν προπέτειαν».

Ἡ οἰκοδομὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ἡ ὁποία εἶχε ἀρχίσει τὸ 1866 δὲν πρόκοβε καὶ τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑταιρείας βρίσκονταν σκορπισμένα. Αὐξηση τῶν μαθητῶν τοῦ Βαρβακείου ἀνάγκασε τὴν Ἑταιρεία νὰ ἐκκενώσει δύο ἀπὸ τὶς αἴθουσες πού χρησιμοποιοῦσε καὶ νὰ μεταφέρει τὰ ἀρχαῖα στὰ ὑπόγεια ἢ στὸ ἀτελείωτο κτίριο τῆς ὁδοῦ Πατησίων. Ἐπειτα ἀπὸ χρόνια ἀπραξίας τοῦ Κράτους ἡ Ἑταιρεία προκατέβαλε 100.000 δραχμὲς γιά τὴν ἀποπεράτωση τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἑταιρείας ἐξακολουθοῦσαν νὰ βρίσκονται σκορπισμένα στὸ Βαρβάκειο, τὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο, στὸ λεγόμενο Βουλευτήριο, στὶς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου καὶ τῶν Γιγάντων, στὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου τοῦ Κατηφόρη, στὸ Δίπυλο, στὸ Διονυσιακὸ, στὸ Ἀσκληπιεῖο καὶ στὴν Ἀκρόπολη. Ἡ τακτοποίηση τῶν ἀρχαίων στὸ νέο Μουσεῖο θὰ ἀρχίσει μόλις τὸ 1885 ἀπὸ τὸν Καββαδία.

Ἀπὸ τοῦ 1877 ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ στὸ Πολυτεχνεῖο ἡ ἐκθεση τῶν εὐρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς Σλήμαν στὶς Μυκῆνες

στά όποια προσέθηκαν τὰ εύρηματα τῶν Σπάτων καί τοῦ Μενιδίου. Ἡ φήμη τῶν εύρημάτων τοῦ Σλῆμαν ἦταν τέτοια ὥστε οἱ ὀργανωτὲς τῆς Παγκόσμιας Ἐκθεσης τῶν Παρισίων ζήτησαν ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος νὰ στείλει γιὰ νὰ ἐκτεθοῦν τὸ 1878 τὰ εύρηματα τῶν Μυκηνῶν, αἴτημα ποὺ τὸ Ὑπουργεῖο ἔβλεπε εύνοικὰ ἀλλὰ ἡ Ἐταιρεία ἀπέρριψε τονίζοντας εύλόγως ὅτι «καθιερουμένης οὕτω τῆς ἀρχῆς τοῦ νὰ στέλλονται ἀρχαιότητες ἐκτὸς τοῦ Κράτους δὲν θέλομεν παύσει ἀναγκαζόμενοι εἰς παρομοίας περιστάσεις νὰ ἀποστέλλωμεν τοιαύτας καί νὰ βλέπωμεν τὰ Μουσεῖα εἰς διηνεκῆ κίνησιν πρὸς ἐξαγωγήν τῶν ἐν αὐτοῖς ἀποκειμένων ἔργων τέχνης βεβαίως οὐχὶ ἄνευ βλάβης αὐτῶν πολλάκις». Παρὰ τὴν ἄρνηση τῆς Ἐταιρείας ἡ ἐκθεση τῶν Παρισίων τῆς ἀπένευμε δίπλωμα «ἰσότιμον ὄν χρυσοῦ νομισματοσήμου» γιὰ συμμετοχὴ τῆς στὴν ἐκθεση τὸ εἶδος τῆς ὁποίας δὲν ἔχω ἐξακριβώσει. Φυσικὰ ἡ ἐκθεση ἀρχαίων τῶν μουσείων μας γίνεται τὰ τελευταῖα χρόνια μὲ ρυθμὸ μνημονιακό. Προτάθηκε μάλιστα ἀπὸ τὴν ὑπηρεσιακὴ ὙΠΠΟ τῶν 26 ἡμερῶν (27 Αὐγ.-21 Σεπτ.) ἡ ἐκθεση στὰ ξένα μουσεῖα ἀρχαίων μας μὲ ἐνοίκιο. Μόνον νὰ προσέξουν τὰ ἐνοίκια νὰ εἶναι ἀμερικανικὰ καὶ ὄχι τὰ ἐξευτελισμένα ἑλληνικὰ τῆς ἐξάχρονης κρίσης.

1. *Ἡ Καθημερινή* 8 Σεπτ. 2015.

2. Αὐτόθι 22 Σεπτ. 2015.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ Α΄ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ 10 ΜΑΪΟΥ 2015

Στὴν Ἀθήνα σήμερα, Κυριακὴ 10 Μαΐου 2015, ὥρα 10 ἔγινε στὴ μικρὴ αἴθουσα τοῦ μεγάρου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, Πανεπιστημίου 22, ἡ πρώτη Τακτικὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν ἐταίρων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παραβρέθηκαν οἱ ἐξῆς:

1. Βασίλειος Πετράκος, 2. Ντόρα Βασιλικοῦ, 3. Ἰωάννα Γιανναροπούλου, 4. Μέλπω Πωλογιώργη, 5. Ἀγγελικὴ Ἀνδρειωμένου, 6. Μιλτιάδης Χατζόπουλος, 7. Νικόλαος Πιέρρος, 8. Αἰκατερίνη Ρωμοπούλου, 9. Ἀθηνᾶ Ἰακωβίδη, 10. Ἐλένη Παπανικολάου, 11. Ἀγγελικὴ Λεμπέση, 12. Ἐλευθερία Κονδυλάκη, 13. Μαργαρίτα Βοναππο Ἀραβαντινοῦ, 14. Χρῆστος Μπουλώτης, 15. Βασίλειος Ἀραβαντινός, 16. Κωνσταντῖνος Μανάφης, 17. Παῦλος Καρβώνης, 18. Μαρία Παντελίδου Γκόφα, 19. Μαρία Μικεδάκη, 20. Βύρων Ἀντωνιάδης, 21. Ἀγγελία Παπαγιαννοπούλου, 22. Μαρία Γκιώνη, 23. Βασίλειος Σγούτας, 24. Κωνσταντῖνος Καλογερόπουλος, 25. Χαράλαμπος Κριτζᾶς, 26. Χρύσα Μαλιέζου, 27. Πάντος Πάντος, 28. Μιχάλης Τιβέριος, 29. Ἀντώνης Κοτσόνας, 30. Ἄγγελος Ζαρκάδας, 31. Ἀγγελικὴ Κόκκου, 32. Ἐπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, 33. Αἰκατερίνη Ἀλεξοπούλου, 34. Ἄγγελος Δεληβορριάς, 35. Ροδονίκη Ἐτζέογλου, 36. Ἄννα Μιχαηλίδου, 37. Ξενοφῶν Βουδούρογλου, 38. Ἡλέτρα Ἀνδρεάδη, 39. Πέγκυ Σωτηρακοπούλου, 40. Βάσα Κοντορίνη, 41. Ξένη Ἀραπογιάννη, 42. Ἰφιγένεια Δεκουλάκου, 43. Μιχάλης Πετρόπουλος, 44. Γεωργία Καραμήτρου-Μεντεσίδη, 45. Σταῦρος Πασπαλᾶς, 46. Ἀλέξανδρος Γούναρης, 47. Χαράλαμπος Πέννας, 48. Γεώργιος Γαβαλᾶς, 49. Γεώργιος Οἰκονομίδης, 50. Στέφανος Ἡμελλος, 51. Αἰκατερίνη Δημακοπούλου, 52. Παναγιώτης Τσελίκας, 53. Φανή Μαλούχου-Tufano, 54. Λευτέρης Πλάτων, 55. Ἀσπασία Ντίνα, 56. Ἄννα Μπενάκη, 57. Μαρίνα Λυκιαρδοπούλου, 58. Κωνσταντίνα Καζᾶ, 59. Διονύσιος Μινώτος, 60. Μαρία Μινώτου, 61. Ἡλίας Οἰκονόμου, 62. Ἀλίκη Μουστάκα, 63. Ἔβη Τουλούπα, 64. Φωτεινὴ Ζαφειροπούλου, 65. Μαρίζα Μαρθάρη, 66. Ἰωάννα Δρακωτοῦ, 67. Γιούλη Ζουμπούλη, 68. Γιάννος Λῶλος, 69. Ἄδωνις Κύρου, 70. Εὐγενία

Γιαννούλη, 71. Ἀλέξανδρος Φυλακτόπουλος, 72. Σταῦρος Ἀρβαντιόπουλος, 73. Παναγιώτης Βαλαβάνης, 74. Ἡὸ Τσοῦρτη, 75. Θεόδωρος Ἀραβάνης, 76. Ἀλέξανδρος Σαμαρᾶς, 77. Λένα Παπάζογλου Μανιουδάκη, 78. Πέτρος Καλλιγᾶς, 79. Δημήτριος Κοζομπόλης, 80. Χρυσούλα Σιαμαντᾶ, 81. Ζέττα Θεοδοροπούλου, 82. Κωνσταντῖνος Τσάκος, 83. Δημοσθένης Ζιρώ.

Πρῶτος ἔλαβε τὸν λόγο ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου κ. Ἐπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, ὁ ὁποῖος προσφώνησε τοὺς ἐταίρους καί, σύμφωνα μὲ τὸν Ὁργανισμό, πρότεινε τὴν ἐκλογή τῶν μελῶν τοῦ Προεδρείου τῆς Συνέλευσης μὲ φανερὴ ψηφοφορία. Ἐκλέχθησαν ὁμόφωνα μὲ ἀνάταση τῆς χειρός:

Πρόεδρος ὁ κ. Βασίλειος Σγούτας, Ἀντιπρόεδρος ἡ κυρία Ἰφιγένεια Δεκουλάκου, Α΄ Γραμματεὺς ὁ κύριος Κωνσταντῖνος Καλογερόπουλος καὶ Β΄ Γραμματεὺς ἡ κυρία Μαρία Μικεδάκη.

Οἱ ἐκλεγέντες κατέλαβαν τὶς θέσεις τους καὶ ὁ Πρόεδρος εὐχαρίστησε τοὺς ἐταίρους γιὰ τὴν τιμητικὴ ἐκλογή καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς ἡμερήσιας διάταξης κήρυξε τὴν ἔναρξη τῆς μυστικῆς ψηφοφορίας γιὰ τὴν ἐκλογή τῶν πέντε μελῶν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας γιὰ τὸ 2015. Ὡς ψηφολέκτες ὀρίστηκαν μὲ φανερὴ ψηφοφορία οἱ Βύρων Ἀντωνιάδης καὶ Παῦλος Καρβώνης. Ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως παρεκάλεσε τὸν Πρῶτο Γραμματέα νὰ διαβάσει τὰ ὀνόματα τῶν παρισταμένων ἐταίρων κατὰ σειρὰ προσελεύσεως, οἱ ὁποῖοι στὴ συνέχεια ψήφισαν κατὰ σειρὰν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ψηφοφορίας ὁ Πρόεδρος κάλεσε τοὺς ψηφολέκτες νὰ παραλάβουν τὴν κάλη καὶ νὰ ἀποσυρθοῦν γιὰ τὴν καταμέτρηση τῶν ψήφων.

Στὴ συνέχεια, ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης ζήτησε ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου νὰ διαβάσει τὴν ἔκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Συμβουλίου γιὰ τὸ 2014. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ὅπως καὶ πέρυσι δὲν θὰ σᾶς ἀπασχολήσω μὲ τὴν ἔκθεση τῶν δυσκολιῶν ποὺ ἀντιμετώπισε ἡ Διοίκηση τῆς Ἐταιρείας γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν σκοπῶν τοῦ ἀρχαιότατου Ἰδρύματός

μας. Ἦδη συμπλήρωσε 178 χρόνια δράσης καὶ σὲ δύο χρόνια θὰ γίνει 180 ἐτῶν, ἡλικία ποὺ ἔχουν μόνο δύο ἀκόμη Ἰδρύματα στὴν Ἑλλάδα, ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία καὶ τὸ Καποδιστριακὸ Πανεπιστήμιο.

Ἀπὸ τοὺς ἐταίρους μας ἔφυγαν ἀπὸ τὴ ζωὴ ὁ Γεώργιος Πετρουνάκος (1924-6 Μαρτίου 2014), στέλεχος τῆς Διπλωματικῆς Ὑπηρεσίας, ὁ Ἄνδρέας Βαβρίτσας (1914-18 Ἀπριλίου 2014), Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐ.τ., ὁ Robin Hägg (1935-8 Ἰουνίου 2014), ἐπίτιμος σύμβουλος τῆς Ἐταιρείας, ὁ Georges Le Rider (1928-3 Ἰουλίου 2014), ἐπίτιμος σύμβουλος, ὁ Μιχαὴλ Β. Σακελλαρίου (14 Φεβρουαρίου 1912 - 16 Αὐγούστου 2014), ἐταῖρος μας ἀπὸ τὸ 1958, κορυφαῖος ἱστορικὸς τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεώτερης Ἑλλάδος, ὁ Γεώργιος Δεσπίνης (1936-13 Σεπτεμβρίου 2014), καθηγητὴς στὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, ὁ Vincenzo La Rosa (1941-6 Νοεμβρίου 2014), ἐπίτιμος σύμβουλος τῆς Ἐταιρείας, καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς προϊστορίας τοῦ Αἰγαίου στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κατάνια, ἡ Μάντω Οἰκονομίδου (1927-19 Ἰανουαρίου 2015), Διευθύντρια τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου ἐ.τ., Σύμβουλος καὶ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ 23 συνεχῆ ἔτη. Καὶ πρὶν ἀπὸ λίγα λεπτὰ ἔμαθα μὲ μεγάλη λύπη ὅτι τὴν Τετάρτη 6 Μαΐου ἀπέθανε ἡ Εὐγενία Γιούρη, παλαιὰ ἐταῖρος καὶ συνεργάτης.

Ἄνασκαφές καὶ ἔρευνες ἔγιναν ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία σὲ πολλοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος: Στὰ Ἀστέρια Γλυφάδας ἀπὸ τὴν κυρία Κωνσταντίνα Καζᾶ, στὸ Τσέπι τοῦ Μαραθῶνος ἀπὸ τὴν κυρία Μαρία Παντελίδου Γκόφα, στὴν ἀρχαία Θουρία ἀπὸ τὴν κυρία Ξένη Ἀραπογιάννη, στὴν ἀρχαία Μεσσήνη ἀπὸ τὸν κ. Πέτρο Θέμελη, στὸν Ἅγιο Βασίλειο στὸ Ξηροκάμμι Λακωνίας ἀπὸ τὴν κυρία Ἀδαμαντία Βασιλογάμβρου, στὴν ἀρχαία Σικυώνα ἀπὸ τὸν κ. Ἰωάννη Λῶλο, στὴ Θήβα, μὲ τὴ συνεργασία τῆς ἐκεῖ Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων ἀπὸ τὸν κ. Βασίλειο Ἀραβαντινό, στὴν Ὀρχηστὸ τῆς Βοιωτίας ἀπὸ τὸν κ. Ἰωάννη Μυλωνόπουλο μὲ τὴ συνεργασία ἐπίσης τῆς Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων, στὸν Στρόφιλα Ἄνδρου καὶ στὴν ἀκρόπολη τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου στὴ Σίφνο ἀπὸ τὴν κυρία

Χριστίνα Τελεβάντου, στη Χαλανδριανή Σύρου από την κυρία Μαρίζα Μαρθάρη, στο Βαθὺ Ἀστυπалаίας ἀπὸ τὸν κ. Ἀνδρέα Βλαχόπουλο, στη Ζώμινθο τῆς Κρήτης ἀπὸ την κυρία Ἐφη Σαπουνᾶ Σακελλαράκη, στην Κουμάσα τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν κ. Διαμαντῆ Παναγιωτόπουλο, μετὶ τῆ συνεργασίας τῆς ΚΓ΄ Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Μελέτη τῶν παλαιότερων ἀνασκαφῶν μας ἔγινε: τῆς Ζάκρου ἀπὸ τὸν κ. Λευτέρη Πλάτωνα, τῆς Ἴκλαινας Μεσσηνίας ἀπὸ τὸν κ. Μιχάλη Κοσμόπουλο, τοῦ Ντικιλὶ Τὰς ἀπὸ τὴν κυρία Χάιδω Κουκούλη Χρυσανθάκη καὶ τὸν κ. Pascal Darque καὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου Θήρας ἀπὸ τὸν κ. Χρίστο Ντούμα. Ἐδῶ μνημονεύω ὅτι τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ στεγάζστρου τῆς ἀνασκαφῆς Ἀκρωτηρίου πὸ τόσο ἀπασχόλησε τὴν Ἐταιρεία ἔγινε ἡ Προσωρινὴ Παραλαβή. Ὅλοι πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅτι τὸ ἔργο ἔφθασε σ' αὐτὸ τὸ αἴσιο τέλος χάρις στίς προσπάθειες καὶ τὸν ἔξοχο χειρισμὸ τοῦ πολὺπλοκου νομικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ ζητήματος πὸ εἶχε δημιουργηθεῖ, ἔκ μέρους τοῦ Προέδρου μας κ. Σπηλιωτοπούλου, στὸν ὁποῖο ἀπευθύνω τίς εὐχαριστίες τοῦ Συμβουλίου καὶ πιστεύω καὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐδῶ παρισταμένων.

Ἀπὸ τὰ περιοδικὰ μας ἐκδόθηκαν τὸ Ἔργον τοῦ 2013, ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς τοῦ 2014, τὰ Πρακτικὰ τοῦ 2011 καὶ τοῦ 2012. Τοῦ Μέντορος ἐκδόθηκαν τὰ τεύχη 107-110 τοῦ 2014. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν τὸ τεύχος 107 ἀφιερωμένο στὸν Στέλιο Ἀλεξίου καὶ τὸ 109, ὀγκῶδες 220 σελίδων, στὸ ὁποῖο ἐξετάζεται ὁ βίος καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σπύρου Ἰακωβίδη.

Στὴ σειρά τῆς «Βιβλιοθήκης» ἐκδόθηκαν κατὰ τὸ 2014 τὰ βιβλία: Τῆς κυρίας Ἰφιγένειας Τουρναβίτου, *Κύθηρα. Τὸ Μινωικὸ Ἱερὸ Κορυφῆς στὸν Ἅγιο Γεώργιο στὸ Βουνὸ 4: Κεραμικὴ τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ*. Τοῦ κ. Γιάννη Παπαποστόλου, *Τὸ Ἱερὸ τοῦ Θέρμου στὴν Αἰτωλία. Ἱστορία-Μνημεῖα*. Τοῦ Σπυρίδωνος Μαρινάτου οἱ σημαντικότερες ἀνασκαφές του στὴ Μεσσηνία κατὰ τὸ διάστημα 1952-1966 σὲ τόμο μετὶ τίτλο *Ἀνασκαφαὶ Μεσσηνίας 1952-1966* μετὶ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Σπύρου Ἰακωβίδη. Τοῦ κ. Κωστῆ Σ. Χρηστάκη, *Σημεῖα κεραμείων*. Τὸ βιβλίον

ἀνήκει στη δημοσίευση τῆς ἀνασκαφῆς Σύμης Βιάννου. Τῆς κυρίας Χαρᾶς Γζαβέλλα-Ενjen, *Μυκηναϊκὴ κεραμεικὴ καὶ εἰδῶλια τῶν ἀνασκαφῶν Κεραμοπούλλου ἀπὸ τὰ νεκροταφεῖα τῶν Θεβῶν* (*Mycenaean Pottery and Figurines Keratopoullos Excavations from the cemeteries of Thebes*). Τοῦ κ. Μιχάλη Κοσμοπούλου τὸ δίτομο ἔργο *Τὸ ἱερὸ τῆς Δήμητρος στὴν Ἐλευσίνα. Ἡ Ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ* (*The Sanctuary of Demeter at Eleusis. The Bronze Age I-II*).

Διεξοδικὴ ἔκθεση τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τῆς Ἐταιρείας θὰ ἀκούσετε σὲ λίγο.

Ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας πλουτίστηκε μὲ νέες δημοσιεύσεις καὶ σειρὲς περιοδικῶν χάρι καὶ σὲ δωρεές, τοῦ ἐταίρου μας κ. Χρήστου Μανέα, τοῦ Ἰδρύματος «Λίλιαν Βουδούρη» καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς χρονίᾳς πὸν πέρασε ἔγινε εἰσαγωγὴ 2550 νέων τόμων, βιβλιοδετήθηκαν 326 τόμοι καὶ μελέτησαν στοὺς χώρους τῆς 3377 πρόσωπα. Μὲ τὸ περιεχόμενό της καὶ τὴ σύγχρονη ὀργάνωσή της ἡ Βιβλιοθήκη μας, ἡ μόνη ἐλληνικὴ ἀρχαιολογικὴ, συγκαταλέγεται στὶς καλύτερες τῆς Εὐρώπης.

Ἀκόμη ἡ πλούσια Βιβλιοθήκη τοῦ ἀειμνήστου ἐταίρου καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Μανούσου Μανούσακα, ἡ ὁποία εἶχε δωρηθεῖ στὴν Ἐταιρεία, καταγράφηκε ἠλεκτρονικῶς καὶ ἓνα μέρος της ἐνσωματώθηκε στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τὸ Συμβούλιο τὰ προσέφερε στὶς Βιβλιοθηκὲς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης.

Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἐταιρείας πὸν διευθύνει ἡ κυρία Ἰωάννα Νίνου πλουτίστηκε μὲ νέο ὑλικὸ καὶ σύντομα θὰ κατατεθεῖ τὸ καποδιστριακὸ ἀρχαιολογικὸ ἀρχεῖο. Ἦδη ὅμως ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὸ Ἀρχεῖο βρίσκεται σὲ ὀργανωτικὴ ἔνταση διότι μὲ χρηματοδότηση ΕΣΠΑ γίνεται ἐδῶ, σὸν μέγαρό μας, ἀπὸ ὀμάδα ἐκτάκτων συνεργατῶν ἠλεκτρονικὴ παρουσίαση ὅλων τῶν ἀνασκαφῶν μας καὶ ψηφιοποίηση μέρους τοῦ Ἀρχείου μας. Φωτογραφίες, σχέδια, ἡμερολόγια ἀνασκαφῶν καὶ δημοσιεύματά μας θὰ γίνουν προσιτὰ στοὺς μελετητὲς ὡς πολῦτιμα στοιχεῖα γιὰ τὶς ἔρευνές τους.

Ἡ προσπάθειά μας ὀνομάζεται «Ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογι-

κή Έταιρεία. Όλοκληρωμένες Ψηφιακές Υπηρεσίες» με στόχο τη δημιουργία ολοκληρωμένου Κέντρου Παροχής Ψηφιακών Υπηρεσιών Τεκμηρίωσης και Έκπαίδευσης, με την παράλληλη ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών προς το σύνολο των αρχαιολόγων, των αρχαιολογικών Υπηρεσιών και των Σχολών, της έρευνητικής και εκπαιδευτικής κοινότητας και των προσώπων που απαρτίζουν τους Δημόσιους και Ίδιωτικούς Πολιτιστικούς Φορείς. Ο προϋπολογισμός είναι 1.464.950,00 ευρώ, εντάχθηκε και υλοποιείται μέχρι του Οκτωβρίου του 2015 στο Έθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς-ΕΣΠΑ 2007-2013 και ακριβέστερα στο Επιχειρησιακό Σχέδιο «Ψηφιακή Σύγκλιση». Στην πραγματοποίηση του Έργου εργάζονται νέοι άριστοι επιστήμονες.

Για εικοστή πέμπτη χρονιά λειτούργησε η Σχολή Διδασκαλίας της Ιστορίας της Τέχνης υπό τη διεύθυνση της Συμβούλου κυρίας Ντόρας Βασιλικού. Τα μαθήματα 16 δίωρα, άρχισαν στις 5 Νοεμβρίου 2014 και τελείωσαν στις 11 Μαρτίου 2015· είχαν ως γενικό τίτλο «Αρχαίος και Μεσαιωνικός Έλληνισμός» και διδάχτηκαν από διακεκριμένους αρχαιολόγους, αρχιτέκτονες και ιστορικούς. Όπως και τις προηγούμενες χρονιές υπήρξε μεγάλη προσέλευση μαθητών.

Έκτος των μαθημάτων έγιναν κατά το 2014 και οι εξής επιστημονικές εκδηλώσεις:

Το Μινωικό Σεμινάριο υπό τη διεύθυνση της κυρίας Έφης Σαπουναΐ Σακελλαράκη και των κ. κ. Λευτέρη Πλάτωνος και Γιάννη Παπαδάτου.

Το Κυκλαδικό Σεμινάριο υπό τη διεύθυνση της κυρίας Μαρίζας Μαρθάρη, και συναφές Συμπόσιο με θέμα «Κυκλαδικά ειδώλια με γνωστή προέλευση», που όργάνωσαν ο κ. Colin Renfrew και η κυρία Μαρίζα Μαρθάρη.

Συνέδριο της Διεύθυνσης Έθνικού Αρχείου Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού υπό τη διεύθυνση της κυρίας Έλενας Κουντούρη με θέμα :«*Περὶ τῶν Αρχαιοτήτων ιδίως. Η αρχαιολογία στην Ελλάδα του 19ου αιώνα μέσα από τις πηγές του Αρχείου των Υπηρεσιών των Αρχαιοτήτων*».

Δημόσια Συνεδρία της Έταιρείας στις 22 Δεκεμβρίου αφιερωμένη στον βίο και το έργο του Σπυρίδωνος Μαρινά-

του. Οί όμιλίες πού ἔγιναν δημοσιεύονται στόν *Μέντορα* ἀρ. 111 πού βρίσκεται στό τυπογραφεῖο.

Ἡ ἐτήσια βιβλιαγορά μας ἔγινε στίς 15-17 Μαΐου 2014 καί ὀργανώθηκε ἀπό τή Σύμβουλο κυρία Ντόρα Βασιλικοῦ μέ τή συνεργασία τῆς κυρίας Ἰωάννας Νίνου καί τοῦ κ. Χριστόφορου Σπυριδάκη. Ἡ βιβλιαγορά εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία καί διατέθηκαν ἐκδόσεις τῆς Ἐταιρείας καί ποικίλων θεμάτων βιβλία. Σέ λίγες μέρες, στίς 14, 15, 16 Μαΐου, θά γίνει ἡ φετινὴ βιβλιαγορά μας.

Ἡ σύντομη ἔκθεσή μου θά συμπληρωθεῖ, ὡς πρὸς τὰ οἰκονομικά τῆς Ἐταιρείας, ἀπὸ τὴν Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεῖα ἡ ὁποία θά σᾶς ἐνημερώσει ὡς πρὸς τὴ διαχείριση τοῦ 2014.

Πιστεύω ὅτι ἡ Ἐταιρεία, παρὰ τὴν ἀποπνικτικὴ οἰκονομικὴ πίεση πού ὑφίσταται ἀπὸ τὸ Κράτος, τοῦ ὁποίου ἔργο καί καθήκοντα ἐκτελεῖ, δὲν ὑστέρησε καί τὸ 2014 στὴν ἐκπλήρωση τοῦ ἐπιστημονικοῦ καί ἐθνικοῦ σκοποῦ πού εἶχε τεθεῖ πρὶν ἀπὸ 178 χρόνια. Μὲ λίγους ἀφοσιωμένους ὑπαλλήλους, μὲ ἄκρα οἰκονομία καί τὴ βοήθεια εὐαρίθμων δωρητῶν ἀνταποκρίθηκε μὲ ἐπιτυχία, καί κυρίως μὲ ἐπιστημοσύνη, στό διαρκὲς ἔργο της.»

Μετὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς ἐκθέσεως τοῦ Συμβουλίου ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα, ὁ Πρόεδρος ἔδωσε τὸν λόγο στοὺς ἐταίρους γιὰ ἐρωτήσεις καί σχόλια. Οὐδεὶς ἐρώτησε τι καί ὁ Πρόεδρος παρεκάλεσε τὴν Ἀντιπρόεδρο τῆς Συνελεύσεως νὰ διαβάσει τὴν ἔκθεση τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεῖας γιὰ τὸ οἰκονομικὸ ἔτος 2014. Ἡ Ἐκθεση ἔχει ὡς ἐξῆς:

«ΕΚΘΕΣΗ

ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΤΟΣ 2014

Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 31 και 32 του Οργανισμού της Αρχαιολογικής Εταιρείας, η Εξελεγκτική Επιτροπεῖα συντάσσει ἐκθεση περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχείρι-

σης του λήξαντος έτους, την οποία και υποβάλλει προς τη Γενική Συνέλευση των Εταίρων.

Κατά το άρθρο 17 του *Οργανισμού* της Αρχαιολογικής Εταιρείας, η τήρηση των λογιστικών βιβλίων γίνεται κατά το διπλογραφικό σύστημα με μηχανογραφικό τρόπο. Τα λογιστικά βιβλία που τηρήθηκαν είναι τα Ημερολόγια Ταμείου, Διαφόρων Πράξεων, Πωλήσεων και Εγγραφών Ισολογισμού, το Ισοζύγιο Γενικού και Αναλυτικών Καθολικών και το Αναλυτικό Καθολικό.

Εκδόθηκαν και καταχωρήθηκαν στα Λογιστικά Βιβλία της Αρχαιολογικής Εταιρείας τα προβλεπόμενα από τους νόμους παραστατικά, Γραμμάτια Είσπραξης, Εντάλματα Πληρωμής, Αποδείξεις Δαπανών, Τιμολόγια Πώλησης, Δελτία Αποστολής, Πιστωτικά Τιμολόγια, Ειδικά Στοιχεία Αυτοπαράδοσης, και Δελτία Ποσοτικής Παραλαβής, βάσει των οποίων συντάχθηκε την 31/12/2014 η κατάσταση Εσόδων Εξόδων και ο Ισολογισμός Περιουσιακής Κατάστασης της χρήσης 2014. Οι αντίστοιχοι πίνακες επισυνάπτονται στο τέλος της έκθεσης.

Στη συνέχεια παρατίθενται σχόλια και παρατηρήσεις ως προς τους λογαριασμούς:

Ε Ν Ε Ρ Γ Η Τ Ι Κ Ο

Οι λογαριασμοί του Πάγιου Ενεργητικού εμφανίζονται στον Ισολογισμό μειωμένοι με το ποσόν των νόμιμων αποσβέσεων οι οποίες έγιναν μέχρι την 31/12/2014.

Στα Έξοδα Εγκαταστάσεως ο λογαριασμός *προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών* απεικονίζει τα έξοδα αναβάθμισης των προγραμμάτων του Λογιστηρίου και της Βιβλιοθήκης μέχρι την 31/12/2014.

Στο **Πάγιο Ενεργητικό** εμφανίζονται, σύμφωνα με τις τελευταίες ισχύουσες αντικειμενικές αξίες, οι λογαριασμοί των *Ακάλυπτων Γηπέδων και Οικοπέδων* κυριότητας της Αρχαιολογικής Εταιρείας συνολικής αξίας € 3.615.700,69, των *Οικοπέδων και Κτιρίων κληροδοτήματος Γεωργίας Μπάρλα* συνολικής αξίας € 2.141.703,72, των *Κτιρίων - Εγκαταστάσεων κτιρίων* συνολικής αξίας € 23.420.094,13 και την *Αξία Βελτιώσεων και προσθηκών*

€ 1.359.961,22 των κτιριακών εγκαταστάσεων. Στον ίδιο λογαριασμό απεικονίζεται με αξία μνείας ενός λεπτού η νεοκλασική διώροφη οικία επί της οδού Ακταίου 37-39 στο Θησείο κληροδοτήματος Γεωργίας Μπάρλα.

Η εικόνα του Πάγιου Ενεργητικού δείχνει ότι η Περιουσιακή Κατάσταση της Εταιρείας δεν παρουσίασε καμία μεταβολή σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Ο λογαριασμός *Ακνητοποιήσεις υπο εκτέλεση* απεικονίζει τις δαπάνες που έγιναν μέχρι την 31/12/2014 για το κληροδοτήμα Γεωργίας Μπάρλα ποσού € 65.256,78.

Ο *Μηχανολογικός Εξοπλισμός* απεικονίζει την αξία του εξοπλισμού ποσού € 1.833,97 του μεγάρου της Αρχαιολογικής Εταιρείας την 31/12/2014.

Κατά τη χρήση του 2014 πωλήθηκε η δίκυκλη μηχανή ιδιοκτησίας της Αρχαιολογικής Εταιρείας και ο λογαριασμός *Μεταφορικά μέσα* εμφανίζεται με μηδενική αξία.

Ο λογαριασμός *Επίπλων και Λοιπού εξοπλισμού* αξίας € 23.832,52 αφορά την αξία των επίπλων και λοιπού εξοπλισμού του μεγάρου της Αρχαιολογικής Εταιρείας.

Οι λογαριασμοί των *Βιβλίων αποθέματος* με υπόλοιπο € 8.804,11 και των *Βιβλίων Βιβλιοθήκης* με υπόλοιπο € 1.199.893,41 απεικονίζουν το αναπόσβεστο υπόλοιπο των βιβλίων εκτός συναλλαγής και το κόστος των βιβλίων της Βιβλιοθήκης της Αρχαιολογικής Εταιρείας.

Για την ενημέρωση της βιβλιοθήκης με νέες εκδόσεις κατά το έτος 2014 διατέθηκαν € 73.716,86. Το ποσό αυτό, το οποίο αφορά τόσο την αγορά βιβλίων από το εσωτερικό και το εξωτερικό όσο και τη βιβλιοδεσία παλαιών βιβλίων, είναι αυξημένο κατά € 23.237,34 από το 2013.

Στο **Κυκλοφορούν Ενεργητικό** της Αρχαιολογικής Εταιρείας εμφανίζεται ο λογαριασμός των *Βιβλίων προς διάθεση* που δείχνει την αξία του υπολοίπου των προς πώληση βιβλίων της Αρχαιολογικής Εταιρείας συνολικής αξίας € 2.924.494,32 σε τιμή κόστους έκδοσης, με την εκδοτική δραστηριότητα της Αρχαιολογικής Εταιρείας το έτος 2014 να ανέρχεται στο ποσόν των € 206.755,84.

Στον λογαριασμό των *Πελατών* απεικονίζονται οι απαιτήσεις της Αρχαιολογικής Εταιρείας από την πώληση των βιβλίων στο εσωτερικό και το εξωτερικό ποσού € 17.913,96.

Ο λογαριασμός των *Διαφόρων Χρεωστών* με συνολική αξία απαιτήσεων της Εταιρείας € 870.318,07 την 31/12/2014 αφορά προκαταβολές σε προσωπικό € 7.661,00, προκαταβολές για φόρους € 31.561,48, απαίτηση από πιστωτικό υπόλοιπο Φ.Π.Α. € 34.825,74, διευκολύνσεις στη διαχείριση του μεγάλου της Λ. Συγγρού 162-166 € 19.999,13, προκαταβολές που έχουν χορηγηθεί σε συνεργάτες € 276.663,71 για τη διεκπεραίωση έργων που έχουν αναλάβει και θα κλείσουν με την παραλαβή των έργων και την τιμολόγησή τους, προκαταβολές σε υπολόγους για ανασκαφές και συντηρήσεις αρχαιολογικών έργων € 59.323,63, καθυστερήσεις οφειλομένων μισθωμάτων € 205.142,33 καθώς και απαιτήσεις από τις κατασκευάστριες εταιρείες του κτιρίου της Λ. Συγγρού € 235.141,05, οι οποίες θα συμψηφιστούν κατά την εκκαθάριση και παραλαβή του έργου.

Ο λογαριασμός των *Χρεογράφων* εμφανίζει την αξία των μετοχών του χαρτοφυλακίου της Αρχαιολογικής Εταιρείας την 31/12/2014 η οποία ανέρχεται σε € 64.836,24. Το σύνολο των μετοχών της Αρχαιολογικής Εταιρείας αποτελείται από 31.758 μετοχές της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος ΑΕ, 11.311 μετοχές της Τράπεζας Πειραιώς ΑΕ, 1.031 μετοχές της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος ΑΕ, 28 μετοχές της Τράπεζας της Ελλάδος. Η αποτίμηση των μετοχών αυτών έγινε σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις δηλαδή στη χαμηλότερη τιμή μεταξύ τιμής κτήσεως και τρέχουσας τιμής.

Ο λογαριασμός των *Διαθεσίμων* της Αρχαιολογικής Εταιρείας ποσού € 13.341,50 αφορά τα μετρητά του ταμείου και των λογαριασμών *Καταθέσεων όψεως, ταμειυτηρίου και προθεσμίας* το συνολικό ποσόν του οποίου είναι κατατεθειμένο σε λογαριασμούς ταμειυτηρίου, όψεως, όψεως ξένου νομίσματος, καθώς και προθεσμιακών καταθέσεων και ανέρχεται σε € 2.050.767,44.

ΠΑΘΗΤΙΚΟ

Το **Κεφάλαιο** της Αρχαιολογικής Εταιρείας την 31/12/2014 ανέρχεται σε € 3.230.092,11 και απεικονίζει συσσωρευμένες αξίες αποτελεσμάτων των ετών λειτουργίας της Αρχαιολογικής Εταιρείας.

Οι λογαριασμοί των *Αποθεματικών κεφαλαίων* που έχουν σχηματισθεί είναι *Ειδικά Αποθεματικά* συνολικής αξίας € 306.507,08 και περιλαμβάνουν το ποσό € 164.731,08 προερχόμενο από τη δωρεά του Δημητρίου Τσάμη και το ποσό € 141.776,00 προερχόμενο από τη δωρεά της Ευδοκίας Μελλά. Στο *Ειδικό Αποθεματικό κεφαλαίων και αποτίμησης χρεογράφων* απεικονίζονται τα συσσωρευμένα έσοδα κεφαλαίων καθώς και το αποτέλεσμα της αναπροσαρμογής της αξίας των χρεογράφων λόγω μεταβολής της τιμής τους κατά την αποτίμηση της αξίας τους στο τέλος της χρήσης συνολικού ποσού € 971.899,47.

Το *Αποθεματικό από πώληση ακινήτων* απεικονίζει με το ποσό των € 1.914.073,18 τη διαφορά μεταξύ της τιμής πώλησης ακινήτων μας και της εγγεγραμμένης στα βιβλία της Εταιρείας αξίας των ακινήτων που πουλήθηκαν σε προγενέστερα έτη, το *Αποθεματικό από αποτίμηση αποθεμάτων* με το ποσό € 1.248.737,51, το οποίο προέρχεται από την αναπροσαρμογή της αξίας των βιβλίων της βιβλιοθήκης της Εταιρείας αλλά και την αναπροσαρμογή των αποθεμάτων των βιβλίων προς διάθεση εξ απογραφής. Το *Αποθεματικό από Αναπροσαρμογή Αντικειμενικών Αξιών Γηπέδων και Οικοπέδων*, το οποίο ανέρχεται στο ποσό των € 28.784.235,17, που δημιουργήθηκε από την αύξηση των αντικειμενικών αξιών των Γηπέδων και Οικοπέδων λόγω της αύξησης της εμπορικής αξίας των τελευταίων ετών.

Οι **Υποχρεώσεις** της Αρχαιολογικής Εταιρείας απεικονίζονται στον Ισολογισμό της με τους λογαριασμούς: α) των *Χρηματικών Εγγυήσεων* στον οποίο εμφανίζονται οι εισπραχθείσες εγγυήσεις από τους ενοικιαστές των ακινήτων μας ποσού € 104.916,26, β) των *Υποχρεώσεων από φόρους τέλη* στην ομάδα αυτή των λογαριασμών εμφανίζονται οι υποχρεώσεις

της Αρχαιολογικής Εταιρείας προς το Δημόσιο από παρακρατηθέντες φόρους, περιλαμβανομένου του φόρου, του χαρτοσήμου και του ΟΓΑ χαρτοσήμου των μισθωμάτων, οι οποίοι πρέπει να αποδοθούν το 2015 και ανέρχονται συνολικά στο ποσόν των € 202.814,56 και είναι σχεδόν τριπλάσιοι από τους φόρους του 2013.

Στον λογαριασμό *προμηθευτές* απεικονίζεται η υποχρέωση ποσού € 19.539,88 που οφείλει η Εταιρεία σε διάφορους προμηθευτές. Στον λογαριασμό δεν συμπεριλαμβάνεται το ποσόν των € 537.252,47 της Αναδόχου Κοινοπραξίας J & P Άβαξ Α.Ε - Κ/Ξ Impregilo Spa- J&P Άβαξ Α.Ε.- Έμπεδος Α.Ε. του Στεγάστρου του Αρχαιολογικού Χώρου Ακρωτηρίου Σαντορίνης από τιμολογημένες απαιτήσεις της τελικής φάσης (φάση παράδοσης) του στεγάστρου. Τις απαιτήσεις αυτές της Αναδόχου Κοινοπραξίας δεν έχει καταβάλει η Αρχαιολογική Εταιρεία επειδή έχει αντίστοιχες απαιτήσεις από την Ανάδοχο Κοινοπραξία μετά την πώση του στεγάστρου και οι οποίες θα διευθετηθούν μετά την παραλαβή του έργου στα αρμόδια δικαστήρια.

Στον λογαριασμό *Ασφαλιστικοί Οργανισμοί* εμφανίζονται οι υποχρεώσεις της Εταιρείας στο ΙΚΑ από ασφαλιστικές εισφορές Δεκεμβρίου και δώρου Χριστουγέννων 2014 των εργαζομένων της Αρχαιολογικής Εταιρείας ποσού € 31.024,83. Στον λογαριασμό *Πιστωτές Διάφοροι* εμφανίζονται τα οφειλόμενα υπόλοιπα σε διάφορους συνεργάτες συνολικού ποσού € 17.389,90. Τα ποσά αυτά θα εξοφληθούν το επόμενο έτος 2015.

Ο λογαριασμός *Πιστώσεις έργων* απεικονίζει το λογιστικό υπόλοιπο των πιστώσεων από χρηματοδότηση έργων, τα οποία επιχορηγήθηκαν από το Δημόσιο και από άλλους φορείς μέσω της Αρχαιολογικής Εταιρείας με το ποσόν των € 1.010.242,98. Το λογιστικό αυτό υπόλοιπο είναι μειωμένο κατά € 819.038,81 επειδή η Αρχαιολογική Εταιρεία έχει δαπανήσει για την ολοκλήρωση του έργου του στεγάστρου του Ακρωτηρίου Σαντορίνης μεγαλύτερο ποσόν από τη χρηματοδότηση που έλαβε από το Δημόσιο. Το ποσόν αυτό μαζί με

οποιοδήποτε μεγαλύτερο ποσό χρειαστεί να δαπανηθεί για την παραλαβή του έργου θα απαιτηθεί από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Οι *λογαριασμοί τάξεως χρεωστικοί και πιστωτικοί* μας πληροφορούν άμεσα για το ύψος των δαπανών συγκεκριμένων έργων που θέλουμε να παρακολουθήσουμε. Την 31/12/2014 το ποσόν € 246.394,42 που εμφανίζεται στους λογαριασμούς τάξεως αφορά τα συνολικά έξοδα που έγιναν για την Ψηφιακή Σύγκλιση μετά την ένταξη της Αρχαιολογικής Εταιρείας στο ΕΣΠΑ. Οι δαπάνες των παραπάνω έργων εμπεριέχονται στα έξοδα των αποτελεσμάτων εκάστης χρήσεως.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΕΣΟΔΩΝ ΕΞΟΔΩΝ ΧΡΗΣΕΩΣ 2014

ΕΣΟΔΑ. Τα έσοδα της Αρχαιολογικής Εταιρείας κατά το έτος 2014 ανήλθαν σε € 898.264,09. Από αυτά τα *μισθώματα*, τα οποία αποτελούν την κύρια πηγή των εσόδων της Αρχαιολογικής Εταιρείας, ανήλθαν στο ποσόν των € 484.553,84. Το ποσόν των μισθωμάτων το 2008 πριν από τη συρρίκνωση της Ελληνικής Οικονομίας ανήρχετο στο ύψος των € 911.888,37. Η μείωσή τους από το 2008 μέχρι το 2014 ανήλθε σε € 427.334,53 κατ' έτος που αντιστοιχεί σε ποσοστό 46,86 % αυτών.

Η μείωση των μισθωμάτων έχει ως αποτέλεσμα τη δύσκολη οικονομική κατάσταση στην οποία περιήλθε η Αρχαιολογική Εταιρεία τα τελευταία χρόνια, στην οποία αντεπεξέρχεται με συνετή πολιτική που επιβάλλεται να ακολουθεί για να παραμένει σε λειτουργία μέχρι την ανάκαμψη της οικονομίας και της αγοράς.

Ορισμένα από τα ακίνητα της Εταιρείας προς ενοικίαση παραμένουν αδιάθετα καθ' όλη την περίοδο της οικονομικής συρρίκνωσης, αλλά και το σύνολο των ενοικιαστών μας μέχρι σήμερα έχει ζητήσει μείωση ενοικίων, και η Αρχαιολογική Εταιρεία ικανοποίησε το αίτημά τους. Το ύψος των μειώσεων έφτασε μέχρι και το 50% των μισθωμάτων που κατέβα-

λαν το 2008 για να συνεχίσουν να παραμένουν. Οι προσπάθειες της Αρχαιολογικής Εταιρείας να εκμισθώσει τα ανοίκιαστα ακίνητά της παρέμειναν άκαρπες μέχρι σήμερα.

Εκτός της μείωσης των μισθωμάτων από το έτος 2010 η φορολόγησή τους με ποσοστό 26%, σύμφωνα με τον νόμο 3842/2010, μείωσε ακόμα περισσότερο τα καθαρά έσοδα της Εταιρείας. Με τον νόμο αυτό η Αρχαιολογική Εταιρεία φορολογείται για το καθαρό εισόδημα από μισθώματα που απομένει μετά την αφαίρεση των εξόδων που βαρύνουν τα μισθωμένα ακίνητα.

Ο λογαριασμός *δωρεές και επιχορηγήσεις* προς την Εταιρεία κατά το 2014 ανήλθε στο ποσόν των € 315.191,29 εκ των οποίων τα € 250.583,72 αφορούν επιχορηγήσεις για εκδόσεις διαφόρων συγγραμμάτων της Εταιρείας, το ποσόν των € 39.759,57 αφορά επιχορήγηση του ΕΣΠΑ και το ποσόν των € 24.848,00 δωρεές για τους σκοπούς της Εταιρείας.

Τα έσοδα της *Σχολής Διδασκαλίας Ιστορίας της Τέχνης* ανήλθαν στο ποσόν των € 16.190,00 και οι *Συνδρομές* των Εταίρων στο ποσόν των € 4.740,00· τα καθαρά έσοδα από την *πώληση των βιβλίων* στο ποσόν των € 16.916,37.

ΕΞΟΔΑ. Τα έξοδα (δαπάνες) της Αρχαιολογικής Εταιρείας έτους 2014 ανήλθαν στο ποσόν των € 1.289.385,19 και διακρίνονται σε τρεις επιμέρους κατηγορίες.

α) *Στις δαπάνες εκπλήρωσης του σκοπού* της Εταιρείας συνολικού ποσού € 419.039,23, οι οποίες αφορούν: α) δαπάνες για αγορά των βιβλίων της βιβλιοθήκης από το εξωτερικό και το εσωτερικό καθώς και τη βιβλιοδεσία ορισμένων από αυτά συνολικού ποσού € 73.716,86, β) τη χορήγηση € 23.990,50 για τη συντήρηση και μελέτη ανασκαφών της Εταιρείας, γ) δαπάνες του Αρχείου ποσού € 6.401,16, δ) λειτουργικές δαπάνες του ξενώνα ποσού € 252,20, ε) δαπάνες για τη λειτουργία της Σχολής Διδασκαλίας Ιστορίας της Τέχνης ποσού € 6.110,85, το οποίο όμως υπερκαλύπτεται από τα έσοδα της Σχολής, τα οποία ανέρχονται στο ποσόν των € 16.916,37.

Οι δωρεάν διατεθείσες εκδόσεις της Εταιρείας σε βιβλιο-

θήκες στην Ελλάδα και το εξωτερικό αλλά και στους συγγραφείς των έργων ανήλθαν στο ποσόν των € 96.862,63. Το ύψος των δαπανών για το έργο του ΕΣΠΑ «Ολοκληρωμένες Ψηφιακές Υπηρεσίες», το οποίο βρίσκεται σε εξέλιξη, ανήλθε στο ποσόν των € 197.667,04 από τα οποία η Αρχαιολογική Εταιρεία έχει λάβει μέχρι στιγμής μόνον 39.759,57.

β) *Στις λειτουργικές δαπάνες* συνολικού ποσού € 728.241,04 που αφορούν κατά τα € 432.165,99 τη μισθοδοσία του προσωπικού η οποία από τον Νοέμβριο του 2012 μειώθηκε 15 % με τη συγκατάθεση του προσωπικού προκειμένου να ελαφρύνουν τα οικονομικά της Εταιρείας, τις αμοιβές των Ελευθέρων Επαγγελματιών συνεργατών της Εταιρείας € 57.664,23, τις παροχές τρίτων € 64.043,28 που αφορούν την ΔΕΗ, τον ΟΤΕ και την καθαριότητα, τις δαπάνες για τη συντήρηση, την ασφάλεια και τα κοινόχρηστα των ακινήτων € 68.227,17, λοιπά γενικά έξοδα λειτουργίας της Εταιρείας € 37.880,66 και τους φόρους που η Εταιρεία καταβάλλει στο Ελληνικό Δημόσιο ποσού € 68.259,71, εκ των οποίων τα € 66.534,54 αφορούν τον Φόρο Ακίνητης Περιουσίας, και τα € 913,92 το Ε.Ε.Τ.Η.ΔΕ.

Στους φόρους αυτούς πρέπει να προστεθεί και το ποσόν του Φ.Π.Α. που καταβάλλει η Εταιρεία για όλες τις προμήθειες υλικών και υπηρεσιών, ο οποίος δεν εκπίπτει επειδή η Εταιρεία δεν υπάγεται στο Φ.Π.Α, όπως όλα τα ιδρύματα με κοινωφελή σκοπό. Το ποσόν αυτό του ΦΠΑ ενσωματώνεται στο κόστος της Εταιρείας, το οποίο ανέρχεται σε € 79.248,92.

Ο *φόρος εισοδήματος* ο οποίος ανέρχεται στο ποσόν των € 142.104,92 είναι απαιτητός στην επόμενη χρήση και κατά κύριο λόγο αφορά τη φορολόγηση των μισθωμάτων.

Η συνολική φορολογική επιβάρυνση της εταιρείας ανέρχεται σε € 210.364,63.

Οι αποσβέσεις με τις οποίες απομειώνεται η αξία των πάγιων περιουσιακών στοιχείων της Εταιρείας δεν συνιστούν λειτουργική δαπάνη και δεν επιβαρύνουν τα αποτελέσματα αλλά μειώνουν την περιουσιακή κατάσταση της εταιρείας.

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ. Ευχαρίστως γνωστοποιούμε στους εταίρους ότι, όπως προκύπτει από τον έλεγχο τον οποίο διενεργήσαμε, το Διοικητικό Συμβούλιο της Αρχαιολογικής Εταιρείας εφαρμόζει με σταθερότητα και συνέπεια συνετή πολιτική ως προς τη διαχείριση των οικονομικών του Ιδρύματος, τη συντήρηση και μελέτη των ανασκαφών, την αύξηση των δημοσιευμάτων, τον εμπλουτισμό της Βιβλιοθήκης, την αξιοποίηση του Αρχείου και την εκπόνηση μεγάλων αρχαιολογικών και αρχαιογνωστικών έργων, παρά τις αλλαγές στην οικονομική πολιτική της χώρας, η οποία επηρέασε αρνητικά τη λειτουργία της εταιρείας. Στο έργο αυτό συμπαρίσταται το προσωπικό της Εταιρείας με γνώση, ικανότητες και προθυμία.

Από τον έλεγχο που διεξήχθη επιβεβαιώθηκαν τα αναφερόμενα στον Ισολογισμό υπόλοιπα των λογαριασμών καθώς επίσης και η ορθότητα και ακρίβεια στην τήρηση των βιβλίων και στοιχείων.

Οι δαπάνες που έγιναν συνοδεύονται από πλήρη και νόμιμα δικαιολογητικά και είναι μέσα στα όρια των πιστώσεων του Προϋπολογισμού. Δεν διαπιστώθηκε καμιά παράλειψη, ανωμαλία ή διαχειριστική αταξία και προτείνουμε την απαλλαγή του Διοικητικού Συμβουλίου από κάθε ευθύνη.

Αθήνα 5 Μαΐου 2015

Η Εξελεγκτική Επιτροπεία

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΟΥΝΑΡΗΣ – ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΣΕΛΙΚΑΣ – ΙΩΑΝΝΑ ΓΙΑΝΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ
KLAUS VALTIN VON EICKSTEDT – ΟΛΓΑ ΠΑΛΑΓΓΙΑ

Πρὶν λήξει ἡ συνεδρίαση, οἱ ψηφολέκτες κατέθεσαν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας, κατὰ τὴν ὁποία: «ψήφισαν 82 ἑταῖροι καὶ ἔλαβον ψήφους: Ἰωάννα Γιανναροπούλου 79 ψῆφοι, Ἀλέξανδρος Γούναρης 78 ψῆφοι, Klaus Valtin von Eickstedt 78 ψῆφοι, Ὁλγα Παλαγγιᾶ 77 ψῆφοι, Παναγιώτης Τσελίκας 79 ψῆφοι.

Οἱ ψηφολέκτες

ΒΥΡΩΝ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΡΒΩΝΗΣ»

Συνεπῶς ἐκλέγονται καὶ οἱ πέντε μέλη τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας γιὰ τὴ διαχείριση τοῦ 2015.

Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἄλλο θέμα γιὰ συζήτηση, ὁ Πρόεδρος ἐρώτησε τὴ Συνέλευση ἂν ἐγκρίνει τὴν ἔκθεση τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας καὶ ἂν ἀπαλλάσσει τὸ Συμβούλιο καὶ τὴν Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεὶα ἀπὸ τὴν εὐθύνη τῆς διαχείρισης τοῦ 2014. Ἡ Συνέλευση μὲ ἀνάταση τῶν χειρῶν ἐνέκρινε ὁμόφωνα τὴν ἔκθεση τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας, καὶ ἀπαλλάσσει τὸ Συμβούλιο καὶ τὴν Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεὶα ἀπὸ κάθε εὐθύνη γιὰ τὴ διαχείριση τοῦ 2014. Εὐθὺς μετὰ τὴν ψηφοφορία ὁ Πρόεδρος ἔλυσε τὴ Συνεδρίαση.

Ὁ Πρόεδρος
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΣΓΟΥΤΑΣ

Ὁ Α΄ Γραμματεὺς
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ Ἀντιπρόεδρος
ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΔΕΚΟΥΛΑΚΟΥ

Ἡ Β΄ Γραμματεὺς
ΜΑΡΙΑ ΜΙΚΕΔΑΚΗ

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ	Ποσά κλειόμενης χρήσης 2014	
ΕΞΟΔΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ		1.072,39
Προγράμματα Ηλεκτρονικών υπολογιστών	<u>1.072,39</u>	
ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		31.837.080,55
Ακάλυπτα Γήπεδα-Οικόπεδα	3.615.700,69	
Οικόπεδα & Κτίρια κληροδοτήματος		
Γ. Μπάρλα	2.141.703,72	
Κτίρια-Εγκαταστάσεις κτιρίων	23.420.094,13	
Κτίρια-Εγκαταστάσεις κτιρίων (Αξία βελτιώσεων & προσθηκών)	1.359.961,22	
Ακινητοποιήσεις υπό εκτέλεση	65.256,78	
Μηχανήματα - Τεχ. Εγκ/σεις - Μηχ. Εξοπλ.	1.833,97	
Μεταφορικά Μέσα	0,00	
Έπιπλα & λοιπός εξοπλισμός	23.832,52	
Βιβλία Αποθέματος (εκτός συν/γής)	8.804,11	
Βιβλία Βιβλιοθήκης	<u>1.199.893,41</u>	
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		2.924.494,32
Αποθέματα		
Βιβλία προς διάθεση (Απογραφής)	2.688.010,55	
Βιβλία προς διάθεση έκδοσης 2014	206.755,84	
Βιβλία υπό έκδοση	<u>29.727,93</u>	
ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ		888.232,03
Πελάτες	17.913,96	
Χρεώσεις διάφοροι	<u>870.318,07</u>	
ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ		64.836,24
ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ		2.064.108,94
Ταμείο	13.341,50	
Καταθέσεις όψεως, ταμειυτ. & προθεσμίας	2.050.767,44	
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ		<u>37.779.824,47</u>
Διάφοροι λογ/σμοί πληροφοριών χρεωστικοί		<u>246.394,42</u>

ΕΤΑΙΡΕΙΑ

31η ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2014

01 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2014 ΕΩΣ 21 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2014

ΠΑΘΗΤΙΚΟ	Ποσά κλειόμενης χρήσης 2014	
ΙΔΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ Κεφάλαιο υφιστάμενο την 31/12/2014	<u>3.168.443,65</u>	3.168.443,65
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ Ειδικά αποθεματικά (Δωρεά Δ. Τσάμη & Ε. Μελά)	306.507,08	33.225.452,41
Ειδικά αποθεματικά κεφαλαίων & αποτίμησης χρεογράφων	971.899,47	
Αποθεματικό από πώληση ακινήτων	1.914.073,18	
Αποθεματικό από αποτίμηση αποθεμάτων	1.248.737,51	
Αποθεματικό από αναπροσαρμογή αντικειμενικής αξίας γηπέδων	<u>28.784.235,17</u>	
ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ Εγγυήσεις μισθωμάτων	104.916,26	
ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ Υποχρεώσεις από φόρους - τέλη	202.814,56	270.769,17
Ασφαλιστικοί οργανισμοί	31.024,83	
Πιστωτές διάφοροι	17.389,90	
Προμηθευτές	19.539,88	
ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ		1.010.242,98
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ Διάφοροι λογ/σμοί πληροφοριών πιστωτικοί		<u>37.779.824,47</u> 246.394,42

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

ΕΞΟΔΑ	Ποσά κλειόμενης χρήσης 2014	
ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΚΠΛΗΡΩΣΗΣ ΣΚΟΠΟΥ		419.039,23
Βιβλία Βιβλιοθήκης & λοιπές δαπάνες	73.716,86	
Έργο Αναβ/σης & Αναδιοργ/σης Βιβλιοθήκης	0,00	
Πρόγραμμα Ανασκαφών - Δημοσιεύσεων	23.990,50	
Δαπάνες συντήρησης έργων ΚτΠ	14.037,99	
Αξιοποίηση και Δαπάνες Αρχείου	6.401,16	
Ξενώνες	252,20	
Δαπάνες λειτουργίας αιθούσης & εκθέσεως	0,00	
Σχολή Διδασκαλίας Ιστορίας της Τέχνης	6.100,85	
Δωρεάν διατεθείσες εκδόσεις	96.862,63	
Έργο ΕΣΠΑ		
«Ολοκληρωμένες Ψηφιακές Υπηρεσίες»	197.667,04	
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ		728.241,04
Αποδοχές Προσωπικού (Επιστ. & Διοικ.)- Εργοδοτικές εισφορές	432.165,99	
Αμοιβές Τρίτων	57.664,23	
Παροχές Τρίτων	64.043,28	
Φόροι & τέλη	68.259,71	
Δαπάνες Ακινήτων	68.227,17	
Γενικά Έξοδα	37.880,66	
ΜΕΡΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ		<u>1.147.280,27</u>
πλέον: φόρος εισοδ/τος χρήσης 2014 πληρωτέος στη χρήση 2015		142.104,92
ΣΥΝΟΛΟ ΕΞΟΔΩΝ		<u>1.289.385,19</u>
ΣΥΝΟΛΟ		<u>1.289.385,19</u>

Αθήνα

Ο Πρόεδρος
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ Π. ΣΠΗΛΙΑΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Γενικός Γραμματέας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΟΡΚΩΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ ΛΟΓΙΣΤΗ ΠΡΟΣ

Ελέγξαμε τις ανωτέρω οικονομικές καταστάσεις του Ν.Π.Ι.Δ. Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ, οι οποίες αποτελούνται από τον Ισολογισμό της 31ης Δεκεμβρίου 2013 και την κατάσταση αποτελεσμάτων της χρήσεως που έληξε την ημερομηνία αυτή. **Ευθύνη της Διοίκησης για τις Οικονομικές Καταστάσεις.** Η διοίκηση έχει την ευθύνη για την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση αυτών των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από το Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σύστημα και την Ελληνική Νομοθεσία, όπως και για εκείνες τις εσωτερικές δικλίδες που η διοίκηση καθορίζει ως απαραίτητες ώστε να καθίσταται δυνατή η κατάρτιση οικονομικών καταστάσεων απαλλαγμένων από ουσιώδη ανακρίβεια που οφείλεται είτε σε απάτη είτε σε λάθος. **Ευθύνη του Ελεγκτή.** Η δική μας ευθύνη είναι να εκφράσουμε γνώμη επί αυτών των οικονομικών καταστάσεων με βάση τον έλεγχό μας. Διενεργήσαμε τον έλεγχό μας σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου. Τα πρότυπα αυτά απαιτούν να συμμορφωνόμαστε με κανόνες δεοντολογίας, καθώς και να σχεδιάζουμε και διενεργούμε τον έλεγχο με σκοπό την απόκτηση εύλογης διασφάλισης για το εάν οι οικονομικές καταστάσεις είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη ανακρίβεια. Ο έλεγχος περιλαμβάνει τη διενέργεια διαδικασιών για την απόκτηση ελεγκτικών τεκμηρίων, σχετικά με τα ποσά και τις γνωστοποιήσεις στις οικονομικές καταστάσεις. Οι επιλεγόμενες διαδικασίες βασίζονται στην κρίση του ελεγκτή περιλαμβανομένης της εκτίμησης των κινδύνων ουσιώδους ανακρίβειας των οικονομικών καταστάσεων, που οφείλεται είτε σε απάτη είτε σε λάθος. Κατά τη διενέργεια αυτών των εκτιμήσεων κινδύνου, ο ελεγκτής εξετάζει τις εσωτερικές δικλίδες που σχετίζονται με την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων της Εταιρείας, με σκοπό τον σχεδιασμό ελεγκτικών διαδικασιών κατάλληλων για τις περιστάσεις, αλλά όχι με σκοπό την έκφραση γνώμης επί της αποτελεσματικότητας των εσωτερικών δικλίδων της Εταιρείας. Ο έλεγχος περιλαμβάνει επίσης την αξιολόγηση της καταλληλότητας των λογιστικών αρχών και μεθόδων που χρησιμοποιήθηκαν και του εύλογου των εκτιμήσεων που έγιναν από τη Διοίκηση, καθώς και αξιολόγηση της συνολικής παρουσίας των οικονομικών καταστάσεων. Πιστεύουμε ότι τα ελεγκτικά τεκμήρια που έχουμε συγκεντρώσει είναι επαρκή και κατάλληλα για τη θεμελίωση της ελεγκτικής μας γνώμης. **Βάση για Γνώμη με Εμφύραση.** Από τον έλεγχό μας προέκυψαν τα εξής: 1) Κατά παρέκκλιση των λογιστικών αρχών, που προβλέπονται από τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, δεν σχηματίζεται κατά πάγια τακτική, πρόβλεψη για απόσχιση προσωπικού λόγω εξόδου από την υπηρεσία. Κατά την 31η Δεκεμβρίου 2013, το συνολικό ύψος της μη σχηματιζόμενης πρόβλεψης ανέρχεται σε € 175 χιλ., με συνέπεια οι προβλέψεις να εμφανίζονται μειωμένες κατά € 175 χιλ., τα ίδια κεφάλαια να εμφανίζονται αυξημένα κατά € 175 χιλ. και τα αποτελέσματα χρήσης αυξημένα κατά € 14 χιλ. 2) στον λογαριασμό «Χρεόγραφα» απεικονίζεται η τρέχουσα αξία μετοχών ανώνυμων εταιρειών εισηγμένων στο Χρηματιστήριο. Η πρόβλεψη υποτίμησης των μετοχών αυτών ύψους € 303 χιλ. επιβάρυνε απευθείας τα Ίδια Κεφάλαια. Επιπλέον, η αποτίμηση των καταθέσεων όψεως και προθεσμίας σε ξένο νόμισμα, από την οποία προέκυψαν χρεωστικές συναλλαγματικές διαφορές ποσού € 46 χιλ. και η διενέργεια αποσβέσεων επί των ενσώματων και ασώματων ακινητοποιήσεων ποσού € 161 χιλ. και € 2 χιλ. αντίστοιχα, επιβάρυναν απευθείας τα Ίδια Κεφάλαια. Τέλος, στον

ΕΣΟΔΑ	Ποσά κλειόμενης χρήσης 2014	
Μισθώματα ακινήτων	484.553,84	
Μισθώματα αιθούσης διαλέξεων	4.141,30	
Σχολή Διδασκαλίας Ιστορίας της Τέχνης	16.190,00	
Δωρεές Διαφόρων	24.848,00	
Επιχορηγήσεις εκδόσεων	250.583,72	
Επιχορηγήσεις κρατικές	39.759,57	
Συνδρομές Εταίρων	4.740,00	
Τόκοι προθεσμιακών καταθέσεων	47.179,21	
Τόκοι προθ. καταθ. εκ ποσού δωρεάς Ε. Μελά	4.240,22	
Τόκοι προθ. καταθ. εκ ποσού δωρεάς Δ. Τσάμη	3.632,71	
Έσοδα κληροδοτήματος Ι. Ρώμα	0,00	
Μερίσματα μετοχών Τραπεζής της Ελλάδος	0,00	
Καθαρά έσοδα πώλησης βιβλίων	16.916,37	
Διάφορα έσοδα	<u>1.479,15</u>	<u>898.264,09</u>
ΣΥΝΟΛΟ ΕΣΟΔΩΝ		<u><u>898,264,09</u></u>
Υπόλοιπο προς εξίσωση		<u>391.121,10</u>
ΣΥΝΟΛΟ		<u><u>1.289.385,19</u></u>

5 Μαΐου 2015

Οι Λογιστές

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΜΠΑΛΤΣΑΣ - ΗΛΙΑΣ ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ Ν.Π.Ι.Δ. Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

λογαριασμό «Βιβλία προς διάθεση [Απογραφής]» περιλαμβάνονται διαφορές απογραφής ποσού € 88 χιλ. που διενεργήθηκαν με απευθείας επιβάρυνση των Ιδίων Κεφαλαίων. Κατά συνέπεια τα αποτελέσματα της παρούσας χρήσης εμφανίζονται αυξημένα κατά τα ποσά αυτά, συνολικής αξίας € 600 χιλ. 3) Οι φορολογικές υποχρεώσεις του Ν.Π.Ι.Δ. δεν έχουν εξεταστεί από τις φορολογικές αρχές για τις χρήσεις από 2000-2013. Ως εκ τούτου τα φορολογικά αποτελέσματα των χρήσεων αυτών δεν έχουν καταστεί οριστικά. Η Εταιρία δεν έχει προβεί σε εκτίμηση των πρόσθετων φόρων και των προσαυξήσεων που πιθανόν καταλογιστούν σε μελλοντικό φορολογικό έλεγχο και δεν έχει σχηματίσει σχετική πρόβλεψη για αυτή την ενδεχόμενη υποχρέωση. **Γνώμη με Επιφύλαξη.** Κατά τη γνώμη μας, εκτός από τις επιπτώσεις των θεμάτων που μνημονεύεται στις παραγράφους «Βάση για Γνώμη με Επιφύλαξη», οι ανωτέρω οικονομικές καταστάσεις παρουσιάζουν εύλογα, από κάθε ουσιώδη άποψη, την οικονομική θέση του Ν.Π.Ι.Δ. Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ κατά την 31η Δεκεμβρίου 2013 και τη χρηματοοικονομική της επίδοση για τη χρήση που έληξε την ημερομηνία αυτή σύμφωνα με τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από το Ελληνικό Γενικό Λογιστικό Σχέδιο και την Ελληνική Νομοθεσία. **Άλλο θέμα.** Οι οικονομικές καταστάσεις του Ν.Π.Ι.Δ. Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ για τη χρήση που έληξε την 31η Δεκεμβρίου 2012 είχαν ελεγχθεί από άλλον Ορκωτό Ελεγκτή Λογιστή, ο οποίος εξέφρασε γνώμη με επιφύλαξη την 15η Μαΐου 2013 επί των οικονομικών καταστάσεων της προηγούμενης χρήσεως, εξαιτίας: 1) Του μη οχηματισμού πρόβλεψης αποζημίωσης του προσωπικού ως προβλεπτόν από τη σχετική νομοθεσία σε περίπτωση συνταξιοδότησης. Η υποχρέωση την 31/12/12 εκτιμήθηκε σε ευρώ 161 χιλ. 2) Των ενδεχόμενων πρόσθετων φόρων και προσαυξήσεων που μπορεί να προκύψουν όταν εξεταστούν και οριστικοποιηθούν οι φορολογικές δηλώσεις για τις χρήσεις 2000-2012. 3) Το γεγονός πως η υποτίμηση ποσού ευρώ 90 χιλ. που προέκυψε από την αποτίμηση της 31/12/2012 των κατεχομένων μετοχών του Ν.Π.Ι.Δ., δεν επιβάρυνε τα Αποτελέσματα Χρήσης 2012, αλλά μεταφέρθηκε απευθείας σε μείωση του Λογαριασμού Ιδίων Κεφαλαίων. **Αναφορά επί Άλλων Νομικών και Κανονιστικών Θεμάτων.** Επαληθεύσαμε τη συμφωνία και την αντιστοιχία του περιεχομένου της Έκθεσης της Εξελεγκτικής Επιτροπής με τις ανωτέρω οικονομικές καταστάσεις, στα πλαίσια των οριζόμενων στον Οργανισμό του Ν.Π.Ι.Δ. Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (Ν.476/1991).

Grant Thornton
An instinct for growthΟρκωτοί Ελεγκτές Σύμβουλοι Επιχειρήσεων
Ζεφύρου 56 175 64 Παλαιό Φάληρο
Α.Μ.Σ.Ο.Ε.Α. 127

Αθήνα 5 Μαΐου 2015

Ο ΟΡΚΩΤΟΣ ΕΛΕΓΚΤΗΣ ΛΟΓΙΣΤΗΣ

ΝΙΚΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
Α.Μ. Σ.Ο.Ε.Α. 29301

ΔΩΡΕΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

Τὸ Συμβούλιο ἔχοντας ὑπ' ὄψη τὴ δυσχερὴ οἰκονομικὴ κατά-
σταση τῶν μελῶν τῆς Ὑπηρεσίας, ἰδίως τῶν νέων, ἀποφάσισε (συ-
νεδρία 7/4 Μαΐου 2015) νὰ τοὺς χορηγήσει δωρεὰν ὅλα τὰ δη-
μοσιεύματά της, ὅσα δὲν εἶναι ἐξαντλημένα καὶ γνωστοποίησε τὴν
ἀπόφασή του αὐτὴ μὲ τὴν ἐξῆς ἀγγελία:

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἔχον-
τας ὑπ' ὄψη τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου ἀποφάσισε νὰ
δώσει δωρεὰν στὰ μέλη τῆς Ὑπηρεσίας τὰ δημοσιεύματά της (*Αρ-
χαιολογικὴ Ἐφημερίδα, Πρακτικά, Ἔργον* καὶ μονογραφίες). Ὁ κατά-
λογος τῶν δημοσιευμάτων ὑπάρχει στὴν ἠλεκτρονικὴ διεύθυνση
www.archetai.gr. Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ τὰ προμηθευτοῦν θὰ προ-
σκομίσουν ἢ θὰ ἀποστέλλουν φωτοτυπία τοῦ φύλλου τοῦ ὑπηρε-
σιακοῦ πίνακος ἀρχαιότητος στὸ ὁποῖο ἀναγράφονται ἐπικυρω-
μένο ἀπὸ τὸν Προϊστάμενό τους, καὶ ἀντίγραφο τοῦ ἀναρτημένου
πίνακος βιβλίων μὲ σημειωμένα αὐτὰ ποὺ ἐπιθυμοῦν. Μερικὲς
ἡμέρες μετὰ τὴν κατάθεσιν τῶν ἐγγράφων οἱ ἐνδιαφερόμενοι θὰ
εἰδοποιοῦνται γιὰ τὴν παραλαβή, ἢ ὁποῖα μπορεῖ νὰ γίνεταί καὶ
ἀπὸ τρίτο πρόσωπο, ἀρκεῖ νὰ φέρει ἐξουσιοδότησιν τοῦ αἰτουμέ-
νου μὲ ἐπικύρωσιν τοῦ γνησίου τῆς ὑπογραφῆς ἀπὸ τὸν Προϊστά-
μενό του. Στὴν αἴτησιν νὰ ἀναγράφεται ἀριθμὸς τηλεφωνικῆς ἐπι-
κοινωνίας ἢ email.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαρχόντων διαθεσίμων ἀντιτύπων εἶναι πε-
ριορισμένος καὶ θὰ τηρηθεῖ σειρὰ προτεραιότητος, σύμφωνα μὲ
τὸν χρόνον πρωτοκόλλησιν τῆς αἴτησιν. Ἡ κατάθεσιν τῶν ἐγγρά-
φων θὰ γίνεταί στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, Πανεπιστημίου 22,
106 72 Ἀθῆναι, 5ος ὄροφος Γραμματεία (κυρία Ἀρβανιτάκη).

Τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουν καὶ γιὰ τὶς βιβλιοθηκῆς τῶν Ἐφορειῶν, γιὰ
ὅσα δημοσιεύματα δὲν ἔχουν. Παλαιότερα σχετικὰ αἰτήματα δὲν
θὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη.

ΔΩΡΕΕΣ

Κατέθεσαν εἰς τὸ Ταμεῖο τῆς Ἑταιρείας χρηματικὸ ποσὸ ἡ κυρία
Μαρία Παντελίδου Γκόφα εἰς μνήμην Ἀδαμαντίας Οἰκονομίδου
καὶ ὁ κ. Μιχάλης Κοσμοπούλος γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας.

Η ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ ΕΚΤΟ

4 Νοεμβρίου 2015 - 16 Μαρτίου 2016. Τετάρτη, ώρα 6-8 μ.μ.

ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΟΣΜΟ: ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΥΡΤΑΤΑΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

- **4 Νοεμβρίου 2015** Από την πολιτική στη θρησκευτική ενότητα.
- **11 Νοεμβρίου 2015** Οι άπαρχές του χριστιανισμού.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΜΑΛΟΥΚΟΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

- **18 Νοεμβρίου 2015** Βυζαντινή Αρχιτεκτονική. Γενική επισκόπηση.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΤΣΙΟΥΜΗ, Όμ. Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου

- **25 Νοεμβρίου 2015** Παλαιοχριστιανικά ψηφιδωτά: Ραβέννα, Σινᾶ.

ΜΑΙΡΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ, Όμ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

- **2 Δεκεμβρίου 2015, 9 Δεκεμβρίου 2015** Ἡ ζωγραφικὴ στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν περιφέρεια κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Εἰκονομαχίας (726-843) καὶ κατὰ τὴ μῆση βυζαντινὴ περίοδο (843-1204).

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ, Ἔφορος Αρχαιοτήτων ἑ.τ.

- **16 Δεκεμβρίου 2015** Θεσσαλονίκη καὶ Κωνσταντινούπολη. Ἅγιος Δημήτριος καὶ Ἅγία Σοφία. Ἀπὸ τὴν ὕστερη ἀρχαιότητα στὸ Βυζάντιο.

ΣΟΦΙΑ ΚΑΛΟΠΙΣΗ, Όμ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

- **13 Ιανουαρίου 2016** Ἡ τέχνη στήν Κωνσταντινούπολη κατά τήν ὑστεροβυζαντινὴ περίοδο (1204-1453).
- **20 Ιανουαρίου 2016** Ὁ Μυστράς καὶ ἡ ἐνδοχώρα του (1261-1460).

ΜΑΡΙΑ ΒΑΣΙΛΑΚΗ, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

- **27 Ιανουαρίου 2016** Ὁ καλλιτέχνης στὸ Βυζάντιο.
- **3 Φεβρουαρίου 2016** Ὁ κόσμος τῶν βυζαντινῶν εἰκόνων.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥΡΤΑ, Διευθύντρια τοῦ Μουσείου Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ ἑ.τ.

- **10 Φεβρουαρίου 2016, 17 Φεβρουαρίου 2016** Ἡ ζωγραφικὴ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὶς περιοχὲς τῆς καλλιτεχνικῆς ἀκτινοβολίας της κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Παλαιολόγων.

ΜΑΡΙΑ ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, Διευθύντρια τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης

- **24 Φεβρουαρίου 2016** Βυζαντινοὶ στὴ Δύση.

ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Ἀκαδημαϊκὸς

- **2 Μαρτίου 2016** Ἀπὸ τὴ Βενετία τῶν Βυζαντινῶν στὴ Βενετία τῶν Ἑλλήνων.

ΜΑΡΙΑ ΒΑΣΙΛΑΚΗ, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

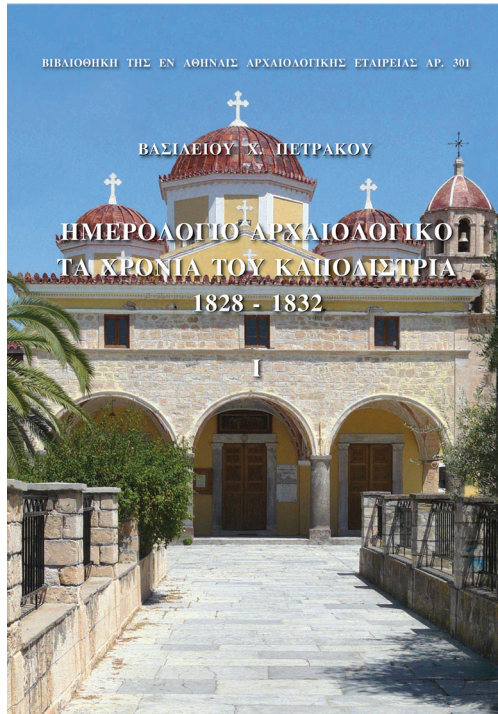
- **9 Μαρτίου 2016** Ἡ τέχνη στὴ βυζαντινὴ καὶ βενετοκρατούμενη Κρήτη.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΛΔΕΛΛΗΣ, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου

- **16 Μαρτίου 2016** Ὁφθαλμὸς τῆς γῆς: Ὁ κοσμολογικὸς συμβολισμὸς τῶν μνημείων τῆς Κωνσταντινούπολης, 4ος - 6ος αἰ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

**ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
1828-1832**

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ. Πρόλογος, Εισαγωγή. Ἀκολουθοῦν 40 κεφάλαια στὰ ὁποῖα ἐκτίθεται κατὰ χρονολογικὴ τάξη ἡ ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἐπὶ Καποδίστρια, ὅπως σχηματίζεται ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας καὶ ἄλλα κείμενα. Μὲ ἀφετηρία τὴν ἔκδοση τῆς Χάρτας τοῦ Ρήγα ἐξετάζεται ἡ φροντίδα γιὰ τὶς ἀρχαιότητες κατὰ τὴν Ἐπανάσταση ἡ ὁποία συνεχίζεται μὲ τὴ διήγηση τῶν ἀρχαιολογικῶν πραγμάτων τῆς καποδιστριακῆς περιόδου: Ἡ γέννηση, ἡ συγκρότηση καὶ τὸ σβῆσιμο τῆς Ὑπηρεσίας μὲ τὸν φόνο τοῦ Κυβερνήτη καὶ τὴν ἀποχώρησιν ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα τοῦ Ἀνδρέα Μουστοξύδη ὡς καὶ ἡ διοίκηση τοῦ Μουσείου Αἰγίνης ἀπὸ τὸν Ἀθαν. Ἰατρίδη ἕως τὴ διάλυση τοῦ Μουσείου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

**ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
1828-1832**

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ. ΚΕΙΜΕΝΑ. Ἀπὸ τὸν Ρήγα ἕως τὸν Καποδίστρια
ἀρ. 1-78. **1828:** ἀρ. 79-114. **1829:** ἀρ. 115-132. Ἡ *Expédition Scientifique de
Morée* ἀρ. 133-183. **1829:** ἀρ. 184-284. **1830:** ἀρ. 285-464.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ. ΚΕΙΜΕΝΑ. **1831:** ἀρ. 465-612. **1831:** ἀρ. 613-629.
1832: ἀρ. 630-644. **1832:** ἀρ. 645-662. **1832:** ἀρ. 663-694. **1833:** ἀρ. 695-
705. **1834-1866:** ἀρ. 706-734. Ἡ ἀνέκδοτη διατριβὴ τοῦ Ἀνδρέα Μουστο-
ξόδη, *Πρὸς τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῖν Ἀνδρέας ὁ Μουστοξόδης*.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.